МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА імені В. Г. КОРОЛЕНКА
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
ХАРКІВСЬКЕ ОБЛАСНЕ ВІДДІЛЕННЯ (ФІЛІЯ)
ВГО «УКРАЇНСЬКА БІБЛІОТЕЧНА АСОЦІАЦІЯ»

КОРОЛЕНКІВСЬКІ ЧИТАННЯ 2017
«Бібліотеки, архіви, музеї: динамічний розвиток і пошук нових форматів»

Матеріали
XX Всеукраїнської науково-практичної конференції,
м. Харків, 26 жовтня 2017 року

У 2 частинах
Частина 1

Харків 2018

УДК 027.02(477)
К68

Затверджено до друку вченою радою
Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка
(протокол № 3 від 11 травня 2018 р.)

Науковий редактор Л. В. Глазунова, канд. наук із соціальних комунікацій, доктор філософії PhD

Редакційна колегія:

В. Д. Ракитянська (голова), директор Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка, заслужений працівник культури України

Л. В. Глазунова, заступник директора з наукової роботи Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка, канд. наук із соціальних комунікацій, доктор філософії PhD

І. Я. Лосієвський, завідуючий науково-дослідним відділом документознавства, колекцій рідкісних видань і рукописів Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка, доктор філол. наук, заслужений працівник культури України

О. П. Куніч, завідуюча відділом науково-методичної роботи Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка

К68 **Короленківські читання 2017.** «Бібліотеки, архіви, музеї: динамічний розвиток і пошук нових форматів» : матеріали XX Всеукр. наук.-практ. конф. Харків, 26 жовт. 2017 р. У 2 ч. Ч. 1 / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, Харків. держ. акад. культури, Харків. обл. від-ня (філія) ВГО «Укр. бібл. асоц.» ; [редкол.: В. Д. Ракитянська (голова) та ін.]. – Харків, 2018. – 185 с.

Збірник містить матеріали доповідей та повідомлень XX Всеукраїнської науково-практичної конференції «Короленківські читання 2017», присвяченої темі «Бібліотеки, архіви, музеї: динамічний розвиток і пошук нових форматів».

Видання розраховане на фахівців бібліотечної справи та суміжних галузей.

УДК 027.02(477)

© Харківська державна наукова
бібліотека імені В. Г. Короленка, 2018

ПЕРЕДМОВА

XX Всеукраїнська науково-практична конференція «Короленківські читання 2017. Бібліотеки, архіви, музеї: динамічний розвиток і пошук нових форматів» проведена у Харківській державній науковій бібліотеці імені В. Г. Короленка 26 жовтня 2017 р.

Організаторами та партнерами конференції виступили Міністерство культури України, Харківська державна академія культури (ХДАК), Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка (ХДНБ), Харківське обласне відділення (філія) ВГО «Українська бібліотечна асоціація». Інформаційний партнер конференції – всеукраїнський науковий і професійний бібліотечний журнал «Бібліотечний форум: історія, теорія і практика». У роботі наукового заходу взяли участь 140 фахівців бібліотек, архівів та музеїв з різних міст України (Києва, Дніпра, Львова, Луцька, Черкас, Полтави, Рівного, Запоріжжя, Сум, Одеси, Опішного, Харкова, Хмельницького).

На пленарному, секційних засіданнях та круглому столі «Проблеми інтелектуальної власності та авторського права в бібліотечно-інформаційній сфері» обговорювалися питання взаємодії бібліотек, архівів та музеїв, їх динамічного розвитку та пошуку нових форматів роботи, розглянуто актуальні питання бібліотечної, архівної та музейної справи. Відбулися презентація монографії докторанта ХДАК, кандидата наук із соціальних комунікацій О. Ю. Мар'їної «Бібліотека в цифровому просторі»[1]. До збірника включені матеріали постерної секції.

Видання складається з двох частин. У першій частині вміщені доповіді пленарного засідання та секції «Інтелектуальне партнерство бібліотек, архівів, музеїв. Проектна діяльність». У другій – повідомлення, проголошені на секції «Актуальні питання роботи з бібліотечними, архівними та музейними колекціями документних пам'яток» і на круглому столі «Проблеми інтелектуальної власності та авторського права в бібліотечно-інформаційній сфері».

Пристатейні списки в збірнику відредаговано згідно з **ДСТУ 8302:2015 Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання.** Списки до повідомлень, в яких бібліографічні посилання відсутні, відредаговані за **ДСТУ 7.1:2006. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання.** Видання призначається фахівцям бібліотечної справи та суміжних галузей і сфер діяльності. Електронний аналог доступний на сайті ХДНБ ім. В. Г. Короленка: http://korolenko.kharkov.com/vydannia-biblioteky.html.

---

[1] Мар'їна О. Ю. Бібліотека в цифровому просторі : монографія. Харків, 2017. 328 с.: іл.

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

УДК 027.021(477.54-25)ХДНБ

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА імені В. Г. КОРОЛЕНКА: ДИНАМІЧНИЙ РОЗВИТОК, ПОШУК НОВИХ ФОРМАТІВ

Ракитянська Валентина Дмитрівна,
директор ХДНБ ім. В. Г. Короленка,
заслужений працівник культури України,
Україна, Харків

Анотація. *Йдеться про 20-річну історію науково-практичної конференції «Короленківські читання», зміну форматів проведення та створення потужного професійного ресурсу для професійного розвитку бібліотекарів. Зосереджено увагу на інноваційних проектах бібліотеки.*

Ключові слова: *«Короленківські читання», інноваційний проект, професійний розвиток, сервіс.*

Аннотация. *Освещена 20-летняя история научно-практической конференции «Короленковскую чтения», изменение форматов проведения и создание мощного профессионального ресурса для профессионального развития библиотекарей. Сосредоточено внимание на инновационных проектах библиотеки.*

Ключевые слова*: «Короленковские чтения», инновационный проект, профессиональное развитие, сервис.*

Annotation. *This is about the 20-year history of the scientific and practical conference «Korolenkov Readings», changing the format of conducting and creating a powerful professional resource for the professional development of librarians. The focus is on innovative library projects.*

Key words*: «Korolenkov Readings», innovative project, professional development, service.*

Тема динамічного розвитку бібліотек, архівів, музеїв, пошуку ними нових форматів завжди була провідною на наукво-практичній конференції «Короленківські читання». Минулого року на «Короленківських читаннях 2016» детально аналізувалася динаміка розвитку Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка (ХДНБ) за останні роки: клієнтоорієнтованість, поява нових форматів, що викликані часом,

інноваційний розвиток, грантова та проектна діяльність, внесок колективу в розвиток національної культури, міжнародне співробітництво, професійний розвиток.

Сьогодні відзначається **20 років** від часу заснування цього професійного форуму. Тож є привід згадати, як розвивався та змінювався формат конференції та ХДНБ як незмінного майданчика проведення заходу, накреслити перспективи на майбутнє. «Короленківські читання», як свідчить час, є знаковою подією у бібліотечно-інформаційному просторі не лише Харкова, але й всієї України.

Захід був започаткований в 1991 р. як конференція за результатами науково-дослідницької роботи бібліотеки. Але життя підказало, що рамки заходу необхідно розширювати: конференція має бути регіональною, спрямованою на створення бібліотекознавчого потенціалу ХДНБ, заснованого на наукових традиціях та орієнтованого на подальший розвиток установи і бібліотечно-інформаційної системи регіону. Так, через кілька років після започаткування, у 1998 р., «Короленківські читання» перетворилися на регіональну науково-практичну конференцію, мета якої полягає у визначенні стратегії наукової діяльності бібліотек регіону. Завданням організаторів перших читань було об'єднання зусиль дослідників, які вивчали регіональні проблеми бібліотечної і книжкової справи та активізація цієї роботи. Протягом наступних років це завдання було успішно реалізовано.

З 2006 р. науково-практична конференція стала тематичною, адже проводиться за наслідками всеукраїнських досліджень, що сприяють оптимізації управління бібліотечним процесом. Їх тематика різноманітна, але завжди є актуальною і своєчасною, зокрема: «Роль бібліотек у житті регіонів» (2007 р.), «Робота бібліотек України на допомогу незахищеним верствам населення» (2008 р.), «Бібліотечна молодь: погляд у майбутнє» (2009 р.), «Наукова діяльність як стратегічний напрямок розвитку бібліотек регіону» (2010 р.), «Від XIX до XXI ст.: трансформація бібліотек у контексті розвитку суспільства» (2011 р.), «Взаємодія та партнерство бібліотек у регіональному інформаційному просторі» (2012 р.). Кілька конференцій були присвячені ювілейним датам ХДНБ (2006 р., 2010 р., 2011 р., 2016 р.).

Конференція «Короленківські читання 2009» вперше проводилася як всеукраїнська, у 2011 р. – міжнародна, що позитивно вплинуло на статус заходу, відкрило можливості встановлення контактів і кооперації з провідними бібліотекознавчими центрами України, США, Польщі,

Китайської Народної Республики та інших країн. Конференція, включена до Плану основних заходів Міністерства культури України, проводиться за його підтримкою та участю. Серед співорганізаторів – Харківська державна академія культури (ХДАК), Харківське обласне відділення «Української бібліотечної асоціації» (ХОВ «УБА»), Асоціація сучасних інформаційно-бібліотечних технологій (АСІБТ).

З 2009 р. змінений формат конференції – професійна програма в основному складається із секцій, майстер-класів, спеціалізованих та проблемних семінарів і круглих столів, заходів з підбиття підсумків регіонального конкурсу наукових робіт та інноваційних проектів імені Л. Б. Хавкіної серед молодих спеціалістів бібліотек, аспірантів, магістрів та студентів Харкова. Зацікавленість фахівців викликають постерні сесії, на яких представлені доповіді-презентації. Цього року постерна сесія була представлена у віртуальному форматі, фахівці України мають змогу ознайомитися з матеріалами доповідей заочних учасників в он-лайн режимі.

Впроваджуються **інтерактивні** формати проведення заходу. Неабияку зацікавленість учасників викликали такі майстер-класи: «Інформаційна привабливість бібліотеки: професійність обговорення бібліотечних проблем у ЗМІ» відомої журналістки, редактора телепроекту «Простір ідей» 5 каналу Т. О. Терен; «Особливості та техніка підготовки і проведення тренінгів» менеджера тренінгових центрів програми «Бібліоміст», кандидата педагогічних наук О. В. Башун. У межах «Короленківських читань 2016» проведено бінарний тренінг «Соціальні медіа та крос-медійна платформа як інструмент інформаційно-інтеграційного процесу» керівника прес-служби Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського НАН України Л. А. Поперечної, методиста відділу науково-методичної роботи ХДНБ О. В. Соцкова; круглий стіл «Молода бібліотечна наука».

В той же час, незважаючи на динаміку та зміну форматів, традиційними складовими залишаються презентації нових видань провідних фахівців Харківської бібліотечної школи; екскурсії бібліотекою, ознайомлення гостей з музейною експозицією, стендами, тематичними виставками тощо. Відбувається особисте спілкування фахівців, налагодження контактів та обмін досвідом.

Відзначимо очевидну тенденцію до збільшення від конференції до конференції кількості представлених доповідей, а також числа учасників. Щороку в конференції беруть участь понад 200 фахівців із 50 організацій.

Захід відбувається за участю представників Міністерства культури України, науковців і фахівців бібліотечної, архівної, музейної справи України, Грузії, Китайської Народної Республіки, Польщі, Республіки Молдови, Російської Федерації, США, провідних бібліотечних закладів Харкова. Традиційними учасниками читань стали фахівці Національної бібліотеки України імені Вернадського, Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника, Науково-технічної бібліотеки Національного університету «Львівська політехніка», бібліотек Польщі – Гданського університету, Технічного університету (Лодзь) та багатьох інших.

Таке широке представництво сприяє розробці учасниками заходу інноваційної моделі поведінки в інформаційному і соціокультурному просторі, виявленню нових тенденцій та прийняттю обґрунтованих рішень. Активна участь науковців ХДАК суттєво підвищує науково-теоретичне значення конференції, практичного значення їй надають повідомлення працівників бібліотек. Заочна участь колег із зарубіжжя забезпечується шляхом скайп-підключень, постерних доповідей та повідомлень.

Протягом останніх десяти років суттєво вдосконалено демонстрацію матеріалів конференцій шляхом використання мультимедійних технологій. У межах проведення «Короленківських читань 2013» створена *віртуальна вітрина* «Медіа-ресурси сучасних бібліотек», яка складалася з п'яти розділів: фахові журнали, фахові бюлетені та дайджести, бібліотечна блогосфера, відеоподкасти, бібліотечна тележурналістика, у т. ч. віртуальні книжкові виставки, проморолики, конкурсні відео, буктрейлери, телевізійні програми.

Аналізуючи 20-річний шлях «Короленківських читань», не можна не сказати добрі слова на адресу перших її організаторів – заступника директора з наукової роботи, заслуженого працівника культури України В. В. Мірошникової, завідуючої відділом організації науково-дослідної роботи Л. М. Багрянцевої, завідуючого науково-дослідним відділом книгознавства, колекцій рідкісних видань і рукописів, доктора філологічних наук, заслуженого працівника культури України І. Я. Лосієвського. Завдяки злагодженій та конструктивній роботі співробітників науково-дослідного відділу бібліотекознавства і бібліографознавства під керівництвом Н. І. Капустіної повністю змінений формат конференції, яка стала міжнародним майданчиком для обговорення сучасних тенденцій та визначення перспективних напрямів створення єдиного міжбібліотечного міжвідомчого інформаційного простору.

З 1998 р. опубліковано 22 збірники матеріалів конференції, що є джерелом професійної інформації. Участь у конференції і публікація доповідей і повідомлень – безкоштовна. Електронна версія збірника міститься у розділі «Видання бібліотеки» на сайті ХДНБ (http://korolenko.kharkov.com/vydannia-biblioteky/konferencii.html#top).

Протягом десяти років (1998 – 2008) незмінним укладачем видання була завідуюча відділом організації науково-дослідної роботи Л. М. Багрянцева. У матеріалах конференції опубліковано 510 доповідей, з якими виступили 383 фахівці. Звертає на себе увагу факт, що у 2011 – 2012 рр. значно зросла кількість учасників, з 17 до 60 відповідно. Це пов'язано як із змінами статусу і формату конференції, так і зі зростанням популярності конференції серед наукової спільноти.

Збірники матеріалів містять наукові публікації авторів з 19 міст України, найчастіше виступали фахівці з Харкова, Києва, Львова. Це представники наукових, обласних, галузевих і бібліотек ВНЗ, музейних і архівних установ, зокрема, фахівці з 40 книгозбірень. Проведене дослідження документного потоку дозволяє говорити про певний пріоритет харківських авторів, найбільшу активність виявляють фахівці ХДНБ (Л. М. Багрянцева, І. Я. Лосієвський, В. Д. Ракитянська), Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (Н. М. Березюк, І. К. Журавльова), Харківської державної академії культури (І. О. Давидова, В. П. Жукова, В. В. Сєдих). Суттєва частка публікацій припадає на висвітлення питань бібліотечної справи і бібліотекознавства (70%). Публікації, що стосуються книгознавства (17%) і бібліографознавства (9%), посідають друге місце [4].

З нагоди 15-річчя «Короленківських читань» було створено джерельну базу у вигляді покажчика змісту збірників матеріалів конференції, виданих протягом 1998 – 2012 рр., що дозволило одержати статистику наукових публікацій на рівні країн, міст, організацій і окремих учасників, наукових праць у предметних областях знання та здійснити пошук шляхів підвищення ефективності конференції [6].

Історія становлення та динамічного 20-річного розвитку конференції висвітлена на веб-сайті бібліотеки, де створений і постійно актуалізується розділ «Короленківські читання» (*http://korolenko.kharkov.com/korolenkivska-reading/pro-chytannia.html*). Інформація про перебіг заходу оперативно розміщується на сторінці у Facebook.

Змінюється тематика конференції, розширюються її межі, з кожним роком збільшується кількість учасників, однак, незмінним залишається позиціонування конференції як майданчика, де поєднуються наука і практика, висвітлюються основні результати досліджень провідних науковців та обговорюється передовий досвід бібліотекарів-практиків. Науково-практична конференція «Короленківські читання» надає працівникам бібліотек, архівів та музеїв можливість переосмислити традиційні методи наукової діяльності і втілити в практику нові ідеї та досвід. Тобто, ми з вами, шановні колеги, нашими зустрічами на «Короленківських читаннях» спільно створюємо потужний професійний ресурс.

Дослідники потреб громадян цифрового суспільства (зокрема В. К. Степанов та інші) до найважливіших специфічних потреб відносять наступні [7]:

- потреба в безперервному навчанні і перенавчанні, які забезпечують професійний розвиток громадян та їх працевлаштування;
- потреба в освоєнні все нових і нових пристроїв та програмного забезпечення, що безперервно з'являються та забезпечують повсякденні життєві потреби;
- потреба в наповненні вільного часу (дозвілля) осмисленою інтелектуальною і творчою діяльністю;
- потреба в фізичному просторі для реалізації інтелектуального спілкування та творчих ініціатив.

Зазначені тенденції обумовлюють динаміку розвитку форматів у ХДНБ. **Безперервному навчанню** сприяють практично всі заходи бібліотеки. Назву лише деякі, оскільки щороку їх проводиться близько 300. Так, у березні 2017 р. відбувся міжнародний семінар з підвищення кваліфікації викладачів німецької мови, присвячений актуальним питанням країнознавства Австрії. Референтом заходу була доктор Вєра Агамер (Федеральне міністерство освіти Австрії, Віденський університет, Дипломатична академія Відня), яка надзвичайно компетентно та креативно презентувала матеріал за темами «Свята та звичаї Австрії» і «Австрія: візуальний вимір». Семінар проведений у кооперації з Федеральним міністерством освіти Австрії, за підтримки Представництва Австрійської служби академічних обмінів у Львові та Австрійського культурного форуму.

Забезпечуючи права громадян на вільний доступ до інформації і знань, отримання ними нових сервісів, а також у межах своєї соціальної функції поточного року у бібліотеці започатковано реалізацію проекту **«Покращення можливостей для освіти, самоосвіти, творчої самореалізації та соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб у Харкові та Харківській області»** – однієї з ініціатив інфраструктурної програми для України під назвою «Підтримка територіальних громад України у зв'язку зі збільшенням кількості внутрішньо переміщених осіб» – на замовлення Уряду Німеччини, які виконуються німецькою федеральною компанією Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.

Завдяки покращенню технічного оснащення відкрито новий ресурсно-інформаційний центр, проведено 26 заходів для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у Харкові та Харківській області та мешканців приймаючих громад, серед яких курс занять з основ комп'ютерної грамотності та роботи в Інтернет (12 занять), 5 виїздів до Харківської області, а саме: до міст Дергачі, Люботин, Чугуїв, Балаклія та селища Пісочин Харківського району, проведені комплексні заходи – освітні семінари для ВПО «Знай права» та тренінги з е-урядування для ВПО, на яких учасники ознайомилися з державною політикою розвитку електронного урядування, дізналися про світовий досвід впровадження електронного урядування, а також проведено майстер-класи з української традиційної вишивки та декоративно-прикладного мистецтва, курс з арт-терапії «Твори. Малюй. Мрій» (6 тренінгів). Тренінги з електронного урядування проводяться і для користувачів інших категорій.

Потреба в освоєнні нових пристроїв реалізується в межах соціального проекту **«50+. Інтернет для людей старшого віку»**, що працює в стінах бібліотеки з 2012 р. Продовжувалися заняття, тематика яких відповідає викликам часу, а саме: «Facebook – наш друг», «Безвіз» прийшов. Можливості, переваги, електронні ресурси», «Краєзнавчі електронні забави» та ін. Так здійснюються завдання проекту – подолання інформаційної та соціальної ізольованості літніх людей, збереження трудового та інтелектуального потенціалу старшого покоління, подолання у людей літнього віку психологічного бар'єру перед новими інформаційно-комунікаційними технологіями.

У відповідь на потреби користувачів, вивчення яких регулярно здійснюється з 2003 р., засновано кілька **власних проектів** і нових сервісів. У 2017 р. оновлено веб-ресурс «Краєзнавство». Проект став

переможцем у номінації «Кращий бібліотечний інтернет-проект» і отримав відзнаку УБА. Все більшим попитом користується блог **«Історія Харкова у пам'ятних дошках»**. Якщо в 2016 р. було зареєстровано 7101 звернення, то поточного року (на 01.10.17 р.) їх кількість перевищувала цей показник і становила 7 261 (географія: Україна, РФ, США, Нігерія, Нідерланди, Білорусь, Канада, Індія, Іспанія, Німеччина, Естонія, Франція, Латвія).

Потреба наповнення вільного часу осмисленою інтелектуальною і творчою діяльністю задовольняється через роботу клубів, лекторіїв, студій та інших публічних заходів, що проводяться функціональними відділами. Широко відомим з 1978 р. є клуб **«Краєзнавець»,** що працює при відділі «Україніка» ім. Т. Г. Шевченка, Головним завданням клубу є дослідження історії рідного краю, популяризація матеріалів про Слобожанщину. У **Клубі інтелектуального кіно** раз на тиждень усі охочі безкоштовно можуть взяти участь в обговоренні шедеврів світового кінематографа. Інформація про заходи клубу поширюється в соціальних мережах Facebook, Twitter та ін. **У Кіноклубі «Захист прав людини»** використовуються інструменти Міжнародного фестивалю документального кіно про права людини «Docudays UA». Мета клубу – підвищити рівень правосвідомості та поінформованості громадян України про права людини.

Метою створення **австрійського розмовного клубу «Vindobona Camp»** є розвиток комунікації та взаєморозуміння між людьми двох різних культур та мов – Австрії та України. Учасники клубу не тільки вивчають австрійський діалект німецької мови, а й застосовують різноманітні творчі колективні засоби для поглибленого вивчення країнознавства Австрії – мовні ігри, конкурси, вікторини тощо. **Заходи клубу «Екологія та енергетика»** спрямовані на просвітницьку роботу задля формування екологічної культури молоді, залучення її до участі у дослідницькій роботі та природоохоронних акціях. До участі в заходах запрошуються науковці, викладачі, активісти екологічних громадських рухів та усі небайдужі до екологічного стану планети. Крім того, працюють клуб лікувально-оздоровчих технологій, есперанто-клуб, клуб інтернет-користувачів «КЛІК».

Потреба в фізичному просторі для реалізації інтелектуального спілкування та творчих ініціатив реалізується використанням приміщень бібліотеки для організації будь-яких заходів для користувачів різних категорій. Це різні формати: проведення «Фестивалю науки» (з 2012 р. один раз на два роки), міжнародної науково-практичної конференції

«Ліберманівські читання» у співпраці з Північно-Східним науковим центром НАН і МОН України (тема поточного року «Актуальні проблеми і перспективи еволюції сучасного суспільства»), науково-практичниого семінару «Харківщина туристична: проблеми та перспективи», обласної науково-практична конференції «Проблеми винахідницької та раціоналізаторської діяльності в Харківській області», школи молодого винахідника. Проводяться також «тижні якості», «трибуни вченого», майстер-класи, інтелект-шоу, круглі столи, лекції-тренінги для користувачів, починаючи від шкільного віку до літніх людей – для будь-кого знаходиться фізичний простір як у стінах бібліотеки, так і за її межами.

Інтелектуальному спілкуванню сприяє партнерство з Харківською обласною радою товариства винахідників та раціоналізаторів, Незалежним агентством екологічної інформації «ЕкоІнформ», державним підприємством «Харківстандартметрологія», Національним науковим центром «Інститут ґрунтознавства і агрохімії ім. А. М. Соколовського», Національним природним парком «Слобожанський», Харківським національним аграрним університетом імені В. В. Докучаєва, Харківським національним університетом імені В. Н. Каразіна, Національним технічним університетом «ХПІ», Національним аерокосмічним університетом «ХАІ», Харківським торгово-економічним інститутом КНТЕУ, Українською інженерно-педагогічною академією, Харківською міською громадською організацією «Енергія миру» та іншими закладами.

У роботі з науково-інформаційного забезпечення українознавства та краєзнавства ХДНБ співпрацює з Національною спілкою краєзнавців України, Всеукраїнським товариством охорони пам’яток історії і культури, Харківським обласним науково-методичним центром охорони культурної спадщини, Центром українознавства при Харківському гуманітарному університеті «НУА», вузами та музеями Харкова, творчими спілками, засобами масової інформації.

Розвиваються регіональні професійні проекти. Поповнюється науково-довідковий професіональний ресурс **«Бібліотечна енциклопедія Харківщини»**. Розвивається співпраця з бібліотеками вищих навчальних закладів Харкова в написанні енциклопедичних статей. Найактивніші учасники проекту – Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Наукова бібліотека Харківського національного медичного університету, Центральна міська бібліотека імені Бєлінського. На сьогодні опубліковано 37 статей.

Авторський колектив ХДНБ у 2017 р. подав до редколегії більше 20 статей про проекти, які виконуються в бібліотеці, про найцікавіші напрямки її роботи, персоналії. Окремий блок – статті про інноваційні напрямки бібліотечної роботи, а саме: «Подкасти бібліотечні», «Бібліотечний коворкінг», «Нетикет бібліотечний», «Інфографіка бібліотечна». Формується розділ ресурсу «Автори проекту». Зазначу, що словник енциклопедії є динамічною структурою, тому енциклопедичні рубрики і надалі будуть удосконалюватися, корегуватися.

Оновлено **сайт Харківського обласного відділення** (філії) ВГО «Українська бібліотечна асоціація». Осучаснений інтерфейс сайта виконано в єдиному корпоративному стилі та адаптовано до мобільних пристроїв, з'явилися можливості щоденного оновлення інформації, розширено функції адміністрування, задля зручності користувачів змінено рубрикацію.

З 2015 р. фахівці науково-методичного відділу збирають інноваційний досвід бібліотек світу і висвітлюють його на сторінках дайджесту бібліотечних інновацій ***«БібліоSpace»***[2] (упорядник О. В. Соцков; дизайн, верстка К. М. Вірютіна). Третій випуск дайджесту присвячений змінам, що відбуваються у бібліотечному ландшафті, сучасним тенденціям просування бібліотечних інституцій, трендам сучасного бібліотечного простору. Але основні зусилля бібліотеки як наукового та організаційно-методичного центру всеукраїнського рівня спрямовані на динамічний розвиток форматів, що забезпечують професійний розвиток бібліотекарів-бібліографів документально-інформаційних установ країни.

Постійно урізноманітнюються формати проведення занять у межах навчально-інноваційного проекту **«Школа бібліотечного журналіста»:**

- *традиційна складова навчання* – лекції, тренінги, майстер-класи професійних журналістів (від редактора телепроекту «Простір ідей» 5 каналу Тетяни Терен, журналіста агентства «Медіапорт», редактора та ведучого програми «Старости» Філіпа Диканя, редактора, автора та ведучої телепрограми «Фабрика ідей» Харківської обласної державної телерадіокомпанії Ганни Прокаєвої, харківського журналіста та

[2] БібліоSpace : дайджест бібл. інновацій. Харків, 2017. № 3. 12 с. Електрон. аналог: URL: https://www.slideshare.net/secret/2OsCiSSjUiJ1lr/

телеведучого Віталія Михайлова і відомого фотохудожника Володимира Оглобліна);

- *майстер-класи від випускників школи*;
- *віртуальні майстер-класи від провідних бібліотечних фахівців України* (керівника прес-служби Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського Л. А. Поперечної);
- *професійні майстерні* завідуючої науково-методичним відділом Запорізької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. М. Горького О. Тарлінської, керівника Запорізького піар-офісу сучасних бібліотек, ментора проекту «Бібліоміст» Л. Головко;
- *навчально-тематичні семінари* з основ журналістської майстерності для бібліотекарів Харкова та регіону збагачуються інноваційними практиками, це *експрес-вишколи* (методиста відділу науково-методичної роботи ХДНБ О. Соцкова);
- *подіумні дискусії* («Література для юнацтва без табу?» за участю директорки Міжнародної бібліотеки для юнацтва у Мюнхені (Німеччина) доктора К. Раабе);
- *командна робота в медіаконвергентній редакції* і створення електронних газет у різних форматах;
- *презентація у форматі печа-куча;*
- *антиконференції* («Корпоративне бібліотечне видання: данина моді чи надійний комунікаційний інструмент?» за участю експерта – керівника прес-служби Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАН України Л. А. Поперечної);
- *експериментальні лабораторії* (методиста відділу науково-методичної роботи ХДНБ О. Соцкова).

Потреба у неперервній освіті та професійному розвитку реалізується також шляхом організації індивідуальних та групових занять для користувачів бібліотеки та для колег – традиційні та дистанційні формати навчання та підвищення кваліфікації.

Запроваджена у 2016 р. інноваційна форма навчання бібліотекарів-бібліографів, музеєзнавців, архівістів України через дистанційний курс **«Електронна бібліографія»** привернула увагу фахівців. Майже за два роки викладання динамічно розвивався та змінювався формат та зміст навчання. Якщо перший курс проводився у форматі он-лайн вебінарів, то вже наступні три – на платформах для дистанційного навчання (MOODLE). Варіативність форм навчання дозволяє слухачам знайомитися

з текстами лекцій; слухати записи вебінарів у зручний робочий або вільний час; завантажувати презентації та додаткові матеріали; ставити запитання куратору дистанційного курсу; закріпити отримані знання на практиці (виконати «домашні» завдання); спілкуватися з куратором та колегами на форумі; ділитися власними думками та досвідом роботи.

Динамічно оновлюється і зміст курсів, відповідно до потреб груп фахівців. Так, поточного року, в жовтні, на замовлення колег з вузівських бібліотек було проведене тритижневе навчання **«Вузівська бібліотека в цифровому середовищі. Електронна бібліографія»**, до змісту занять було включено актуальні питання впровадження УДК у бібліотеках та методики систематизації і предметизації. Он-лайн вебінари за цими темами провів досвідчений фахівець, доцент ХДАК В. В. Сєдих.

На зміну традиційним лекційним, семінарськім заняттям з підвищення кваліфікації прийшли нові, зокрема:

- *бінарні тренінги* (наприклад, тренінг «Бібліотека у віртуальному просторі», що проводився у межах циклу заходів для фахівців бібліотек Харкова «Соціальні медіа як інструмент інформаційно-інтеграційного процесу бібліотеки»),
- *воркшопи* («Як залучити читача», що проводився на базі Центральної бібліотеки імені А. П. Чехова ЦБС Індустріального району Харкова, де розглядалися культурно-просвітницькі та культурно-дозвільні ініціативи бібліотек, технології івент-маркетингу в бібліотечній практиці, нові ефективні методи і форми роботи з просування читання).

Говорячи про динамічний розвиток форматів, перспектив розвитку бібліотеки як інституції, варто відзначити глобальні тенденції та виходити з прогнозів на майбутнє. Наше професійне майбутнє напряму залежить від цих прогнозів. Нещодавно EdCamp 2017, (неконфереція) спеціалістів у сфері освіти України, визначила 20 професій майбутнього 2030 р. [2]:

1. Учитель. У 2030 р. новітні технології дадуть учням можливість досліджувати дно Індійського океану або єгипетські піраміди, не виходячи з класних кімнат. Учителі як експерти зможуть створювати індивідуальні навчальні програми з урахуванням потреб учнів, що допоможе їм досягати успіху в житті.

2. Герокінезіолог. У майбутньому людям все успішніше вдаватиметься долати старіння. І важливу роль тут відіграватимуть люди такої професії – володіючи знаннями в галузях геріатрії й кінезіології. Вони не лише покращуватимуть здатність літніх людей рухатися,

залишатися міцними й гнучкими, а й сприятимуть загальному благополуччю, надихаючи на нові починання.

3. Естетист. Спеціаліст цієї професії допомагатиме людям трансформувати свою зовнішність для особливих випадків, використовуючи тимчасові протези для обличчя, грим, який реагуватиме на зовнішнє середовище, та інші модифікації тіла.

4. Аналітик автотранспорту. У майбутньому автобусами й потягами будуть керувати комп'ютери. Та проблеми, які вимагатимуть участі людини, будуть вирішувати аналітики автотранспорту. Вони допомагатимуть транзитним пасажирам дістатися пункту призначення і гарантуватимуть роботу транспортної системи ефективно і без перешкод

5. Спеціаліст із сонячних технологій. За 112 годин Сонце дає стільки енергії, скільки міститься у всіх запасах нафти, вугілля і природного газу на Землі. Акумулювання цієї маси енергії за допомогою сонячних технологій під керівництвом людей такої професії дозволить виробляти електроенергію, вкрай необхідну для комфортного життя людини.

6. Шкільний дієтолог. Шкільний дієтолог гарантуватиме, що учні отримують харчування відповідно до їхніх особистих фізіологічних потреб. Також шкільні дієтологи навчатимуть дітей правильно й збалансовано харчуватись.

7. Ренатуралізатор. Завдання людини цієї професії – компенсувати екологічні збитки, завдані сільській місцевості людьми, фабриками, машинами та інтенсивним монокультурним сільським господарством.

8. Персональний веб-менеджер. Людина цієї професії матиме завдання «очистити» он-лайн персону свого клієнта, вистежуючи та коригуючи незручну чи неточну інформацію або зображення, захищаючи приватне життя й репутацію людини.

9. Містопланувальник. У 2030 р. люди саме цієї професії розроблятимуть проекти забудови міст. Ці проекти будуть збалансовувати соціальні та культурні потреби громадян і вимоги до навантаження на довкілля

10. Посол з культури компанії. Людина цієї професії відіграватиме важливу роль у забезпеченні позитивної робочої культури, тому що працюватиме частково як гуру лідерства, терапевт і координатор. Для опанування такої професії особі потрібні гарні навички спілкування з людьми та креативне мислення.

11. Міський фермер. Ці спеціалісти намагатимуться парниками максимально зменшити споживання енергії. Парники будуть розбудовані на багатоповерхівках та відіграватимуть важливу роль у забезпеченні міського населення городиною

12. Аудитор екосистем. Робота аудитором екосистем полягатиме у тому, щоб зрозуміти місцеву екосистему й запобігти її перевантаженню результатами людської діяльності. Такі експерти консультуватимуть уряд та органи місцевої влади з питань, пов'язаних із впливом людських спільнот на локальні екосистеми.

13. Консультант з питань роботів. У майбутньому домашні роботи будуть працювати в хатньому господарстві або піклуватись про дітей чи літніх людей. Тому їх власники потребуватимуть консультацій для вибору правильного робота для сім'ї, а також подальшого його програмування та обслуговування.

14. Цифровий мемуарист. Експерт у цій царині працюватиме зі збереженням пам'яті про близьких людей після того, як хтось із них помирає, визначаючи, які аспекти он-лайн ідентичності померлої людини мають продовжувати жити.

15. Дизайнер ігрофікації. Ігри робляться не тільки для дітей. Ігри є прекрасним засобом навчання для людей будь-якого віку. Дизайнер з ігрофікації буде вносити ігрову логіку до повсякденних видів діяльності, подій, продуктів і послуг

16. Експерт зі спрощення. Головним завданням у цій професії буде спростити та пришвидшити процеси організації та роботи бізнесу в різних галузях. Експерти зі спрощення будуть поєднувати навички з дизайну та соціології з компетенціями математичної геніальності.

17. Архітектор віртуальної реальності. Експерт цієї сфери буде розробляти загальні та індивідуальні додатки, що відповідатимуть психічним та емоційним особливостям користувачів і дозволятимуть відпочивати та працювати у віртуальному світі.

18. Інженер 3D-друку. Особа, яка розуміється на створенні або перетворенні тривимірних моделей для їх друку. Також людина цієї професії знатиметься на технічних особливостях та налаштуванні 3D-принтерів

19. Консультант з цифрової валюти. Мета роботи в цій професії – навчити людей, як управляти своїми заощадженнями та заробітком за допомогою правильного балансу систем, що складаються з різних видів цифрової валюти (наприклад, біткоїн).

20. Бібліотекар. Бібліотека 2030 р. складатиметься з елементів музеїв, театрів, парків і шкіл. Бібліотекарі володітимуть не лише традиційними для професії навичками, але й навичками консультування з гуманітарних та соціальних проблем і координування локальних проектів.

А взагалі дякуємо, що про нас не забули і залишили за нами найбільш людські функції. Досвід такої діяльності набутий багатьма бібліотеками вже сьогодні. Бібліотекарі вже давно працюють як ситуаційні терапевти – бібліотерапевти, арт-терапевти і консультанти з будь-яких питань.

Інші прогнози різних міжнародних кампаній, що прогнозують майбутнє, є екзотичними і на сьогоднішній погляд навіть фантастичними. Передбачаються:

1. Транзитори, які допомагатимуть у здійсненні переходу. (Під «переходом» розуміється початок повністю цифрової ери в житті людства.

2. Експансіоністи – фахівці з адаптації в новому навколишньому середовищі.

3. Backlasher – складно знайти відповідник цьому поняттю в українській мові. У кожної нової технології є недоброзичливці, тому потрібні будуть люди, які вміють адекватно відповісти на негатив – саме цим і займатимуться «блеклешери».

А також:

- Аудитори самооцінки;
- Контекстуалісти даних;
- Аналізатори недоліків;
- Аналізатори навиків;
- Оптимізатори біовідходів;
- Захисники приватності;
- Менеджери інтеграції даних;
- Спеціалісти з передачі даних;
- Шукачі можливостей;
- Менеджери з переробки непотрібних і зіпсованих даних;
- 3D-вимірники – ті, хто мають вроджену здатність мислити тривимірно;
- 3D-кулінари;
- Модельєри, стилісти та фахівці з матеріалів для 3D-одягу;
- Аудитори автоматизації – оцінюватимуть, які сфери, процеси і системи можуть бути автоматизовані;

- Дизайнери комп'ютерної персоналізації;
- Фахівці зі звільнення даних і т. д.

Можна перелічувати нескінченно фантастичні професії, що базуються на цифрових технологіях, головне, щоб у такому майже нематеріальному світі не втратити людської суті і щоб на нові виклики часу ми змогли гідно відповісти своєю професійною підготовкою. З цією новою генерацією професій доведеться співіснувати, допомагаючи кожному не тільки їх здобувати, а й повсякденно допомагати у безперервному навчанні, реалізації творчих ініціатив і осмисленому інтелектуальному дозвіллі. А можливо, й ми з вами, шановні колеги, станемо тими блеклешерами, які вміють адекватно і переконливо відповісти на негатив недоброзичливцям нових технологій нової ери. Нам не звикати до нових навичок і нових якостей професії.

Сподіваюся, що відповідальність перед майбутнім підкаже нові формати, освоєння яких зможе зробити професію **бібліотекар** завжди затребуваною і корисною для розвитку людства.

Список бібліографічних посилань

1. Багрянцева Л. М. Роль «Короленківських читань» у діяльності бібліотек регіону: (до 10-річчя регіон. наук.-практ. конф.) // Короленківські читання 2007 : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. Харків, 2008. С. 3–6.

2. 20 професії майбутнього 2030 за версією EdCamp 2017 [Електронний каталог]. URL: http://osvitanova.com.ua/posts/205-20-profesii-maibutnoho-2030-za-versiieiu-edcamp-2017.

3. Капустіна Н. І. Короленківські читання [Електронний ресурс] // Бібліотечна енциклопедія Харківщини : регіон. корпорат. проект. Харків, 2016. URL: http://libenc.korolenko.kharkov.com/bibliotechna-enciklopediya/profesijni-asociacii-obednannya-zizdy-konferencii-naradi/2.html (дата звернення: 16.02.2017).

4. Капустіна Н. І. «Короленківські читання» : 15 років співробітництва бібліотек України // «Короленківські читання» (1998 – 2012) : покажч. змісту. Харків, 2013. С. 4–15.

5. Капустіна Н. І. Покажчик змісту збірників матеріалів «Короленківських читань» // Короленківські читання 2013. «Бібліотеки, музеї, архіви у медіа-просторі регіону» : матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 24 жовт. 2013 р. У 2 ч. Ч. 2. Харків, 2014. С. 246–252.

6. «Короленківські читання» (1998 – 2012) : покажч. змісту / М-во культури України, Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. Харків, 2013. 54 с.

7. Степанов В. К. Библиотека и библиотекари в ближайшие двадцать лет, или В ожидании сингулярности [Электронный ресурс]. URL: http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2017/disk/067.pdf

УДК 026:61](=162.1:477-25)

ПЕРСПЕКТИВНЕ ПАРТНЕРСТВО: ДО РІЧНИЦІ ВІДКРИТТЯ ПЕРШОЇ ПОЛЬСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ В УКРАЇНІ НА БАЗІ НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ МЕДИЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ

Павленко Раїса Іванівна,
генеральний директор Національної
наукової медичної бібліотеки України,
заслужений працівник культури України,
Остапенко Тетяна Анатоліївна,
заступник генерального директора
з наукової роботи Національної наукової
медичної бібліотеки України,
Кірішева Олена Миколаївна,
вчений секретар Національної
наукової медичної бібліотеки України,
Україна, Київ

Анотація. *Презентується перша в Україні Польська медична бібліотека, відкриття якої відбулося на базі Національної наукової медичної бібліотеки України у жовтні 2016 року. Йдеться про новий перспективний проект – співпрацю польських та українських фахівців.*

Ключові слова: *Польська медична бібліотека в Україні, Національна наукова медична бібліотека України, Окружна лікарська палата у Варшаві імені професора Яна Нелюбовича, Національна академія медичних наук України, партнерство.*

Аннотация. *Представляется первая в Украине Польская медицинская библиотека, открытие которой состоялось на базе Национальной научной медицинской библиотеки Украины в октябре 2016 года. Речь идет о новом перспективном проекте – сотрудничестве польских и украинских специалистов.*

Ключевые слова: *Польская медицинская библиотека в Украине, Национальная научная медицинская библиотека Украины, Окружная врачебная палата в Варшаве имени профессора Яна Нелюбовича, Национальная академия медицинских наук Украины, партнерство.*

Annotation. *Presents the first Polish Medical Library in Ukraine, which opening based on the National Scientific Medical Library of Ukraine in October 2016. The point at*

issue is that new attractive project – collaborative relationship of Polish and Ukrainian professionals.

Key words: *Polish Medical Library in Ukraine, National Scientific Medical Library of Ukraine, National Academy of Medical Sciences of Ukraine, Jan Nielubowicz Regional medicalchamber in Warsaw, collaborative relationship.*

12 жовтня 2016 р. в Національній науковій медичній бібліотеці України (ННМБУ) відбулася подія міжнародного значення – на її базі урочисто відкрито першу в Україні Польську медичну бібліотеку.

Урочисте відкриття Польскої медичної бібліотеки

Серед поважного зібрання були представники медичної громадськості обох країн, вірні читачі та друзі бібліотеки. Вітання з нагоди цієї урочистої події надіслали Маршал Сенату Польщі Станіслав Карчевські та Голова Комітету з питань охорони здоров`я Верховної Ради України Ольга Богомолець.

Генеральний директор ННМБУ, заслужений працівник культури України Раїса Павленко у своїй промові згадала про початок співпраці з польськими партнерами: *«У 2013 році на запрошення Окружної лікарської палати у Варшаві ми разом з Т. А. Остапенко відвідали Польщу. Ця зустріч була результатом тривалих контактів, що почалися наприкінці 2010 року. На зустрічі з медичною громадськістю Варшави та представниками польських видавництв ми презентували унікальний біобібліографічний словник "Медицина в Україні", підготовлений і виданий нашим колективом. В цьому виданні представлено понад тисячу*

персоналій українських медиків, серед них – лікарі польського походження». Ця праця була високо оцінена польськими колегами: Віце-маршалко Сенату Речі Посполитої Станіслав Карчевскі нагородив колектив бібліотеки Почесною відзнакою Сенату Польщі, а генерального директора бібліотеки – медаллю імені Єжи Москви за заслуги у створенні медичного середовища та розвитку дружніх взаємовідносин між польськими та українськими лікарями.

Так було закладено українсько-польський проект – створення центру польської медичної книги в ННМБУ. На початок співпраці бібліотека отримала майже 100 книг з Польщі, а у 2016 р. за допомогою проекту фонди ННМБУ збагатилися більш, ніж на 5 тис. інформаційних видань польською та англійською мовами. Ніхто не сподівався, що центр перетвориться на повноцінну бібліотеку.

Польська медична бібліотека

В Угоді про співпрацю ННМБУ та Окружної лікарської палати у Варшаві імені професора Яна Нелюбовича, яку підписали генеральний директор Національної наукової медичної бібліотеки України Раїса Павленко та Президент Окружної лікарської палати імені професора Яна Нелюбовича у Варшаві Анджей Савоні, зазначено, що метою співпраці сторін є спільні проекти та заходи науково-інформаційного характеру, а також інформаційна підтримка їх реалізації. Цією Угодою передбачено розробку та здійснення спільних проектів з метою формування спільного інформаційно-культурного простору; організацію книжкових виставок з колекцій, що надходять від польських партнерів; організацію та

проведення конференцій, семінарів, круглих столів, професійних стажувань, взаємних візитів з метою обміну професійним досвідом; організацію та проведення культурно-мистецьких проектів в Україні та в Польщі; висвітлення результатів співпраці у засобах масової інформації з метою широкого інформування медичної громадськості про спільну діяльність тощо. Одним з ключових пунктів Угоди про співробітництво було забезпечення на постійній основі надходження книжкових та періодичних видань від Окружної лікарської палати до ННМБУ. Книги, часописи та інші видання, що надходять – це подарунки медичних кіл Польщі.

Видання, що передані бібліотеці в дар

На урочистостях з нагоди відкриття Польської медичної бібліотеки радник з питань науково-освітньої співпраці Посольства Республіки Польщі в Україні Емілія Ясюк розповіла, що її родина пов'язана з медициною: брат працює лікарем, а батьки – фармацевти. Вона зробила акцент на важливості медичної науки: *«Медицина – галузь науки, яка завжди корисна, незалежно від часу. Хороші експерти цінуються завжди. Будемо активно співпрацювати як з українською, так і з польською сторонами»*. Емілія Ясюк звернула увагу присутніх на те, що наразі талановитим студентам медичних ВНЗ в Україні надається стипендія Ягеллонського університету.

Президент Окружної лікарської палати імені професора Яна Нелюбовича у Варшаві Анджей Савоні у своїй промові згадав кілька важливих для Польщі дат: 4 червня 1989 р. в Польщі відбулися перші демократичні вибори; 4 червня 2016 р. на Конгресі «Полонія Медична» було підписано Угоду про співпрацю між нашими країнами; 12 жовтня

2016 р. відбулося урочисте відкриття Польської медичної бібліотеки на базі головної медичної книгозбірні України. Пан Савоні зазначив, що з Окружною лікарською палатою у Варшаві активно співпрацюють Посольство Республіки Польщі в Україні, Академія наук України, бібліотеки та всі польські видавництва. Він розкрив цікаві факти про польські бібліотеки в різних країнах Європи. Бібліотека в Національній науковій медичній бібліотеці України є третьою польською бібліотекою в Європі. У 1937 р. було відкрито Польську бібліотеку в Римі, яка нараховувала 4 тис. книг, Польська бібліотека у Парижі мала своїх дарувальників. Польська бібліотека в Києві також має своїх дарителів. Вдова всесвітньо відомого польського лікаря-кардіохірурга Збігнєва Реліги передала частину його бібліотеки. Меценати з Польщі передали Києву не тільки найновіші польські видання польською і англійською мовами, часто з автографами самих авторів переданих підручників та книг. У бібліотеці можна також знайти цінні примірники видань професора Збігнєва Реліґи, професора Анджея Щекліка та багатьох інших відомих польських лікарів.

Віталій Цимбалюк виступає з промовою

Український вчений-нейрохірург, доктор медичних наук, професор, академік, Президент Національної академії медичних наук України Віталій Цимбалюк в своїй промові передав вітання від 20 тисяч членів Національної академії медичних наук України. «Медицина є аполітичною. Ми повинні вирішувати питання здоров'я населення», – зауважив він. Пан Цимбалюк висловив думку, що генетично українська нація подібна до

польської: «Нам треба жити братами і зміцнювати братерські стосунки між нашими народами».

За роки співпраці до Польської медичної бібліотеки надійшло майже шість тисяч різних видань – книг, журналів, що несуть світло знань в ім'я здоров'я людини. Книгозбірнею можуть користуватися викладачі, студенти, практичні лікарі та науковці. Неоціненною допомогою посольства Польщі став грант на придбання 80 комп'ютерів, що встановлені в бібліотеці. Це справді велика підтримка медицини та медичної інформації в Україні. Раїса Іванівна Павленко твердо переконана: *«Лікар не може стояти осторонь новітніх знань з питань медицини. Він повинен володіти найновішою інформацією. Якщо лікар не читає, то його треба боятися більше хвороби».*

Розпочинаючи співпрацю з польськими партнерами, працівники бібліотеки навіть не сподівалися, що перші передані книги стануть цеглинками у побудові нової бібліотеки. Тому варто мріяти і працювати. Урочисте зібрання закінчилось офіційним відкриттям Польської медичної бібліотеки в Україні. Стрічку перерізали Президент Окружної лікарської палати імені професора Яна Нелюбовича у Варшаві Анджей Савоні та Президент Національної академії медичних наук України Віталій Цимбалюк.

Урочисте відкриття Польської медичної бібліотеки

На урочистості завітав і нащадок славнозвісного роду меценатів Терещенків, давній друг бібліотеки, Мішель Терещенко. У своїй промові він сказав: *«Мені дуже приємно, що у будинку, який належав моїй сім`ї,*

продовжують славні традиції, яких дотримувалися в роду Терещенків. Я щасливий, що знаходжуся тут сьогодні».

Святкову атмосферу створили народна артистка України, солістка Національної опери України Ірина Даць, яка заспівала польською та українською мовами, а також лауреати міжнародних конкурсів Катажина Фейнер (скрипка) та Соруш Залі (фортепіано), які виконали ряд музичних творів.

12 жовтня 2017 р. в Національній науковій медичній бібліотеці України заплановано проведення урочистостей з нагоди святкування першої річниці відкриття Польської медичної бібліотеки. До цієї події ретельно готуються, адже число гостей з Польщі буде значно більшим. Наразі розробляється логотип та фірмовий знак Польської медичної бібліотеки.

Впродовж першого року існування Польську медичну бібліотеку відвідала не одна делегація з Польщі та інших зарубіжних країн. Постійно діють книжкові виставки: «Збігнєв Реліга – видатний польський кардіохірург», виставка робіт видатного польського вченого-кардіопульмонолога Анджея Щекліка, «Поляки в історії української медицини» та ін.

Відкриття Польської медичної бібліотеки в Національній науковій медичній бібліотеці України – це гарний приклад обміну досвідом та підтримки медиків в Україні. Тримаймо курс на добросусідство і на входження України до європейської співдружності. Будуймо нові мости співпраці та укріплюємо дружбу між Україною та Польщею!

Використані джерела

1. Андрухович, Т. Польська медична бібліотека в Україні [Електронний ресурс] / Т. Андрухович. – URL : http://www.polradio.pl/5/198/Artykul/275350 .

2. Віленський, Ю. Книги Збігнева Реліги в місті Миколи Амосова. У Національній науковій медичній бібліотеці України (ННМБУ) урочисто відкрито Центр польської медичної книги / Ю. Віленський // Здоров’я і довголіття. – 2016. – № 41. – С. 4.

3. Віленський, Ю. Полонія медична в палаці Терещенків / Ю. Віленський // Здоров'я України. – 2016. – № 20. – С. 73.

4. Долинна, Л. Б. Свято польської медичної книги у Національній науковій медичній бібліотеці України / Л. Б. Долинна // Медик столиці. – 2016. – № 11. – С. 10.

5. Круліковські, К. П’ять років співпраці Національної наукової медичної бібліотеки України та Товариства польських лікарів у Варшаві: погляд лікаря / К. Круліковські // Місія медичних бібліотек в умовах реформування медичної галузі

України : матеріали 15 Ювіл. міжнар. наук.-практ. конф., 19–20 трав. 2016 р. – Київ ; Дніпропетровськ, 2016. – С. 14–15.

6. Національна наукова медична бібліотека України : [буклет]. – Київ, 2016. – 4 с.

7. Остапенко, Т. А. Співробітництво Національної наукової медичної бібліотеки України з польськими партнерами: нові вектори і перспективи / Т. А. Остапенко // Місія медичних бібліотек в умовах реформування медичної галузі України : матеріали 15 Ювіл. міжнар. наук.-практ. конф., 19–20 трав. 2016 р. – Київ ; Дніпропетровськ, 2016. – С. 32–36.

8. Павленко, Р. Польська медична бібліотека в Києві – третя, після Рима і Парижа / Р. Павленко // Бібл. планета. – 2017. – № 1. – С. 32–33.

9. Снегірьов, П. Україна – Польща: ЄВРО-2016 для медичної книги, або Національні наукові медичні бібліотеки країн, єднайтеся! / П. Снегірьов // Укр. мед. часопис. – 2016. – № 5. – С. 51–52.

10. Panteluk, S. Polska biblioteka medyczna w Kijowie / S. Panteluk // Dziennik Kijowski. – 2016. – № 19. – С. 11.

11. Pawlenko, R. Wspolpraca Narodowej naukowej medycznej biblioteki Ukrainy z polskimi partnerami: historia i perspektywy rozwoju / R. Pawlenko, T. Ostapenko // Wiadomosci Lekarskie. – 2016. – Т. 519, № 3, cz. 1. – С. 402–403.

УДК[[930.25:02:069]:001.83](477)

НАУКОВО-КУЛЬТУРНІ ПРОЕКТИ ЦЕНТРАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО АРХІВУ УКРАЇНИ, БІБЛІОТЕК ТА МУЗЕЇВ: ПОШУК НОВОГО ФОРМАТУ ПОДАННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Коваль Юлія Юріївна,
провідний спеціаліст відділу
використання інформації документів
Центрального державного
науково-технічного архіву України,
Україна, Харків

Анотація. *Схарактеризовано перспективи співпраці архівів, музеїв та бібліотек. Як приклад наведено співпрацю Центрального державного науково-технічного архіву (ЦДНТА) України з Харківським літературним музеєм та Харківською державною науковою бібліотекою імені В. Г. Короленка.*

Ключові слова: *архів, бібліотеки та музеї, Закон України, ЦДНТА України, будинок «Слово», кваліфікація, співпраця, інноваційні проекти.*

Аннотация. *Охарактеризованы перспективы сотрудничества архивов, музеев и библиотек. В качестве примера приведено сотрудничество Центрального государственного научно-технического архива (ЦГНТА) Украины с Харьковским литературным музеем и Харьковской государственной научной библиотекой имени В. Г. Короленко.*

Ключевые слова: *архив, библиотеки и музеи, Закон Украины, ЦГНТА Украины, дом «Слово», квалификация, сотрудничество, инновационные проекты.*

Annotation. *Briefly describes the prospects for cooperation between archives, museums and libraries. An example is the work between the Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine with the Kharkiv Literary Museum and the Kharkiv State Scientific Library VG Korolenko*

Key words: *archive, library, museum, cooperation, Law of Ukraine, CSSTA Ukraine, House «Word», qualification, cooperation, innovation.*

Для успішного функціонування будь-якої галузі потрібно весь час слідкувати за інноваціями, співпрацювати з іншими установами, організаціями. Лише за таких умов можна розраховувати на успіх у справі.

Архів, бібліотека та музей – що між ними спільного? Для початку слід дати визначення цим термінам. Правильним буде звернутися до законодавчої бази, оскільки всі ми під час роботи користуємося законами та нормативними актами. У Законі України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» написано: «*Архівна установа, архів, архівний підрозділ, архівний відділ – це відповідно установа чи структурний підрозділ, що забезпечує облік і зберігання архівних документів, використання відомостей, що в них містяться, та формування Національного архівного фонду і/або здійснює управління, науково-дослідну та інформаційну діяльність у сфері архівної справи і діловодства*». У статті 3. Державна політика у сфері архівної справи і діловодства написано: *«Держава гарантує умови для зберігання, примноження та використання Національного архівного фонду, сприяє досягненню світового рівня в розвитку архівної справи і веденні діловодства»*. У статті 4.: *«Документи Національного архівного фонду є культурними цінностями, що постійно зберігаються на території України або згідно з міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, підлягають поверненню в Україну»*.

У Законі Україні «Про бібліотеки та бібліотечну справу» зазначено, що бібліотека – це інформаційний, культурний, освітній заклад (установа, організація) або структурний підрозділ, що має упорядкований фонд документів, доступ до інших джерел інформації та головним завданням

якого є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів. У цьому ж законі в статті 4. Державна політика в галузі бібліотечної справи: *«Основою державної політики в галузі бібліотечної справи є реалізація прав громадян на бібліотечне обслуговування, забезпечення загальної доступності до інформації та культурних цінностей, що збираються, зберігаються та надаються в тимчасове користування бібліотеками».*

У Законі України «Про музеї та музейну справу» визначено термін «музей». Це науково-дослідний та культурно-освітній заклад, створений для вивчення, збереження, використання та популяризації музейних предметів та музейних колекцій з науковою та освітньою метою, залучення громадян до надбань національної та світової культурної спадщини. У статті 2. Музейна справа та основні напрями діяльності музеїв, вищенаведеного закону, зазначено: *«Музейна справа уособлює національну музейну політику, музеєзнавство та музейну практику. Основними напрямами діяльності музеїв є науково-дослідна, культурно-освітня діяльність, комплектування музейних зібрань, експозиційна, фондова, видавнича, реставраційна, виставкова, пам'яткоохоронна робота, а також діяльність, пов'язана з науковою атрибуцією, експертизою, класифікацією, державною реєстрацією та усіма видами оцінки предметів, які можуть бути визначеними як культурні цінності, з метою включення до Музейного фонду України».*

Законами прописана діяльність цих трьох установ. Якщо говорити узагальнено, то всі вони створені для збереження історичної пам’яті, загальної доступності інформації та популяризації її серед населення. І тому, щоб створити гарний масштабний захід, проект, потрібно співпрацювати, втілювати позитивні ідеї в життя.

Останній приклад співпраці ЦДНТА України та Харківського літературного музею – захід «Нові знайомства з будинком "Слово"», що відбувся у лютому 2017 р. Саме актуальність та зацікавленість цією темою не лише пересічних читачів, а й кінематографістів підштовхнули працівників архіву та музею на те, щоб її підняти ще раз. Під час заходу було представлено архівні документи, відбулася презентація сайта, присвяченого будинку «Слово», та проведено інтерактивну гру за тематикою.

Підготовка заходу активно обговорювалася працівниками освітнього відділу Харківського літературного музею та відділу використання інформації документів ЦДНТА України. Адже важливим було визначити

формат заходу, час та місце його проведення, відібрати матеріал, підготувати прес-реліз, запросити відвідувачів і ЗМІ та інше. Значну частину роботи взяли на себе працівники музею, а саме: ними було розроблено інтерактивну гру «Слідами будинку "Слово"», афішу та запрошено значну частину аудиторії. Працівниками архіву було представлено робочий проект будинку «Слово», який раніше не експонувався, та надано фаховий коментар.

Спільним завданням є допомога відвідувачам у пошуку інформації, ознайомлення їх з правилами роботи в архіві (музеї, бібліотеці), популяризація документів. Якщо говорити про створення спільного проекту чи заходу, то, в першу чергу, треба орієнтуватися на відвідувачів і обирати ту тематику, яка буде цікавою та актуальною. Прикладом може бути захід ЦДНТА України та Харківського літературного музею. Оголошення про захід було розміщено на офіційному сайті ЦДНТА України, у соціальних мережах (офіційна сторінка Харківського літературного музею у Facebook, ВКонтакте), розіслано навчальним закладам міста Харкова, з якими налагоджена співпраця, а також його могли побачити у роздрукованому вигляді пересічні громадяни. Захід зібрав повну залу зацікавлених слухачів, серед яких були і представники ЗМІ. Це свідчить про те, що обрана тема є актуальною. Саме під час такої підготовки працівники архіву і музею підвищували кваліфікацію, адже вони обмінювались ідеями, попередніми напрацюваннями, досвідом, обговорювали нові методи роботи.

Не можна не згадати одну з останніх співпраць ЦДНТА України та Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка (ХДНБ) у межах засідання клубу «Краєзнавець» 15 червня 2016 р. На засіданні було представлено доповідь начальника відділу використання інформації документів ЦДНТА України А. О. Алєксєєнко за темою: «Документи з фондів Центрального державного науково-технічного архіву України – джерела для студій харківських краєзнавців». Також під час заходу було продемонстровано копії архівних документів з історії науки, промисловості та архітектури Харкова. Клуб «Краєзнавець» – це громадська організація, яка діє в ХДНБ при відділі «Україніка» ім. Т. Г. Шевченка, головним завданням якого є дослідження історії рідного краю, популяризація матеріалів про Слобожанщину.

Архіви, бібліотеки та музеї мають прописані завдання та функції, яких дотримуються. Невід'ємною складовою роботи працівників будь-якого архіву, бібліотеки чи музею є підвищення кваліфікації. Це може

відбуватися шляхом самостійного вивчення, продовження кваліфікаційних курсів у спеціалізованому (профільному) навчальному закладі тощо. Але до підвищення кваліфікації можна віднести і співпрацю суміжних установ. Це пояснюється тим, що під час роботи над спільним проектом відбувається взаємообмін інформацією, ідеями, напрацюваннями, навичками. І таким чином працівники вчаться виконувати вже звичну роботу різними способами.

Сумісні науково-культурні проекти дозволять повніше розкрити ті чи інші наукові питання, що, в свою чергу, збільшить аудиторію відвідувачів. Співпраця та розуміння не лише своєї роботи, а й колег з архівів, бібліотек і музеїв дозволять розширити власні можливості для створення заходу чи проекту, який буде більш пізнавальним та доступним широкому загалу.

Використані джерела

1. Головний фасад, план напівповерху та напівпідвалу, план першого поверху, план 2, 3, 4 та 5 поверхів. 1929 р. // ЦДНТА України, ф. Р-32, к. 1-24, оп. 1, од. зб. 7, арк. 2.

2. Закон України «Про бібліотеки та бібліотечну справу» [Електронний ресурс]. – URL: https:// zakon.rada.gov.ua/go/32/95-вр.

3. Закон України «Про музеї та музейну справу» [Електронний ресурс]. – URL: https:// zakon.rada.gov.ua/go/249/95-вр.

4. Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» [Електронний ресурс]. – URL: https:// zakon.rada.gov.ua/go/3814-12.

5. Коваль, Ю. Драма будинку «Слово». Згадка про трагічні події чи архітектурна пам'ятка? Погляд крізь призму архівних креслеників [Електронний ресурс] // День : електрон. версія газети. – 2017. – № 46–47. – URL: https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/drama-budynku-slovo.

6. План даху, солярію і горища будинку «Слово». 1929 р. // ЦДНТА України, ф. Р-32, к. 1-24, оп. 1, од. зб. 7, арк. 9.

7. Розріз по ВГ. Фасад у двір. 1929 р. // ЦДНТА України, ф. Р-32, к. 1-24, оп. 1, од. зб. 7, арк. 11.

СЕКЦІЯ 1
«Інтелектуальне партнерство бібліотек, архівів, музеїв. Проектна діяльність»

УДК 021.1:316.77

ІНТЕГРОВАНІ МАРКЕТИНГОВІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК СУЧАСНИЙ ФОРМАТ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕК

Давидова Ірина Олександрівна,
завідуюча кафедрою інформаційної,
бібліотечної та архівної справи ХДАК,
професор, доктор наук із соц. комунікацій,
Україна, Харків

Анотація. *Проаналізована система маркетингових комунікацій як сучасний формат і фактор розвитку бібліотечної установи.*

Ключові слова: *бібліотечно-інформаційна діяльність, концепція маркетингу, інформаційний продукт, інтегровані маркетингові комунікації.*

Аннотация. *Проанализирована система маркетинговых коммуникаций как современный формат и фактор развития библиотек.*

Ключевые слова: *библиотечно-информационная деятельность, концепция маркетинга, информационный продукт, интегрированные маркетинговые коммуникации.*

Annotation. *The system of marketing communications was analyzed as a modern system and the factor of development of a library institution.*

Key words: *library information activities, marketing concept, information product, integrated marketing communications.*

Сучасний світовий соціальний і, особливо, економічний розвиток висуває інформацію – її виробництво, збереження, розповсюдження на одне з центральних місць в системі суспільного виробництва. Інформаційні та комунікативні послуги є однією з найважливіших складових сфери послуг, їх виробництво – індикатор рівня соціального, економічного, політичного, духовного й культурного потенціалу суспільства. Інформація стає важливим фактором зміни якості життя, формування та затвердження «інформаційної свідомості», при достатньому доступі суб'єктів до різноманітних видів інформації, сприяє зростанню участі різних соціальних груп в інформаційних процесах.

Нині інформаційний простір України розвивається стрімкими темпами та формує ряд комплексних, системних, організаційних та структурних вимог до бібліотечно-інформаційної діяльності. Ефективний розвиток бібліотек можливий за умови системного використання маркетингових механізмів та застосування маркетингових комунікацій в діяльності книгозбірень. Саме маркетингові комунікації, в основу яких покладено поняття та значення комунікативного процесу, є базисом формування відносин в сучасному інформаційному середовищі та системі управління ним.

Маркетингові комунікації є життєво необхідним джерелом існування сучасної бібліотеки. Кожна з них розгортає власну мережу маркетингової комунікації відповідно до своїх можливостей. Оцінюючи рівень розвитку маркетингової концепції в діяльності бібліотек, можна зауважити, що головна концепція маркетингу – орієнтація всіх напрямів діяльності на потреби споживача – повною мірою не реалізована. Відсутня культура формування інтегрованих маркетингових комунікацій, порушений комплексний підхід, більшість бібліотек не аналізують причини, під впливом яких окремі категорії користувачів не задоволені рівнем інформаційного сервісу, недостатньо аналізується діяльність конкурентів.

Інтегровані маркетингові комунікації в діяльності бібліотек мають бути спрямовані на інформування, переконання, нагадування цільовій аудиторії про інформаційні продукти й послуги, підтримку їх споживання, стимулювання збуту, створення позитивного іміджу бібліотеки у суспільстві та налагодження взаємовигідних партнерських стосунків з громадськістю. Дозволяють оцінювати ситуацію через зворотний інформаційний потік, що створює можливості для адаптації цілей бібліотеки до конкретної ситуації.

Основними інструментами маркетингових комунікацій є реклама, персональні продажі, комплекс стимулювання збуту, паблік рілейшнз. Охарактеризуємо кожну з них:

- реклама – будь-яка платна неособиста форма поширення інформації про установу, її продукти і послуги;
- персональні продажі – усне повідомлення про товар під час бесіди з одним або декількома потенційними споживачами для продажу продуктів і послуг;
- комплекс стимулювання збуту – короткочасні заходи заохочення споживачів до покупки, бонуси, знижки, розпродажі, лотереї, тощо;

• «паблік рілейшнз» – діяльність людини або групи людей, спрямована на формування позитивного іміджу установи у громадськості за допомогою засобів масової інформації.

У сукупності окремі засоби маркетингових комунікацій утворюють комплексну систему, кожна зі складових якої має свої особливості, але усі вони доповнюють одна одну, створюючи єдиний комплекс. З часом до цієї системи цілеспрямовано або спонтанно долучаються різноманітні зацікавлені суб'єкти: автори, посередники, особи, з якими взаємодіє бібліотека, засоби масової інформації. Нерідко до неї додаються оцінна, настроєва інформація, міфи, чутки. На функціонування цієї системи впливають образ, авторитет бібліотечної установи у свідомості цільових аудиторій, її стильові особливості, використовувані комунікаційні технології.

Маркетинговий комунікаційний мікс (збут, реклама, просування інформаційних продуктів і послуг) називають інтегрованими маркетинговими комунікаціями, які об'єднують у собі усі інструменти – від реклами до іміджевих заходів, призначених для формування звернень, які направляються цільовій аудиторії та службовцям для просування інформаційних продуктів та послуг до користувачів.

В умовах насиченого інформаційного простору бібліотекам вже недостатньо розробити і впровадити нову якісну послугу і вибрати ефективні канали розподілу. Усе більшої ваги в управлінні бібліотекою набуває така складова комплексу маркетингу, як методи просування інформаційного продукту в мережевому середовищі, які охоплюють багато компонентів, кінцевою метою чого є залучення відвідувачів на сайт і їх подальша активна участь (реєстрація, використання послуг, постійне відвідування ресурсу). Найдієвішими маркетинговими методами залучення користувача є контекстна реклама, обмін банерами, пошукова оптимізація, партнерські програми, зовнішня реклама тощо.

Сучасні уявлення про розвиток бібліотек в інформаційно-цифровому просторі полягають у тому, що керівники і колективи повинні прагнути до досягнення конкурентних переваг через створення стратегій, які б були однаково творчими (тобто дозволяли б вирішувати поставлені завдання) і реальними (відповідали б можливостям конкретної бібліотеки). Ринкові стратегії базуються на оцінці стратегічних факторів, що впливають на бібліотеку, включаючи її організаційні особливості, рівень інформаційних технологій, що застосовуються, стадію життєвого циклу інформаційних

продуктів і послуг, конкурентну ситуацію та інші впливи зовнішнього середовища.

Стратегії бібліотеки також пов'язані з проблемою реалізації і з факторами, що визначають їх успіх. Формування стратегії бібліотеки саме собою потребує стратегічного планування, різні аспекти якого будуть, з одного боку, впливати, а з іншого, визначати ефективність виробленої стратегії. Серед перемінних стратегічного планування можна відзначити стратегічні пріоритети, роль маркетингу в дослідженні інформаційного оточення, підхід бібліотеки до виробництва інноваційних продуктів, впровадження нових форм дистанційного обслуговування. Перешкоди в сучасному розвитку бібліотек значною мірою зумовлені недостатньо послідовним використанням концепції маркетингу, яка впливає на відповідність стратегічного плану реальним умовам інформаційного середовища і можливостям установи, а значить і зумовлює його успішність.

Застосування інтегрованих маркетингових комунікацій у бібліотеці передбачає спрямованість значної кількості методів та методологічних підходів на створення комфортного інформаційного середовища для споживача, оперативного і повного диференційованого його обслуговування. Системний підхід до застосування інтегрованих маркетингових комунікацій допомагає із інших позицій, ніж точка зору традиційного споживання бюджетних асигнувань, розглянути процес діяльності книгозбірні. Аналіз, що базується на комунікаційних відносинах між споживачами і бібліотеками, допоможе останнім знайти необхідні ресурси для виробництва інформаційних продуктів та послуг, визначити для мету діяльності і реально спланувати роботу. Саме тому потрібно посилити комплексний вплив інтегрованих маркетингових комунікацій на трансформацію соціально-інформаційних відносин у бібліотеці як важливого фактора становлення і розвитку інформаційного середовища в Україні.

УДК 01:[028.7:004.738.5]

ВІРТУАЛЬНА ДОВІДКА ЯК НАПРЯМ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Тодорова Євгенія Миколаївна,
доцент кафедри інформаційної,
бібліотечної та архівної справи ХДАК,
кандидат педагогічних наук,
Україна, Харків

Анотація. *Розглядаються організація віртуальних довідкових служб в Україні й за кордоном, склад електронних інформаційних ресурсів, технологія виконання віртуальних довідок.*

Ключові слова: *віртуальна довідкова служба, віртуальна довідка, електронні інформаційні ресурси, технологія бібліографічного обслуговування.*

Аннотация. *Рассматриваются организация виртуальных справочных служб в Украине и за рубежом, состав электронных информационных ресурсов, технология выполнения виртуальных справок.*

Ключевые слова: *виртуальная справочная служба, виртуальная справка, электронные информационные ресурсы, технология библиографического обслуживания.*

Annotation. *The organization of virtual reference services in Ukraine and abroad, the composition of electronic information resources, the technology for performing virtual references are considered.*

Key words: *virtual reference service, virtual reference, electronic information resources, bibliographic service technology.*

Цифрова ера розпочалася в другій половині XX ст., її суть – у тому, що підґрунтям будь-якої людської діяльності є застосування телекомунікаційних технологій. Глобальна комп'ютерна мережа перетворюється на гігантську інфраструктуру та стає головним каталізатором розвитку суспільства, застосовуються нові апарати й програмні засоби, що змінюють традиційні процеси і принципи роботи цілих сфер діяльності, у т. ч. бібліографічної справи. Більшість документів,

що функціонують у системі соціальних комунікацій, трансформуються в електронну форму й поширюються комп'ютерними мережами. Цей факт призводить до дематеріалізації (віртуалізації) всіх видів діяльності взагалі і бібліографічного обслуговування зокрема. Спостерігається зміна ідеології у сфері створення, поширення та зберігання інформації.

Довідково-бібліографічна робота, обумовлена як «пасивна» форма бібліографічного обслуговування, включає виконання разових запитів читачів. У доцифрову еру такі запити надходили до бібліотеки по телефону, письмово або під час особистого відвідування. Розповсюдження Інтернету додало до названих способів спілкування можливість віддаленого обігу за довідками через сайт бібліотеки.

Американська статистика початку 2000-х років свідчить: кількість запитів у вигляді електронних листів, запитів, що надходять на сайт, і запитань у ході чат-сесій, уже перевищує кількість запитів, отриманих від читачів, котрі відвідали бібліотеку особисто. Ця тенденція має всі підстави до подальшого зростання пропорційно збільшенню кількості користувачів мережі, глибшого проникнення електронних додатків у повсякденне життя людей [4].

Утіленням нових форм довідково-бібліографічної роботи є організація віртуальних довідкових служб, що стають невід'ємним елементом системи обслуговування у все більшому числі бібліотек. Найпростіша форма віртуального довідково-бібліографічного обслуговування (ДБО) – це розміщення на сайті бібліотеки переліку інтернет-ресурсів, що відповідають профілю інтересів читачів. Звичайно, такі списки зосереджуються в розділах «Корисні посилання», «Цікаві ресурси» та ін. Кількість посилань, порівняно з професійними довідниками ресурсів в Інтернеті на кшталт Yahoo або «Апорт», досить незначна. Але це компенсується високою якістю відбиваних ресурсів: усі сайти попередньо проглядаються бібліографами з приводу оцінки надійності надаваних даних і забезпечуються короткими анотаціями. Подібні переліки рідко систематизуються. Лише найсерйозніші колекції посилань мають сувору ієрархічну структуру, виконану із застосуванням професійних схем класифікації. Одним із найяскравіших прикладів такого роду ресурсів є відповідний розділ на сайті Публічної бібліотеки Британської Колумбії в Канаді (http:www.bcpl.gov.bc.ca/VRD), вибудуваний відповідно до Десяткової класифікації Дьюї.

Розміщення й постійна актуалізація списків найцінніших ресурсів Інтернету – лише початковий щабель віртуального довідково-

бібліографічного обслуговування. Наслідком динамічного проникнення цифрових технологій у бібліографічну діяльність закономірно стає розвиток найефективніших форм. Нині поширення набули два варіанти довідкового обслуговування віддалених читачів. Умовно їх можна розподілити на «віртуальний стіл довідок» та «інтерактивне консультування в режимі "сесій"».

У наш час віртуальні довідкові служби активно функціонують у бібліотеках більшості розвинених країн світу. Найвідомішою є «Ask a Librarian» Бібліотеки Конгресу США.

Під час створення віртуальних довідкових служб у бібліотеках широко використовуються безпрецедентні можливості, які Інтернет надає для організації спільної діяльності установ, значно віддалених одна від одної.

Для ефективнішої реалізації діяльності віртуальних довідкових служб за кордоном уже розроблено декілька спеціальних програмних продуктів, зокрема: Net Agent, QA Builder, Virtual Reference Desk. За допомогою цих програмних модулів синхронізується робота бібліографа й користувача, а також реалізуються такі функції, як збереження й видача фанскриптів чат-сесій, перевірка грамотності, застосування шаблонів відповідей, переадресування запитів тощо.

У бібліотеках технологічно розвинених країн активно обговорюються й вирішуються проблеми ефективного функціонування подібних служб: уточнюється характер довідок, які можуть бути виконані у віддаленому режимі, визначається оптимальний розпорядок роботи, розраховується баланс між традиційним і віртуальним бібліографічним обслуговуванням, розробляються вимоги до сформованого в результаті роботи архіву виконаних довідок. Найбільше число англомовних матеріалів за цією темою розміщено на сайті проекту Virtual Reference Desk (http://www.vrd.org). Там, зокрема, представлені матеріали конференції, присвяченої винятково проблемам віртуальних довідкових служб, яка проводиться регулярно, та солідний список праць з цієї теми [4].

З появою у бібліотек власних сайтів почали виникати проекти з віддаленого обслуговування користувачів. Таким проектом є і створення віртуальних довідкових служб.

Якщо наприкінці XX ст. бібліотеки пропонували віддаленим користувачам переважно електронні каталоги та бази даних (БД) для самостійного пошуку інформації, то з початку XXI ст. поширення набуває

так зване електронне (віртуальне) ДБО в режимі «запит – відповідь». Про актуальність ДБО в електронному режимі як сучасного напряму бібліотечної діяльності свідчить постійно зростаючий потік публікацій у професійній літературі [1].

У фаховій літературі використовуються такі синоніми терміна «віртуальна довідка»: «чатова довідка», «онлайнова довідка», «електронна довідка», «автоматизована довідка», «цифрова довідка» тощо. Усі вони означають ДБО віддалених користувачів, що відбувається в електронному середовищі з використанням різноманітних комунікаційних каналів, а саме: електронної пошти, веб-форми, чата.

Нині можна визначити такі основні електронні інформаційні ресурси (ЕІР) Інтернету, які використовуються у ДБО при багатоаспектному пошуку інформації з усіх галузей знання:

- пошукові засоби Інтернету;
- онлайнові каталоги бібліотек України та зарубіжних країн;
- зведені електронні каталоги бібліотек певних регіонів, країн;
- реферативно-бібліографічні БД;
- проблемно-орієнтовані та галузеві БД власної генерації, які створюються для забезпечення наукових напрямів, задоволення потреб конкретних замовників, певних регіонів, організацій тощо;
- зарубіжні електронні інформаційні ресурси провідних світових виробників доступні через мережу Інтернет за передплатою;
- репозитарії відкритого доступу;
- електронні бібліотеки;
- електронні колекції довідково-бібліографічних ресурсів;
- електронні та відцифровані енциклопедії, словники, довідники, бібліографічні покажчики [3].

Розглянемо найпоширеніші електронні інформаційні ресурси.

Електронні каталоги (ЕК) бібліотек. Нині цей вид є найзначнішим під час проведення бібліографічного пошуку. ЕК дозволяє здійснювати пошук за різними точками доступу – автор, частина заголовка, місце й рік видання, видавництво; виправити помилки в наявному описі; розширити або звузити хронологічні межі. Зараз у загальнодержавних бібліотеках України накопичені значні масиви електронних ресурсів, які надаються користувачам. ЕК ведуться в усіх бібліотеках загальнодержавного рівня, обласних наукових, спеціалізованих наукових, бібліотеках вищих навчальних закладів.

Бібліографічні БД. Загальнодержавна реферативна БД «Україніка наукова» є цінним змістовним національним інформаційним ресурсом. БД має вільний доступ на сайті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) (http:www.nbuv.gov.ua) і користується активним попитом, тому що надає змогу отримувати оперативну реферативну інформацію про результати наукової діяльності вітчизняних учених і фахівців.

Пошукові засоби Інтернету. За якісними параметрами серед сотень пошукових систем найпопулярнішими є такі: Google, Rambler, Yandex, Yahoo та ін. Українські ресурси доцільно шукати на україномовних серверах за допомогою пошукових систем, наприклад: Мета, Ukr. net та ін. Каталог українських інтернет-ресурсів знаходиться на сервері інформаційного центру «Електронні вісті». Кількість пошукових систем невпинно зростає. Кожний новий запит викликає новий пошук, вихідні умови якого визначає користувач, і який відбувається в уже зміненому інформаційному середовищі. Тому важливо знати загальні принципи пошуку в мережі Інтернет, мати конкретні знання з галузевої джерельної бази ресурсів відповідно до теми запиту.

Електронні бібліотеки. Окрему групу ресурсів становлять електронні бібліотеки, які інтенсивно формуються і в Україні (ЕБ «Культура України» – інтегрований інформаційний ресурс з єдиною точкою доступу, яка забезпечує безоплатний доступ користувачів до надбань української культури й мистецтва (http://elib.nplu.org); «Бібліотека української літератури Ukrlib» (http://www.utoronto.ca/elul) [3].

Віртуальна довідкова служба (ВДС) – це технологічне рішення традиційного ДБО. Мета ВДС – допомогти читачеві отримати інформацію за запитом у режимі віддаленого доступу, залучити нових користувачів, а також прорекламувати ресурси і послуги бібліотеки. В умовах сьогодення електронні довідкові служби надають доволі широкий спектр послуг, а саме:

- виконання довідок щодо наявності видань та уточнення вихідних відомостей документів, що зберігаються у фондах конкретної бібліотеки;
- професійний тематичний пошук документів;
- пошук фактографічної інформації;
- навігація сайтом бібліотеки;
- навігація в ресурсах Інтернету;

- формування електронних колекцій довідково-бібліографічних видань, доступних он-лайн;
- рекомендація електронних джерел (сайтів бібліотек, електронних каталогів, науково-інформаційних установ, відповідно до запиту користувача) [1].

Ця служба успішно розвивається й характеризується широкою розповсюдженістю в бібліотеках різних типів: національних, публічних, університетських, наукових, спеціальних.

ВДС характеризується:

- загальнодоступністю й безплатністю;
- можливістю звернення в режимі віддаленого доступу;
- можливістю залучення недоступних для користувача інформаційних ресурсів у процесі виконання запиту;
- оперативністю виконання.

За результатами запитів довідки, що надаються бібліотеками, поділяються на тематичні, адресні, уточнюючі та фактографічні. За часом одержання відповіді на запит виділяють два види надання послуг ВДС: асинхронне (за допомогою електронної пошти або за допомогою форми, яка розміщена на сайті для загального користування) та синхронне (здійснюється в режимі чат-технологій, а також відео- й телеконференцій).

За допомогою організації діяльності розрізняють корпоративні служби та служби окремих бібліотек. За видом і змістом інформації, що надається користувачеві, доречно, крім традиційних видів бібліографічних та фактографічних довідок і консультацій, виокремити бібліотечно-орієнтувальні, тобто присвячені ознайомленню з інформаційними ресурсами бібліотеки, умовами доступу до них, режимом роботи закладу. Крім того, зростає попит на повнотекстові довідки, в яких клієнтові надається повний текст документа, якщо така послуга відповідає чинному законодавству та правилам книгозбірні. Останнім часом серед абонентів університетських бібліотек, переважно професорсько-викладацького складу, зростає потреба в отриманні бібліометричних довідок і консультацій. Перспективним видом є аналітичні довідки, що передбачають попередній аналіз документів, про які надається інформація, з погляду їх відповідності запитові.

Особливим видом консультацій є навчальні, що здійснюються не лише у традиційній усній формі, а й у вигляді спеціальних програм, розміщених на сайті бібліотеки.

За видами наданих джерел інформації виокремимо інтернет-орієнтовані (вебліографічні) довідки й консультації, оскільки деякі користувачі спеціально обумовлюють потребу в інформації про мережеві ресурси. Серед них вирізняємо ЕК, який відображає склад певного фонду документів, і БД, із ним не пов'язані.

Проаналізувавши назви сучасних довідкових служб, Т. Добко запропонувала вживати термін «електронна довідкова служба» або «онлайнові довідкові послуги» [1]. Однак електронна довідкова служба може працювати й без виходу в Інтернет, а онлайновий зв'язок означає безпосередній, прямий контакт між комунікаторами, такий, що знаходиться у стані підключення, у режимі реального часу, без будь-якого відтермінування. Приймання запиту у віддаленого користувача та надання довідки не завжди відбуваються в режимі он-лайн, здебільшого вони розведені у часі. Водночас терміноелемент «онлайновий» отримав і нове значення: організований через Інтернет, шляхом підключення до Інтернету. У такому значенні поняття «онлайновий» і «віртуальний» збігаються, і будь-яке «віртуальне ДБО» також можна назвати онлайновим.

Однією з перших в Україні розпочала надавати послуги з ВДС Національна бібліотека України для дітей, яка з березня 2005 р. стала корпоративним проектом – до нього приєдналися бібліографи Миколаївської центральної бібліотеки для дітей імені Ш. Кобера та В. Хоменка. Наразі в межах проекту «Об'єднаної довідкової служби бібліотек України» – українського корпоративного проекту з віртуального обслуговування користувачів, створеного на базі Національної бібліотеки України для дітей, беруть участь 19 бібліотек України [1].

Правила користування ВДС та обмеження щодо запитів розміщуються на сайтах бібліотек та інформують користувача про порядок і режим роботи ВДС, як правильно поставити запитання та отримати на нього відповідь тощо, загалом вони однакові.

У 2011 р. у НБУВ була започаткована та впроваджена служба віртуальної бібліографічної довідки, яка належить до класу бібліографічно-орієнтованих сервісів, що ґрунтуються на використанні професійних знань і фахової підготовки бібліотечних спеціалістів високого рівня. Незважаючи на всі переваги ВДС, усе ж таки спостерігається невелика кількість звернень користувачів до довідкових служб багатьох бібліотек. Це пояснюється тим, що користувачі ще не звикли до такої послуги або мають обмежений доступ до мережі Інтернет [2].

З метою більш якісного обслуговування користувача в бібліотеках ствоюються корпоративні ВДС, що дозволяє здійснювати централізоване віртуально-довідкове обслуговування та сприяє розширенню послуг. Крім того, робота в межах корпорації дозволяє направляти запити віддалених користувачів саме до тих бібліотек, чиї фонди, колекції, а також рівень професійної кваліфікації персоналу найбільше б відповідали кожному конкретному запиту. Найвідомішою корпоративною ВДС в Україні є «Об'єднана довідкова служба бібліотек України» (http://chl.kiev.ua/cgi-bin/sp/index.php), до якої за час існування надійшло 102611 запитів [1].

Можна констатувати, що, незважаючи на певний досвід, накопичені архіви електронних довідок і досі немає чіткого розуміння ефективних шляхів задоволення інформаційних потреб користувачів, загальної концепції довідкового обслуговування в електронному середовищі, не існує стратегії його розвитку.

Останнім часом «віртуальними» стали називати також типи бібліографічних довідок, які представлені на сайтах бібліотек, хоча вони відповідають державним стандартам й усталеним традиціям. Упродовж тривалого часу бібліотеки виконують ці довідки, користуючись електронними ресурсами, електронною поштою. Вони є письмовими або документально-фіксованими, у цьому випадку зафіксовані на жорсткому диску комп'ютера бібліографа, і передаються каналами зв'язку користувачеві, котрий може з екрана свого комп'ютера зчитати цю інформацію, записати на інший носій або роздрукувати. Віртуальними певною мірою можна вважати готові довідки, представлені в «базах знання» (архівах довідок), хоча вони підготовлені на запит реального користувача, і лише зберігаються в електронній формі, відповідно до дати створення або за тематичним рубрикатором [5].

На сьогодні вже сформульовані певні принципи автоматизованого пошуку. Починаючи використовувати ту або іншу базу, вивчаючи способи формування пошукових виразів, бібліограф поступово розширює коло джерел. Щоб ознайомитися з адресами бібліотек і БД, можна звернутися до сайтів відомих українських бібліотек – Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого (НПБУ) (www.nplu.org), Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка (ХДНБ, korolenko.kharkov.com), Харківської обласної універсальної наукової бібліотеки (ХОУНБ, library.kharkov.ua) та ін.

У більшості наукових бібліотек Харкова успішно діють віртуальні довідкові служби, за допомогою яких можна безплатно отримати відповіді

на запитання з усіх галузей знання. Найуспішніше працює за цим напрямком ХДНБ, кількість віртуальних довідок щорічно зростає та становить понад 10% від кількості всіх виконаних довідок.

ВДС також організовані в бібліотеках вищих навчальних закладів, таких як Харківський національний університет радіоелектроніки, Національний технічний університет «ХПІ», Харківський авіакосмічний університет «ХАІ», Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (ХНУ) та ін.

На базі бібліотеки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» функціонує корпоративна віртуальна довідкова служба бібліотек Харкова, до складу якої входять ХДНБ, ЦНБ ХНУ, бібліотеки Харківського національного університету радіоелектроніки,Харківського економіко-правового університету, міська спеціалізована музично-театральна бібліотека імені К. С. Станіславського. Кооперація й координація довідкового обслуговування дозволили значно підвищити ефективність роботи [6].

Щоб задовольняти універсальні за змістом інформаційні запити користувачів, потрібно постійно вивчати їхні потреби, цілеспрямовано та координовано комплектувати новими вітчизняними й зарубіжними виданнями, впроваджувати нові технології на всіх напрямках ДБО, здійснювати кооперацію, тісно співпрацювати з бібліотеками України, комплексно поєднувати друковані джерела та електронні інформаційні ресурси – усе це сприятиме формуванню позитивного образу бібліотеки й підвищенню престижності бібліотечної професії [5].

Отже, удосконалення інформаційної бази є одним із пріоритетних напрямів роботи бібліотек. Тому важливо налагодити систему безперервної освіти бібліотечних працівників, яка б забезпечувала постійне оновлення знань, підвищення кваліфікаційного рівня фахівців, котрі впроваджують і реалізовують автоматизовану бібліотечно-інформаційну технологію та здійснюють ДБО.

Нагальним питанням сьогодні є створення ЕК сукупного ретроспективного довідково-бібліографічного фонду (ДБФ) бібліотеки, ретроконверсія карткових каталогів та картотек в електронну форму. Інтеграція електронних ресурсів має полегшити й прискорити використання ДБФ та оперативність задоволення інформаційних потреб користувачів.

Нині ВДС уже стала одним з важливих напрямків роботи бібліотеки. Використання користувачами ВДС надає їм можливості, незалежно від

віку, рівня освіти й місця проживання, швидко та доступно отримувати якісне індивідуальне бібліотечне обслуговування безпосередньо вдома або на робочому місці.

Список бібліографічних посилань

1. Добко Т. СБО в электронную эру: доминирование навигаторской функции // Библиография. 2004. № 4. С. 11–16.
2. Грищенко Т., Аврамова И., Этенко Н. Виртуальная справочная служба библиотеки: содержательные и организационные аспекты функционирования // Бібл. форум України. 2009. № 3. С. 25–27.
3. Жабко Е. Онлайновое СБО: особенности развития // Библиография. 2005. № 3. С. 3–11.
4. Степанов В. К. Библиографическое обслуживание в цифровой сфере // Российское библиографоведение: итоги и перспективы : сб. науч. ст. Москва, 2006. С. 479–502.
5. Тодорова Є. М. Електронні технології підготовки бібліографічної інформації // Вісн. Харкыв. держ. акад. культури : зб. наук. пр. Харків, 2015. Вип. 47. С. 24–32.

Тодорова Є. М., Шапар О. М. Проблеми впровадження віртуальних бібліотечно-бібліографічних послуг у бібліотеках м. Харків // Вісн. Харків. держ. акад. культури : зб. наук. пр. 2012. Вип. 35. С. 92–99

УДК 341.238+316.77]-051:378]:002.1

ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКИЙ КОМПОНЕНТ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО СПЕЦИАЛЬНОСТИ «МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ, ОБЩЕСТВЕННЫЕ КОММУНИКАЦИИ И РЕГИОНАЛЬНЫЕ СТУДИИ»

Кобелев Алексей Николаевич,
доцент кафедры информационного,
библиотечного и архивного дела ХГАК,
доктор наук по соц. коммуникациям,
Украина, Харьков

Анотація. *Про розробку нової навчальної програми для студентів спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Розглянуто інофрмаційно-аналітичне забезпечення міжнародних відносин в різних аспектах.*

***Ключові слова**: міжнародні відносини, суспільні комунікації, інформаційно-аналітичне забезпечення.*

***Аннотация.** О разработке новой учебной программы для студентов специальности «Международные отношения, общественные коммуникации и региональные студии». Рассмотрено инофрмацийно-аналитическое обеспечение международных отношений в различных аспектах.*

***Ключевые слова:** международные отношения, общественные коммуникации, информационно-аналитическое обеспечение.*

***Annotation.** About the development of a new curriculum for students of the specialty «International relations, public communications and regional studios». The foreign-analytical support of international relations in various aspects is considered.*

***Key words:** international relations, public communications, information and analytical support.*

Становление Украины как независимого государства, ее интеграция в мировое и, в частности, в европейское сообщество, характеризующееся динамичностью политических, экономических, социальных и других процессов, требует подготовки качественно новых специалистов в сфере международных отношений. Специальность «Международные отношения, общественные коммуникации и региональные студии» призвана решить указанную проблему. При этом разработка программы по этой специальности базируется на том, что современный этап развития общества определяется значительным объемом полученных знаний, которые в сочетании с постоянной модернизацией процессов их генерации и средств коммуникации, является главным фактором увеличения национального продукта, успешности экономики, залогом национальной безопасности.

Информационная революция, которая началась несколько десятилетий назад и продолжается до сих пор, оказывает огромное влияние практически на все аспекты деятельности человека, требует от специалиста-международника таких актуальных компетенций, как знание фундаментальных основ международных отношений, составляющих и функциональных процессов системы международных отношений и умения эффективно и креативно их использовать в своей профессиональной деятельности. В то же время высококвалифицированным специалистам этой сферы необходимы знания принципов и методов осуществления информационно-аналитической работы, умение применять конкретные методики и методы обработки информационных потоков и подготовки

аналитических материалов, способность использовать различные технические средства для проведения информационно-аналитических исследований различного уровня и сложности в области международных отношений.

Анализ последних исследований и публикаций, посвященных подготовке качественно новых специалистов в сфере международных отношений, свидетельствует о значительном внимании отечественных и зарубежных исследователей к затронутой проблеме. В частности, в работах И. Боднар, Б. Семенова, М. Слободяника и М. Проценко рассматриваются задачи и структура информационно-аналитической деятельности в сфере международных отношений, освещаются основные направления аналитической деятельности загранучреждений, исследуется проблема информационного обеспечения принятия внешнеполитических решений. Информационная аналитика как сфера деятельности в последние годы рассматривалась в исследованиях Г. Гордукаловой, П. Конотопова, И. Кузнецова, Ю. Курносова, И. Левкина, А. Матвиенко, И. Мелюхина, В. Пархоменко, А. Пархоменко, В. Оноприенко, Е. Семенюка, Г. Силковой, Н. Слядневой, М. Сороки, С. Терещенко, Н. Тихомирова, В. Чистякова.

Цель этого доклада – рассмотрение роли, формы и содержания информационно-аналитических дисциплин в системе подготовки специалистов по специальности «Международные отношения, общественные коммуникации и региональные студии».

К важным проблемам международного сотрудничества на межгосударственном и межрегиональном уровнях в разных сферах относится информационно-аналитическое обеспечение указанных направлений деятельности. Как известно, превратившись в XX в. в профессиональную, информационно-аналитическая деятельность в настоящее время влияет практически на все сферы общественной жизни. Она становится значимым фактором успеха любой организации, предприятия или фирмы. Поэтому информационно-аналитические службы (подразделения), под разными названиями, например, интеллектуальные корпорации, «фабрики мысли», создаются в структуре органов государственной и местной власти, в министерствах и ведомствах, в органах СМИ, в сфере бизнеса, при политических партиях и движениях. Бурно развиваются рынки аналитической информации, интеллектуального продукта, методического и программного обеспечения его получения. То

есть, информационно-аналитическая деятельность неразрывно связана с процессом интеллектуализации общественной жизни [2; 4; 8; 9; 12].

Информационно-аналитическое обеспечение международных отношений может рассматриваться в трех аспектах [1; 10; 11]. Первый аспект – идеологическое обеспечение международных отношений путем разработки и выдвижения инициатив и предложений, отвечающих национальным интересам государства или его регионов, осуществляющих международное сотрудничество с регионами других стран. Второй аспект – практическое обеспечение международной деятельности страны или ее регионов с целью повышения международного авторитета и активного влияния на международную политику. Задача состоит в том, чтобы насытить мировое информационное пространство информацией о стране или ее регионе, заботиться, чтобы эти сведения были объективными и достоверными. Как результат – создать и поддерживать желанный имидж страны в целом или ее отдельных регионов на международной арене. Третий аспект – организационный. Это информационно-аналитическое обеспечение дипломатических учреждений в стране пребывания и оптимальный уровень координации миссий с центром и другими дипломатическими зарубежными представительствами. Основные принципы организации информационно-аналитического обеспечения внешней политики реализуются министерствами иностранных дел, дипломатическими представительствами и торгово-экономическими миссиями. В осуществлении внешнеполитических коммуникаций важную роль играет также медиа-дипломатия как весомый фактор влияния на принятие решений в международных отношениях.

За последние десятилетия значительно усилилась информационная функция дипломатических представительств. Задача сбора оперативной информации, тщательная обработка многочисленных печатных изданий, в частности периодики, другой информации, которая проходит по каналам СМИ, установления и поддержания связей со средствами массовой информации в стране пребывания и информирование местной прессы о главных событиях, происходящих в государстве аккредитации, возлагается на отдел информационных и культурных связей [1; 10; 11]. Поэтому в системе подготовки специалистов по специальности «Международные отношения, общественные коммуникации и региональные студии», которую планируется ввести в Харьковской государственной академии культуры, значительное внимание уделяется разработке комплекса информационно-аналитических дисциплин.

Прежде всего, речь идет о курсе «Информационная аналитика», целью которой является освоение студентами методики и технологий информационно-аналитической деятельности. При этом основой данной дисциплины служит понимание того, что информационно-аналитическая работа (ИАР) в области международных отношений и внешней политики – совокупность действий в интересах повышения эффективности управленческой деятельности с целью познания сущности, причин, тенденций развития событий и явлений на мировой арене, рассмотрения и оценки ситуаций, выработки на основе анализа и обработки международной информации выводов, рекомендаций, комментариев [1]. Цель ИАР – познание сущности, причин, тенденций международных событий и явлений для обоснования принятия соответствующих решений.

Основные задачи ИАР в международных отношениях:

- найти в информационном потоке факты, вызывающие интерес в области международных отношений;
- в совокупности выделенных фактов найти проблемную ситуацию, которую необходимо решить;
- на основании проведенного анализа сделать выводы, внести предложения для принятия решений.

Выделяют два уровня ИАР в международных отношениях:

- информационный уровень, заключающийся в поиске, сборе, хранении, распространении информации;
- аналитический уровень, заключающийся в обобщении, классификации информации, ее анализе и преобразовании, разработке выводов, предложений, рекомендаций и прогнозов.

С позиций принятия решений различают оперативный, тактический и стратегический уровни ИАР.

Формы ИАР в международных отношениях:

- мониторинг, включающий информационные сводки и обзоры;
- анализ внешнеполитической деятельности (эффективности принятия решений);
- исследование актуальных проблем (информационные разработки, оперативные исследования, аналитические исследования).

Процесс познания того или иного объекта исследователь начинает с его внешнего описания, фиксирует отдельные свойства, стороны. Раскрывая сущность, исследователь может перейти к объяснению свойств объекта, увязывая знания об отдельных сторонах объекта в целостную

систему. Полученное таким образом глубокое конкретное знание об объекте и является теорией, характеризуется определенной внутренней логической структурой.

Основные принципы ИАР:

- формирование цели исследований (это основа подхода для ответа на вопрос: «Для чего проводится исследование?»);
- создание понятийного аппарата, что позволяет формировать суждения и умозаключения в определенных категориях;
- обеспечение достаточной информированности (достижение «критической массы»);
- раскрытие значения фактов (обработка «сырых» фактов);
- установление причин и следствий;
- учет исторического развития и национального характера;
- определение тенденций развития;
- обеспечение высокого уровня достоверности;
- формирование выводов и рекомендаций;
- наличие обратной связи (аналитик должен знать оценку потребителей, как используются результаты исследований).

Каждый предмет и явление в природе и обществе имеет свое содержание и свою форму. Содержание как философская категория – это совокупность взаимодействующих разных сторон и свойств объекта, функций, выполняемых объектом. Содержание объекта, процесса, явления определенным образом организовано, т. е. структурировано. Эту структуру, которая оказывается внешним образом, характеризует форма. Содержание информационно-аналитической работы в международных отношениях раскрывается через такие понятия: «субъект», «объект», «предмет», «процесс» и «средства». Субъектом международных отношений выступают народы, нации, государства, системы государств, международные организации, политические силы и индивидуумы. Субъектом информационно-аналитической работы выступает аналитик-специалист в области международных отношений и их различных аспектов.

Объектом информационно-аналитических исследований в международных отношениях является международная обстановка – совокупность факторов, которые прямо или косвенно влияют на состояние, развитие и результаты международных отношений, определяют виды направлений, форм, методов и средств. Предмет информационно-

аналитической деятельности в международных отношениях составляют конкретные ситуации международной обстановки. Ситуация – характеристика состояния международной обстановки, сложившейся в данное время, на определенном направлении, в определенной сфере. Состояние может быть удовлетворительным или неудовлетворительным. Если состояние удовлетворительное, речь идет о стандартной ситуации. Если состояние неудовлетворительное, то возникает проблемная ситуация. Проблема – несоответствие между целями, интересами субъектов международных отношений и сложившимися обстоятельствами. Проблемная ситуация – совокупность выявленных противоречий между субъектами международных отношений. Крайние проявления проблемных ситуаций – конфликты, кризисные ситуации. Информационная ситуация – информационное отображение ситуации в голове аналитика или в памяти компьютерной техники [1; 10; 11].

Для овладения студентами соответствующими знаниями, умениями и навыками предполагается решение следующих учебных заданий:

- овладение знаниями исторических источников и теоретических основ информационной аналитики;
- закрепление и углубление представлений о методах и приемах анализа и синтеза информации;
- формирование навыков освоения предметного поля исследуемых объектов;
- выявление причинно-следственных связей и факторов риска в развитии сложных явлений международной сферы;
- обеспечение знаниями по технологическим алгоритмам и типовым программным продуктам для информационного анализа;
- развитие прогнозно-аналитических способностей студентов;
- предоставление студентам практического опыта по созданию обзорно-аналитических документов.

На основе теоретических и практических разработок отечественных и зарубежных специалистов определены следующие требования к знаниям, умениям и навыкам студентов. Прежде всего, успешное освоение учебной дисциплины предусматривает самостоятельную реализацию будущими специалистами основной задачи информационного аналитика – создание информационно-аналитической продукции на основе анализа информационных ресурсов определенной предметной области. Указанный анализ базируется на владении выпускником следующими видами

профессиональной деятельности: аналитико-синтетической переработкой информации, созданием и ведением баз данных, информационным моделированием и диагностикой объектов, способностью объединять процессы информационной аналитики в целостную технологию, управлением информационными ресурсами международных организаций.

Развитие и углубление знаний по информационной аналитике формирует современное мировоззрение, предоставляет знания инновационного характера, умение их практического использования при решении профессиональных, организационных и управленческих проблем международной деятельности.

Курс «Организация деятельности информационно-аналитических служб» рассматривается в качестве учебной дисциплины, целью которой является освоение технологий современного менеджмента и управления, используемых в информационно-аналитических службах международных организаций. Для ее достижения предполагается решение следующих задач:

- овладение знанием исторических источников и теоретических основ информационной аналитики;
- обеспечение усвоения основных терминов и понятий, используемых в управленческой науке и практике;
- формирование у студентов представления о типо-видовом разнообразии информационно-аналитических служб, их месте и взаимосвязи в информационной инфраструктуре современного общества;
- обеспечение знаниями и выработка умения в сфере целеполагания, планирования, организации и управленческого контроля в информационно-аналитических службах международных организаций;
- ознакомление с методами и приемами формирования, организации и управления материально-техническими, информационными, финансовыми и кадровыми ресурсами информационно-аналитических служб международных учреждений и организаций.

Особое место отводится курсу «Аналитика текста», целью которого является формирование профессиональных знаний и навыков анализа текста. Для этого предусматривается:

- предоставить системное видение целостности текста, его свойств и признаков;

- сформировать представление о различии семиотического и информационного анализа текста, возможности использования современных достижений филологии, психологии восприятия текста;
- выработать навыки основных процедур анализа текста, умение строить блок-схемы анализа для выполнения конкретного аналитического задания;
- способствовать освоению алгоритмов и типовых программных продуктов для анализа текста;
- закрепить навыки анализа текстов различного назначения;
- развивать формально-логические способности студентов.

На основе теоретических и практических разработок отечественных и зарубежных специалистов определены следующие требования к знаниям, умениям и навыкам студентов. Прежде всего, успешное освоение учебной дисциплины предусматривает приобретение будущими специалистами по международным отношениям общественных коммуникаций и региональных исследований основных представлений об истории изучения текста, его системных свойствах. Фундамент будущей успешной профессиональной деятельности составляют знания о достижениях смежных отраслей науки относительно исследования текста, навыки работы с прикладными программами анализа текста, пакетами программ для статистической обработки данных, представления о достижениях формальной и математической логики в анализе текста и основные подходы к анализу текста в семиотике, герменевтике, текстологии, когнитивной психологии.

В процессе изучения курса «Аналитика текста» студент должен овладеть понятийным аппаратом, методами и процедурами информационного анализа текста, ознакомиться с многоаспектной типологией текстов и их особенностями. Во время обучения следует продемонстрировать знания о разнообразии задач аналитики текста и способах их решения, критериях оценки воспроизводимости и достоверности результатов анализа текстов, возможностях снижения субъективного влияния на них.

Учитывая, что в процессе налаживания международных отношений в различных сферах и уровнях эффективная информационно-аналитическая работа является важным фактором обеспечения успеха и результативности, информационно-аналитический компонент подготовки будущих специалистов по международным отношениям, общественных

коммуникаций и региональных исследований представляется чрезвычайно важным. Без него невозможно обеспечить национальные интересы страны в международном сообществе, защитить информационные связи с другими государствами, заявить о своей позиции в мире, получить информацию о любой другой стране для использования в международном сотрудничестве. Принимая решение, правительство или региональные управленческие структуры, занимающиеся международным сотрудничеством, должны опираться на тот аналитический материал и оперативную информацию, которую готовят ответственные за это отделы, информационно-аналитические службы и подразделения.

Использованные источники

1. Боднар І. Р. Інформаційно-аналітична діяльність у міжнародних відносинах : навч. посіб. / І. Р Боднар. – Львів : Вид-во Львів. комерц. акад., 2007. – 280 с.

2. Гордукалова Г. Ф. Анализ информации: технологии, методы, организация : учеб.-практ. пособие / Г. Ф. Гордукалова. – Санкт-Петербург : Профессия, 2009. – 512 с.

3. Кобелев А. Н. Информационная аналитика в контексте трансформации библиотечного социального института Украины / А. Кобелев // Молодий вчений. – 2016. – № 12.1 (40). – С. 149–155.

4. Кобєлєв О. «Інформаційний аналіз і консалтинг» у системі підготовки спеціалістів бібліотечно-інформаційної сфери / О. Кобєлєв, О. Мар'їна // Бібл. вісн. – 2016. – № 3. – С. 18–23.

5. Кобєлєв О. М. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек України: теоретико-методологічні засади розвитку : автореф. дис. … д-ра наук із соц. комунікацій : спец. 27.00.03 – Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство / О. М. Кобєлєв ; Харків. держ. акад. культури. – Харків, 2013. – 34 с.

6. Кобєлєв О. М. Інформаційно-аналітична складова в системі підготовки фахівців соціально-комунікаційної сфери // Вісн. Кн. палати. – 2015. – № 12 – С. 38–41

7. Кобєлєв О. М. Інформаційно-аналітичний супровід освітньої підсистеми суспільства // Вісн. Харків. держ. акад. культури : зб. наук. пр. / М-во культури і туризму України, Харків. держ. акад. культури ; [ред. кол.: В. М. Шейко та ін.]. – Харків, 2015. – Вип. 47. – С. 90–99.

8. Курносов Ю. В. Аналитика, методология, технология и организация информационной аналитической работы / Ю. В. Курносов, П. Ю. Конотопов. – Москва : РУСАКИ, 2004. – 512 с.

9. Мелюхин И. Информационно-аналитическая деятельность как она есть / И. Мелюхин // Информ. ресурсы России. – 1999. – № 1. – С. 11–14.

10. Семенов Б. М. Особенности информационно-аналитической работы государственных структур в области внешней политики / Б. М. Семенов. – Москва, 2003. – 314 с.

11. Слободяник М. С. Міжнародна інформація : навч.-метод. посіб. / М. С. Слободяник, М. Б. Проценко. – Київ : ДАКККІМ, 2007. – 107 с.

12. Сляднева Н. А. Информационно-аналитическая деятельность : проблемы и перспективы / Н. А. Сляднева // Информ. ресурсы России. – 2001. – № 2. – С. 14–21.

УДК 027.4:004.738.5

ІНФОРМАЦІЙНІ СЕРВІСИ БІБЛІОТЕК ЗА КОРДОНОМ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Сафонова Тетяна Анатоліївна,
старший викладач кафедри інформаційної,
бібліотечної та архівної справи ХДАК,
канд. наук із соц. комунікацій,
Україна, Харків

Анотація. *Розглядаються тенденції розвитку зарубіжних бібліотек та висвітлюються інноваційні форми бібліотечного обслуговування бібліотек США та Німеччини.*

Ключові слова: *зарубіжні бібліотеки, бібліотечне обслуговування, інновації у бібліотеках.*

Аннотация. *Рассматриваются тенденции развития зарубежных библиотек, а также представлены инновационные формы библиотечного обслуживания библиотек США и Германии.*

Ключевые слова: *зарубежные библиотеки, библиотечное обслуживание, инновации в библиотеках.*

Annotation. *The development tendencies of foreign libraries, as well as provides innovative forms of library services for US and German libraries.*

Key words: *foreign libraries, library services, innovation in libraries.*

В умовах активного розвитку електронного інформаційного середовища відбувається поглиблення трансформаційних процесів у бібліотечно-інформаційній діяльності, стає актуальним освоєння та адаптація світового досвіду, пошук шляхів ефективного функціонування бібліотек у новому соціально-економічному середовищі, утвердження їх позицій на ринку інформаційних послуг.

Питання вивчення сучасних тенденцій розвитку бібліотечного сервісу за кордоном стає необхідною умовою для піднесення бібліотечно-інформаційної діяльності на якісно новий рівень. Адже саме закордонні

бібліотеки є прикладом для запозичення різних інновацій в сфері інформаційного сервісу. Зокрема, бібліотеки США використовують різноманітні інноваційні форми роботи з читачами і є визнаними лідерами в цій області.

З розвитком комп'ютерних технологій та інформаційних мереж відбуваються істотні зміни в освіті та науці, процесі виробництва нового наукового знання. Численні дослідження доводять, що в усьому світі провідна роль в реалізації цифрових ініціатив наукової комунікації належить університетським бібліотекам. Таким чином, стратегія розвитку університетських бібліотек світу передбачає максимально повну орієнтацію на інформаційні потреби вченого як інформаційного донора та акцептора знань. Це, безумовно, характеризується впровадженням нових цифрових сервісів бібліотек із забезпечення розвитку науки.

Глобальне розгортання інформаційно-знаннєвого суспільства будується навколо електронних мереж, які породжують мережеві інформаційні потоки, структури, взаємодії, комунікаційне середовище, сприяють формуванню віртуальних спільнот за допомогою унікальних технологій, заснованих на глобальності, інтерактивності, мультимедійності, масовості, асинхронності, анонімності. Формується багатовимірний цифровий простір, з яким нерозривно пов’язується майбутнє сучасних бібліотек.

Як показує аналіз публікацій в іноземних професійних журналах, найбільш перспективним з позиції концепції розвитку є такий підхід до побудови системи сервісів для підтримки наукових досліджень, при якому бібліотеки є частиною сучасної дослідницької інфраструктури.

У бібліотеці університету Пенсильванії (http://www.library.upenn.edu) теги є допоміжними інструментами для опису і виявлення мережевих ресурсів читачами, які можуть самостійно розмічати різні цифрові об'єкти (адреси веб-сайтів, посилання на журнальні статті, бібліографічні записи в онлайновому каталозі Franklin і в каталозі відеоматеріалів Vcat), а потім групувати теги відповідно до своїх потреб. Увесь масив тегів доступний для пошуку і колективного використання, можна знайти не лише інформацію з конкретної теми, але і читачів, яких вона цікавить [3].

Користувачам публічної бібліотеки району Шарлотт і округа Мекленберг (штат Північна Кароліна) доступні 46 RSS-каналів, присвячених заходам різної тематики, що проводяться у філіях бібліотеки. Бібліотека округу Хеннепін (штат Міннесота) пропонує підписатися на веб-канали майже в кожному розділі свого сайта, зокрема на сторінці

бібліотечного каталогу. Після одноразового бібліографічного пошуку читач за бажанням зможе надалі отримувати сповіщення про нові бібліографічні записи, що відповідають темі пошукового запиту. Користувачів, не знайомих з технологією RSS, доцільно забезпечити відповідною інформацією, як це зроблено на сайті бібліотеки університету штату Вісконсін (м. Медісон), де є необхідні визначення, інструкції з підписки та посилання на RSS-канали, доступні на Інтернет-сторінках бібліотеки і університету [2].

Інтеграція чужих RSS-розсилок (наприклад заголовків новин) робить бібліотечний сайт динамічнішим та інформативнішим. Зразком сайта, який повністю виконаний за технологією RSS, може бути експериментальний громадський портал публічної бібліотеки району Ла-Грейндж-парк (штат Індіана), на головній сторінці якого відображаються записи у бібліотечному блозі, фотографії і закладки з сайтів Flickr і del.ici.ous, інформація про поточні заходи, підбірка місцевих новин з сайта Topix.net і заголовки з місцевої газети [3].

Сьогодні висуваються нові вимоги до роботи університетських бібліотек. Бібліотеки США використовують інноваційні форми роботи з читачами і є визнаними лідерами в цій області. Своєю місією вони вважають задоволення різноманітних навчальних і дослідницьких інформаційних потреб студентів, професорсько-викладацького складу та інших користувачів. У вільному та відкритому середовищі бібліотеки беруть участь в процесі наукових комунікацій для того, щоб сприяти навчанню впродовж усього життя і безперервному прогресу освіти [2].

Усі університетські бібліотеки в США працюють як публічні, обслуговують усе населення. На сучасному етапі у США бібліотечному обслуговуванню студентів традиційно приділяється значна увага. Загальна кількість університетських бібліотек і бібліотек коледжів в США – 4370. У таких бібліотеках студенти і викладачі забезпечені різноманітними послугами: факсом, регіональними бібліотечними ресурсами, каталогами, електронною поштою. Ця система послуг вважається нормою для університетського корпусу.

Упровадження нових моделей наукової комунікації передбачає переміщення взаємодії в площину цифрових комунікацій. Переважно саме там сьогодні формується та поширюється світове наукове знання й відбувається обмін інформацією в процесах формального й неформального спілкування. До нових моделей наукової комунікації відносяться: електронні журнали, електронні архіви, освітні платформи, БД первинних

результатів досліджень, е-лабораторії, платформи відкритих конференцій. Численні дослідження доводять, що в усьому світі провідна роль в реалізації цифрових ініціатив наукової комунікації належить університетським бібліотекам. Застосовуючи творчі інноваційні підходи, пов'язані з необхідністю розширення меж своєї діяльності та поглиблення зв'язків в загальнонаукових процесах обміну знаннями, університетські бібліотеки взяли на себе відповідальність за:

- організацію принципово нових форм зберігання «інтелектуального капіталу» науки;
- поширення результатів науково-дослідної діяльності вчених;
- забезпечення до них стійкого доступу;
- створення інтегрованого інформаційного середовища відповідно до профілів діяльності університетської науки;
- популяризацію досягнень науки в суспільстві;
- інформаційний аналіз та інфометричну діагностику наукового документального потоку університетів [1].

Серед інноваційних сервісів вузівських бібліотек США можна назвати такі: віртуальний центр знань у бібліотеці університету Утрехта (Нідерланди); центр авторського права у бібліотеці Колумбійського університету (США); центр цифрових наукових публікацій бібліотеки Державного університету штату Пенсильванія (США); Слов'янський довідково-інформаційний центр у бібліотеці штату Іллінойс (США).

Сьогодні сервіси наукових бібліотек повинні відповідати різноманітним потребам тих наукових співтовариств, на роботу з якими орієнтована та або інша бібліотека. Як показує аналіз публікацій в зарубіжному професійному друці, дуже перспективним є такий підхід до побудови системи сервісів для підтримки наукових досліджень, при якому бібліотеки ставлять своїм завданням стати частиною сучасної дослідницької інфраструктури. Без ретельного аналізу усього процесу наукових досліджень, без розуміння усіх пов'язаних з цим процесом потреб науковців і дослідників бібліотеки не зможуть розробити і запропонувати сервіси і послуги, які будуть реально затребувані їх користувачами [3].

Досліджуючи сучасні тенденції розвитку закордонних бібліотек в інформаційно-освітньому просторі, можна сказати, що визначальна роль сучасної бібліотеки за кордоном – це надання вільного рівного доступу до інформації усім верствам населення, зокрема економічно не забезпеченим

громадянам. Постійні зміни у бібліотечному середовищі, викликані цифровими джерелами інформації та швидкими темпами інтеграції у сучасному суспільстві, дозволяють бібліотекам використовувати нові сервіси. Загальнодоступні безкоштовні бібліотеки, оснащені сучасним устаткуванням, новітніми інформаційними і комунікативними технологіями забезпечують освіту і розвиток окремо взятої особистості.

Академічні бібліотеки США впродовж останніх десятиліть розвиваються в умовах дуже швидкого темпу проведення реформ і змін як усередині бібліотек, так і у оточуючому світі. Спектр нових бібліотечних послуг у відповідь на нові наукові й освітні потреби академічних співтовариств, організація доступу до інформаційних ресурсів в нетрадиційних форматах, проникнення Інтернету в усі сфери професійної бібліотечної діяльності, входження в глобальний інформаційний простір, перевага «доступу» над «володінням» в сучасному менеджменті бібліотеки, установка на постійне вдосконалення програмного забезпечення і технологічні інновації, посилення освітньої функції бібліотек щодо розвитку інформаційної грамотності користувачів – усе це ознаки не просто змін, до яких схильна будь-яка система, що розвивається, а відображення концептуальної переорієнтації американської академічної бібліотеки. Це означає, що вони здійснюють перехід до нової парадигми і представляють цінність для інформаційного суспільства.

Розвиток інформаційних технологій сприяв активізації бібліотекознавчих досліджень, розробок в області удосконалення і модернізації роботи бібліотек, які виступають важливим засобом у формуванні комфортного інформаційного середовища з високою концентрацією інформаційних продуктів. Бібліотеки вищих навчальних закладів (ВНЗ) приділяють значну увагу залученню нових користувачів, передусім студентів, використовуючи такі методи: збільшення тривалості роботи, створення сприятливих умов для поєднання навчання з відпочинком, рекламування пропонованих бібліотекою ресурсів і послуг. Практика німецьких бібліотек показує, що якість обслуговування значно залежить від нововведень в організацію просторового середовища бібліотек. У читацьких зонах розробляються різні варіанти читацьких місць: від безкоштовного місця зі стандартним набором сучасної техніки до платного, яке обладнано для дослідницької і редакторської роботи вченого.

Для більшості німецьких бібліотек характерним є перехід до функціональної або комбінованої структури. Прикладом може бути досвід

Національної бібліотеки Німеччини, де були об'єднані фонди гуманітарних, природничих і технічних наук, що значно розширило міжгалузеве і багатогалузеве їх використання. Доступ до усіх фондів ведеться через одну автоматизовану кафедру видачі. Така тенденція характерна також і для національних бібліотек Франції, Великобританії і відповідає потребам сучасної науки, розвиток якої випробовує інтеграційні процеси.

Важливу роль грають бібліотечні проекти з соціокультурної інтеграції для представників з інших країн, які сприяють двосторонньому культурному обміну. Зміна уявлень про культуру також впливає на вибір нових форм обслуговування і запуск проектів. Наприклад, активно розвивається молодіжна культура, відзначається підвищений інтерес до електронних носіїв інформації, зростає дозвільна активність окремих груп населення. В умовах постійної зміни соціуму, а також інтернет-просторі бібліотека, як і раніше, виступає установою, в завдання якої входить сприяння загальнокультурному вихованню, а також стимулювання читацьких і медіакомпетенцій.

Про досвід бібліотек цих країн можна багато що ще сказати, він дуже багатий та оригінальний. Добре розроблені системи залучення і просвіти читачів будь-якого віку можна і треба застосовувати у нас в країні. Цей досвід гідний захоплення, вивчення та втілення на практиці.

Відстеження нових тенденцій підготує бібліотекарів до наступної хвилі соціальних і технологічних перетворень, щоб забезпечити сприятливе майбутнє для бібліотек – традиційних і віртуальних – і бібліотечної професії як лідера у інформаційному світі.

Сьогодні, на третьому етапі інформатизації бібліотек ВНЗ, необхідно відзначити, що бібліотеки університетів України орієнтуються на ті ж цілі, що і бібліотеки США. Завдання забезпечення користувачів повними текстами в електронному форматі в режимі віддаленого доступу перетворює бібліотеки університетів у бібліотечно-інформаційні центри.

Список бібліографічних посилань

1. Еременко Т. В. Современные информационные технологии в университетских библиотеках США. Рязань, 2001. 120 с.

2. Золотова Н. Ю. Центр будущего библиотек в США // Открытый доступ: Библиотеки за рубежом : сборник. Москва, 2015. С. 187– 189.

3. Колесникова Т. О., Миргородська А. І. Науково-видавнича модель «Library Publishing» в університетських бібліотеках України та світу // Вісник Книжкової палати. 2015. № 3. С. 24–28.

4. Коновал Л. Функціонування національних цифрових бібліотечних проектів у контексті формування електронної бібліотеки «Україніка» // Бібліотечний вісник. 2016. № 2. С.11–16.

5. Олійник О. Основні тенденції розвитку інформатизації американських бібліотек // Вісник Книжкової палати. 2013. № 2. С. 48–52.

6. Філіпова Л., Олійник О. Еволюційний шлях розвитку інформатизації бібліотек США // Бібліотечний форум України. 2012. № 3. С. 35–40.

УДК 023-047.74](477)

АНТИКРИЗОВЕ ПРОЕКТУВАННЯ В БІБЛІОТЕЦІ

Жукова Валерія Павлівна,
доцент кафедри інформаційної,
бібліотечної та архівної справи ХДАК,
кандидат наук із соц. комунікацій
Україна, Харків

Анотація. *Висвітлено антикризове проектування як складову частину антикризового управління бібліотекою. Антикризовий проект має включати сукупність знань і результатів аналізу практичного досвіду діяльності бібліотеки, розкривати причини кризи, оскільки вони пов'язані з циклічним розвитком і потребами модернізації та реструктуризації, впливом зовнішніх чинників і відображають помилки менеджерів і недоліки в управлінні установою, недосконалість інноваційної та інвестиційної політики.*

Ключові слова: *бібліотечний досвід, аналіз практичної діяльності, кризовий менеджмент, антикризове управління, антикризове проектування.*

Аннотация. *Освещено антикризисное проектирование как составная часть управления библиотекой. Антикризисный проект должен включать совокупность знаний и результатов анализа практического опыта деятельности библиотеки, раскрывать причины кризиса, поскольку они связаны с циклическим развитием и потребностями модернизации та реструктуризации, влиянием внешних условий и отображают ошибки менеджеров и недостатки в управлении учреждением, неудовлетворенность инновационной и инвестиционной политики.*

Ключевые слова: *библиотечный опыт, анализ практической деятельности, кризисный менеджмент, антикризисное управление, антикризисное проектирование.*

Annotation. *The anti-crisis design is described as an integral part of library management. An anti-recessionary project should include a combination of knowledge and*

results of the analysis of practical experience of the library, to reveal the causes of the crisis, as they are related to the cyclical development and modernization needs of that restructuring, the influence of external conditions and reflect the errors of managers and deficiencies in the management of the institution, the dissatisfaction of innovation and investment policies.

***Key words**: library experience, analysis of practical activity, crisis management, crisis management, anti-crisis design.*

Загострення протиріч економічної, соціальної, демографічної, психологічної, екологічної підсистем суспільства позначається на функціонуванні бібліотеки як організації, загрожуючи її життєздатності в соціумі і призводячи до кризового стану. Найбільш небезпечними є кризи, що зачіпають систему в цілому. У такій ситуації утворюються складні проблеми, вирішення яких залежить від своєчасного виявлення і професіоналізму в управлінні бібліотекою.

Більшість дослідників сходиться на думці: «криза – це тяжкий перехідний стан, що загрожує життєстійкості системи». Проте необхідність і важливість публічності і публічних дискусій не зникає.

По-перше, криза-орієнтоване конструювання публічного простору є вкрай ускладненим, оскільки окремі економічні кризи через свої масштаби і глибину зачіпають значну частину соціуму і впливають на більшість населення тієї або іншої держави.

По-друге, публічність пов’язується з рівнем кожної конкретної проблемної ситуації. Найбільш значущими в питаннях якості вирішення проблеми є такі чинники, як категорія проблеми (стандартна, типова евристична) і масштаби проблеми (глобальна, локальна, мікролокальна) [4].

Існування соціально-економічних систем є циклічним процесом, для якого характерна закономірність настання та розв'язання криз. Соціально-економічна система, якою є і громадянське суспільство, і бібліотека як господарюючий суб'єкт має такі основні тенденції: забезпечення планомірного функціонування і розвитку бібліотеки, які є основними завданнями антикризового проектування. Функціонування – це підтримка життєдіяльності, збереження функцій, що визначають цілісність системи і її сутнісні характеристики. Розвиток – придбання нової якості, необхідного для прогресивних змін пристосування до нових умов середовища, яке характеризує зміни в предметах, засобах праці, діяльності персоналу і його ставлення до праці [1].

Кризи можна визначити за такими чинниками: їх прояви є найбільш значущими показниками, параметрами функціонування системи, що

свідчить про наявність розбалансованості, гострих суперечностей в ній. На відміну від фактора, симптом кризи – це початкова ознака наближення проблеми, показник найбільш вразливих сторін у функціонуванні системи.

Основними факторами організаційної кризи є застій і бюрократизація структур, що почастішали, конфлікти між підрозділами, менеджерами різних рівнів управління, плутанина, безвідповідальність, хаос і втрата контролю ряду структурних одиниць. А також відтік ресурсів і серйозні проблеми в фінансово-господарської діяльності бібліотеки внаслідок навмисних або помилкових дій деяких адміністраторів, розбалансованість загальної системи управління, зниження рівня координування й інтеграції діяльності різних служб [2].

Стратегічною метою управління бібліотекою у цій ситуації має стати необхідність усунення протиріч і дисбалансу в напрямку її розвитку, оскільки в ході кризи можуть виявитися нежиттєздатними найважливіші закономірності, на яких базуються управління інформаційним виробництвом. Для вирішення проблем, пов'язаних з кризою, необхідно здійснювати антикризове проектування в бібліотеці, оскільки специфіка антикризового управління пов'язана з необхідністю прийняття складних управлінських рішень в умовах обмежених фінансових коштів, значною мірою невизначеності і ризику.

Антикризове управління – це сукупність методів, прийомів, що дозволяють розпізнавати кризи, здійснювати їх профілактику, долати негативні наслідки, має носити системний характер. Антикризове управління включає сукупність знань і результати аналізу практичного досвіду, які спрямовані на оптимізацію механізмів регуляції систем, виявлення прихованих ресурсів, потенціалу на складному етапі розвитку. Специфіка антикризового управління пов'язана з необхідністю прийняття складних управлінських рішень в умовах обмежених фінансових коштів, значною мірою невизначеності і ризику. Менеджер, який вирішує такі завдання, стикається з необхідністю діяти своєчасно і швидко, зростає рівень його відповідальності.

Антикризовий проект має включати сукупність знань і результати аналізу практичного досвіду, які спрямовані на оптимізацію механізмів регуляції систем, виявлення прихованих ресурсів, потенціалу на складному етапі розвитку. У проекті необхідно розкрити причини кризи, оскільки вони можуть бути об'єктивними – пов'язаними з циклічним розвитком бібліотеки, потребами модернізації, реструктуризації, впливом зовнішніх чинників і суб'єктивними – такими, що відображають помилки менеджерів

в управлінні, недоліки в управлінні виробництвом, недосконалість інноваційної та інвестиційної політики [1].

Бібліотека, як не комерційна і відповідно не прибуткова організація, яка в багатьох країнах світу вважається своєрідним стратегічним об'єктом, оскільки зберігає соціальну пам'ять людства, тому має знаходитися на повному або частковому фінансуванні держави і розраховувати на його правову підтримку. Відповідно методи антикризового управління на рівні державного регулювання бібліотек мають включати: створення нормативних, законодавчих актів, визначення спрямованої фінансової і соціальної політики, інноваційної активності та конкурентоспроможності на інформаційному ринку.

Необхідність впровадження в діяльність бібліотеки інноваційних перетворень таких, як заміна електронної техніки, інформаційних технологій, як джерела продуктивності праці, оперативності й якості послуг, а також подальшого їх оновлення вступає в протиріччя з можливостями фінансування. Однак, з іншого боку, оновлення технологічної основи суспільного відтворення є однією з причин, що провокують циклічність, а отже, і кризові явища у функціонуванні бібліотеки як системи.

На рівні управління бібліотекою антикризове управління – це розробка стратегій, що дозволяють досягати конкурентних переваг на інформаційному ринку з урахуванням ризиків; формування антикризової команди менеджерів і реалізація програми виходу з кризи; проведення заходів, спрямованих на залучення фінансових ресурсів; своєчасне вирішення конфліктів і вибір оптимальної кадрової політики, проведення реорганізації. Антикризове проектування має бути спрямоване на запобігання або усунення несприятливих для діяльності бібліотеки явищ за допомогою використання всього потенціалу сучасного менеджменту, розробки і реалізації спеціальної стратегічної програми, що дозволяє усунути тимчасові труднощі, зберегти і примножити позиції на інформаційному ринку за будь-яких обставин, спираючись в основному на власні ресурси.

При дослідженні стану кризи в бібліотеці рекомендується як основний застосовувати системний підхід, зокрема:

- управління змістом проекту;
- тайм-менеджмент;
- управління вартісттю;

- управління якістю проекту;
- управління людськими ресурсами;
- управління інформаційним зв'язком;
- управління ризиками.

Також використовують і процесно-орієнтований підхід. При його застосуванні до антикризового проектування виконуються такі процеси:

- управління інтеграцією проекту;
- управління змістом проекту;
- тайм-менеджмент;
- управління вартістю;
- управління якістю;
- управління людськими ресурсами;
- управління інформаційним зв'язком;
- управління ризиками;
- управління поставками [3].

Управління бібліотекою у стані нерівноваги і дисбалансу вимагає від керівників засвоєння практичних навичок передбачення і розпізнавання криз, усунення негативних наслідків, уміння антикризового проектування.

Список бібліографічних посилань

1. Авдошина З. А. Антикризисное управление: сущность, диагностика, методики [Электроный ресурс]. URL: http://www.cfin.ru/management/antirecessionary_managment.shtml

2. Майборода О. Є. Управління ефективністю як складова антикризова діяльність на підприємстві // Фінансово-кредитна діяльність : проблеми теорії та практики. 2013. Вип. 2. С. 213–218.

3. Хазар Хамад Хусейн Система проектного менеджменту в антикризовій політиці підприємства // Вісник соціально-економічних досліджень. 2014. Вип. 3. С.179–184.

4. Шибанова-Роєнко О. . Котов-Дарті С. Проблемні домінанти публічного управління в аспектах антикризового знання // Публічне управління : теорія та практика. 2013. Спец. вип. С. 71–79.

УДК 021:070]:004.77

ЛОНГРІД ЯК МОДНИЙ ТРЕНД СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Скаченко Олена Олексіївна,
завідуюча сектором методичної роботи
Наукової бібліотеки Київського національного
університету культури і мистецтв,
Україна, Київ

Анотація. *Висвітлено актуальність, передумови створення, структуру та зміст лонгріду як нового формату подання інформації про елементи нематеріальної культурної спадщини України для сучасних користувачів бібліотечних послуг.*

Ключові слова: *наукова бібліотека, електронні ресурси, лонгрід, нематеріальна культурна спадщина України.*

Аннотация. *Освещаются актуальность, предпосылки создания, структура и содержание лонгрида как нового формата подачи информации об элементах нематериального культурного наследия Украины для современных пользователей библиотечных услуг.*

Ключевые слова: *научная библиотека, электронные ресурсы, лонгрид, нематериальное культурное наследие Украины.*

Annotation. *The article shows relevance, creation premises, structure and content of the longread as a new form for providing information about intangible cultural heritage elements of Ukraine for modern users of library services.*

Key words: *Scientific Library, electronic resources, longread, intangible cultural heritage of Ukraine.*

Нематеріальна культурна спадщина перебуває
на перехресті спадщини і творчості.
Марі Корну, французька дослідниця

Стрімкий розвиток та впровадження інформаційних технологій у всіх сферах суспільного життя стає пріоритетним також і у функціонуванні бібліотек, сприяючи поширенню знань та інформації. Технології заполонили всі сфери бібліотечної діяльності, взаємодія бібліотек із цифровим світом стала безперервним процесом. Це стало можливим завдяки появі нових веб-технологій (HTML5), глобального

розповсюдження мережі Інтернет, підключення до неї різноманітних пристроїв та їх синхронізації.

Все частіше у друкованих та он-лайн виданнях з'являються об'ємні матеріали особливого формату, які серед журналістів отримали назву лонгрід – матеріал, призначений для тривалого читання, на відміну від маленької замітки. До його переваг відносять велику інформативність, можливість використання гіперпосилань, наочність, краще сприйняття матеріалу читачем, застосування можливостей мультимедіа.

Метою повідомлення є характеристика структури та змісту лонгріду як унікального формату подання інформації про елементи нематеріальної культурної спадщини України для сучасних користувачів бібліотечних послуг.

На сучасному етапі розвитку людства, в умовах глобалізації культури, відбувається формування єдиного культурного простору, утвореного з величезної кількості національних культур. О. А. Буценко, виконуючий обов'язки директора Українського центру культурних досліджень, пропонує розглядати культуру «*…як систему цінностей, орієнтирів та прагнень, що формують і визначають окрему людину і суспільство»* [1, с. 7].

Наприкінці XX ст. культуру було визнано головним пріоритетом світового розвитку. З цією метою ООН та ЮНЕСКО у 1988 р. проголосили Всесвітнє десятиліття розвитку культури, головними завданнями якого визначалося ствердження культурної самобутності, розширення участі у культурному житті і сприяння міжнародному культурному співробітництву [9, с. 59]. «Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини», ухвалена ЮНЕСКО у 2003 р., поняття «нематеріальна культурна спадщина» визначає як «*…звичаї, форми показу та вираження, знання та навички, – а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти та культурні простори, – визнані спільнотами, групами, як частина їхньої культурної спадщини»* [5]. Україна, приєднавшись до Конвенції, взяла на себе зобов'язання забезпечувати охорону об'єктів Всесвітньої культурної спадщини, розташованих на її території.

Ст. 14 «Конвенції» присвячена освіті і має на меті *«…забезпечення визнання, поваги до ролі нематеріальної культурної спадщини в суспільстві, що відбуваються завдяки освітнім, інформаційним програмам, спрямованим на широку громадськість, зокрема молодь; неформальним способам передачі знань»* [5]. Як зазначає доцент КНУКіМ

С. В. Горський: «*Культурна спадщина – це не просто передача продукту минулого, який колись був створений, це зв'язок між старим і новим змістом, який створює вигляд безперервності. Процес збереження культурної спадщини – це процес створення нового змісту, актуального на даний момент історичного шляху країни*» [2, с. 36].

Активну роль у процесі адаптації культурної спадщини до сучасних викликів відіграють бібліотеки, заклади освіти та ЗМІ. У 2017 р. з ініціативи Наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв у Києві започатковано діяльність культурологічної студії «Автентика», метою якої є популяризація українського прикладного та декоративного мистецтва; привернення уваги до творчості сучасних майстрів України як важливої складової етнокультурного виховання студентської молоді; наукова, просвітницька діяльність з популяризації української нематеріальної культурної спадщини. Партнерами бібліотеки стали Київський міський будинок вчителя та кафедра міжнародного туризму факультету готельно-ресторанного і туристичного бізнесу.

3 лютого 2017 р. у межах студії «Автентика» відкрито персональну виставку картин члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України, Спілки дизайнерів України Марини Саркісян. Виставка викликала значний інформаційний резонанс, адже була присвячена Петриківському розпису та вірменським хачкарам – культурним шедеврам, які оголошені ЮНЕСКО світовою нематеріальною спадщиною людства. Бажаючи зберегти всі напрацювання та результати, співробітники бібліотеки підготували лонгрід «Українська душа з вірменським серцем» [10].

Мультимедійні лонгріди – нове захоплення світових медіа. Але не лише ЗМІ цікавляться цим модним форматом, бібліотеки теж вчаться розповідати історії. Практикуючі журналісти зазначають, що для привернення уваги читачів в епоху інформаційного різноманіття та характерного для мережі Інтернет кліпового сприйняття, лонгрід має містити більш яскраву, якісну інформацію, ніж звичайно пропонують ЗМІ. Формат лонгріду передбачає більш наочне подання матеріалу за рахунок використання прикладів, посилань, цитат, які не лише полегшують сприйняття, а й збагачують його.

Лонгрід (англ. Long – довгий, read – читати) – принципово новий формат подачі об’ємних текстів у мережі Інтернет [3]. Зазвичай це історії об’ємом від півтори тисячі слів із цікавим контентом та різноманітними графічними елементами, які гармонійно доповнюють один одного. Від

початку лонгрідами називали довгі тексти, які можна читати в дорозі. Потім так почали називати все, що містить багато тексту, світлин і приправлено паралакс-скролінгом. Серед медіа-спеціалістів уживаними є декілька слів, якими описують цей формат. Інколи їх використовують як синоніми, інколи, як позначення різних форматів або виробничих процесів: інтерактивна стаття, мультимедійна стаття, візуальний спецпроект, сторітеллінг, лонгрід, лонгформ [7].

Українське медійне середовище термін «лонгрід» трактує як специфічну форму верстки матеріалів [8]. Це комплекс, що складається з тексту, відео, інфографіки, презентації, фонової музики, ілюстрацій (у т. ч. інтерактивних), посилань, цитат та інших елементів. У такому матеріалі важливою є послідовність розповіді, в якій всі частини гармонійно поєднуються, тобто є рівноцінними фігурами, а не просто доповнюють текст. Верстка, ілюстрації, шрифти – все має значення. Інша особливість лонгріду – він має бути корисним, його місія – інформувати; мета – незвично розповісти цікаву історію.

Базою успішного лонгріду є добре продуманий контент (підібрані один до одного текст, світлини, інфографіка), все те, що, на думку автора, допоможе максимально докладно передати задум. «*Лонгріди можуть залучити на сайт такий же трафік, як і топові новини. Але топові новини не завжди трапляються. Лонгрід, натомість, можна добре популяризувати і залучати аудиторію. Таким матеріалом далі ділитимуться користувачі соціальних мереж і таким чином потраплятимуть на сайт*» [8].

Для верстки лонгріду «Українська душа з вірменським серцем» було обрано сервіс Tilda Publishing та створено комплексну мультимедійну історію про першу персоналію Марини Саркісян. Як зазначають розробники сервісу, Tilda дозволяє створювати красиві контентні сторінки з ефектами, сучасними можливостями та типографікою і публікувати їх он-лайн [6]. За своєю сутністю, це конструктор сайтів, який дозволяє використовувати певну стилістику. Можливості сервісу та запропоновані блоки (зображення, списки, галереї, текстові вставки та ін.) дозволили об'єднати навколо розповіді про творчість художниці фото, текст, презентації, гіперпосилання, цитати та інфографіку. Всі елементи взаємозв'язані між собою – не лише доповнюють текст, а й продовжують головну тезу розповіді в іншому ракурсі.

У лонгріді «Українська душа з вірменським серцем» тексту небагато, головні акценти підтримують великі світлини, слайд-шоу та презентації (із

звуком та без), інфографіка, ментальна карта. Текст заховано всередині мультимедійних елементів. Збираючи матеріали для лонгріду було вирішено класифікувати його як лонгрід-портрет (people stories), тобто висвітлення творчого кредо та поглядів героїні. Акцентом першої частини – «Виставка» – стала розповідь про унікальність, структуру, експозицію виставки, урочисте відкриття, відгуки відвідувачів.

Ментальна карта «Структура представлених картин»

У другій частині – «Творчість» – йдеться про творчий шлях героїні. За допомогою «стрічки часу» показані перемоги художниці у мистецьких конкурсах та фестивалях від 2013 р. до теперішнього часу. Галерея світлин демонструє найновіші або знакові для Марини твори. Складовим компонентом цієї частини є список усіх публікацій про художницю у газетах, журналах, інтернет-виданнях України за період 2011–2017 рр. За допомогою гіперпосилань надана можливість ознайомитися із повними текстами матеріалів.

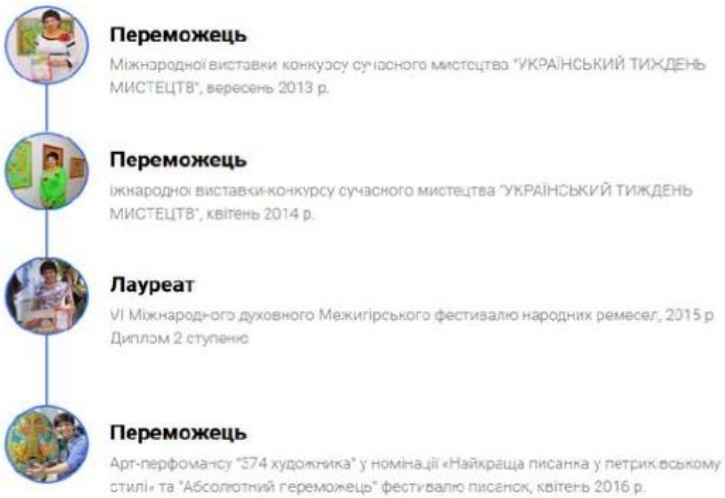

Стрічка часу

Для систематизації бібліографічної інформації про виставку у засобах масової інформації (25 публікацій, серед яких 9 вірменських інтернет-сайтів) та чотири відеосюжети на українських та вірменських телеканалах на сервісі ThingLink створено інтерактивний плакат «ЗМІ про виставку Марини Саркісян». Інтерактивність зображення стала можливою через додавання кольорових позначок (дозволяють розрізняти текст, відеоматеріал, цитату/вірш). Кожна публікація відображена в окремому інформаційному блоці, що містить аналітичний бібліографічний опис джерела, анотацію, гіперактивне посилання на першоджерело для відкриття повного тексту.

Інтерактивний плакат

Третьою структурною частиною лонгріду є розділ «Автентика», що містить додаткову інформацію про діяльність культурологічної студії: учасників, тематику, організаторів; авторів використаних матеріалів. Для зручності перегляду матеріалів у верхній частині лонгріду розміщено блок Header (шапка), видимий на усіх сторінках, що містить меню. Пункти головного меню – це три розділи лонгріду та контакти. Заголовки сторінок збігаються з назвами пунктів та утворюють список підменю. Порядок пунктів меню аналогічний порядку сторінок лонгріду. Для швидких переходів між підрозділами меню на відповідні блоки поставлені «якірні посилання». Блок у нижній частині сторінки – Footer (підвал) – містить важливу, але не першочергову інформацію: про бібліотеку, співробітники якої працювали над лонгрідом; контакти; кнопки переходу на сайт бібліотеки та соціальної мережі Facebook.

Після завершення роботи лонгрід був опублікований. Отримане публічне посилання на лонгрід оприлюднено у мережі Facebook. При створенні лонгріду бібліотекари намагалися використати всі фішки сервісу Tilda: за допомогою модульної системи та бібліотеки блоків, що постійно оновлюється, вдалося досягти оформлення сторінки згідно з початковим

задумом. Родзинкою лонгріду можна вважати блоки з текстом, що розкриваються при натисканні і містять вірш «Хачкар» сучасного вірменського поета Бабкена Симоняна (вірменською та українською мовами) в перекладі українського поета Сергія Цушка. Для кращого засвоєння інформації використані блоки з цитатами, які допомогли сегментувати текст, тим самим пришвидшуючи процес його запам'ятовування.

Використання блоків для оформлення цитат

Історія насичена візуальним контентом. Для подачі фото, матеріалів застосовувалися ефектні галереї та фотодобірки. Наприклад, показано етапи роботи художниці над створенням картин: від задуму до кінцевого результату.

Етапи роботи над картиною

Відсутність навичок графічного дизайну вдалося компенсувати застосуванням типографіки при створенні заголовків із запропонованих шрифтів. Активно використовувалися функції лендингу, найчастіше – елементи заклику до дії: відгуки, форми, списки. Були здійснені

налаштування SEO функцій: сторінка оптимізована під пошукові системи, підключена Яндекс.Метрика. Верстка лонгріду із використанням повної колекції блоків та шрифтів стала можливою при підключенні тарифу Personal (на 2 тижні), певні доповнення вносили вже працюючи у тарифі Free.

Отже, необхідною передумовою розвитку нації та її культури є збереження культурної спадщини для майбутніх поколінь, адже наявність власної культури і мистецтва є основним чинником ідентифікації народу як нації. Саме ці поняття є пріоритетними у визначенні характеристики держави. Згідно з «Конвенцією про охорону культурної спадщини» держава повинна працювати в напрямку підвищення цінності культурного спадку в очах громадськості та посилювати захист об'єктів шляхом розвитку освітніх та інформаційних програм.

Основними завданнями сучасної вузівської бібліотеки, де вищу освіту здобувають майбутні працівники сфери культури, є акумулювання, збереження та забезпечення доступності до фонду, формування і просування сучасних бібліотечних продуктів та сервісів, підвищення інформаційної культури.

Інноваційною стала діяльність співробітників бібліотеки з написання історії у модному нині форматі лонгріду, підготовленого з метою популяризації Петриківського розпису – першого українського культурного феномену, що отримав статус нематеріальної культурної спадщини людства. Як свідчить статистика перегляду лонгріду, матеріал зацікавив читачів. Сподіваємося, що такий формат подачі інформації допоможе аудиторії ознайомитися з Петриківським розписом та вірменськими хачкарами – шедеврами ЮНЕСКО, не гортаючи десятки новинних повідомлень і схожих матеріалів. Усе це уже зібрано в одному лонгріді. Для бібліотеки цей формат надав можливість оригінальної подачі матеріалу та оптимізації певної історії.

Наукова бібліотека КНУКіМ завдяки впровадженню нових інформаційних технологій та сервісів, активному використанню можливостей інтернет-сервісів, намагається відповідати вимогам сучасності. Книгозбірня задовольняє постійно зростаючі потреби користувачів та пропонує їм високоякісне обслуговування і культурно-дозвіллєві та інноваційні освітні послуги.

Список бібліографічних посилань

1. Буценко О. А. Охорона культурної спадщини : аксіол. аспект // Культурна спадщина України: сталий розвиток і національна безпека : зб. наук. пр. за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 20 квіт. 2017 р. Київ, 2017. Т. 1. С. 6–11.

2. Горський С. В. Соціальні механізми збереження культурної спадщини // Імплементація Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини: підсумки та перспективи : зб. наук. пр. за матеріалами II Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 16 груд. 2016 р. Київ, 2016. С. 34–37.

3. Гра в довгу : який лонгрід потрібен читачу [Електронний ресурс]. URL: http://redactor.in.ua/ru/analytics/7998.Gra_v_dovgu_yakiy_longr%D1%96d_potr%D1%96ben_chitachu.

4. ЗМІ про виставку Марини Саркісян : інтеракт. плакат [Електронний ресурс]. Київ, 2017. URL: https://www.thinglink.com/scene/901762958588116994.

5. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО [Електронний ресурс]. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_d69.

6. Конструктор сайтов Tilda Publishing [Электронный ресурс]. URL: https://tilda.cc/ru/.

7. Лонгрід – це рушниця, що вистрілює декілька разів – редактор Focus.ua [Електронний ресурс]. URL: http://web.rarenko.cv.ua/?p=678.

8. Лонгріди можуть залучати на сайт такий самий трафік, як і топові новини – Ілона Фанта [Електронний ресурс]. URL: http://ru.telekritika.ua/rinok/2014-12-18/101718.

9. Терес Н. Міжнародна охорона нематеріальної культурної спадщини : світ. та укр. досвід // Етнічна історія народів Європи. 2011. Вип. 36. С. 58–63.

10. Українська душа з вірменським серцем. Перша персоналія Марини Саркісян [Електронний ресурс] : лонгрід. Київ, 2017. URL: https://tilda.cc/page/?pageid=728533&projectid=196836.

УДК 021.63:[02:004]

ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА ЯК СКЛАДОВА СЕРВІС-ОРІЄНТОВАНОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ СИСТЕМИ

Ржеуський Антоній Валентинович,
бібліотекар Наукової бібліотеки Національного університету
«Львівська політехніка», канд. наук із соц. комунікацій,
Кунанець Наталія Едуардівна,
старший науковий співробітник, професор кафедри
«Інформаційні системи та мережі»
Національного університету «Львівська політехніка»,
доктор наук із соц. комунікацій,
Україна, Львів

Анотація *Визначено переваги використання он-лайн платформи Omeka для створення електронних бібліотечних, музейних та архівних колекцій документів. Розглянуто електрону бібліотеку як складову сервіс-орієнтованої бібліотечної системи. Проаналізовано використання цього програмного забезпечення широким колом бібліотечних установ за кордоном.*

Ключові слова: *електронна бібліотека, сервіс-орієнтована бібліотечна система, база даних, мультимедіа.*

Аннотация. *Определены преимущества использования онлайн-платформы Omeka по созданию электронных библиотечных, музейных и архивных коллекций документов. Рассмотрено электронную библиотеку как составляющую сервис-ориентированной библиотечной системы. Проанализировано использование данного программного обеспечения широким кругом библиотечных учреждений за рубежом.*

Ключевые слова: *электронная библиотека, сервис-ориентированная библиотечная система, база данных, мультимедиа/*

Annotation*. The advantages of using Omeka online platform for creating electronic library, museum and archive collections of documents are determined. The electronic library as a component of a service-oriented library system is considered. The use of this software by a wide range of library establishments abroad has been analyzed.*

Key words: *electronic library, service-oriented library system, database, multimedia.*

Сьогодні перед бібліотечними інститутами виникає важливе завдання: створення гнучкої системи управління інформаційними ресурсами, прийняття виважених рішень з їх формування і динамічної

підтримки; надання інформаційних послуг у сервіс-орієнтованих бібліотечних системах.

На думку Г. Шемаєвої, у бібліотеках спостерігається відсутність належних засобів та ресурсів для опрацювання та організації доступу до інформаційних ресурсів наукового та культурного змісту, а відтак, низька якість та ефективність інформаційного обслуговування користувачів у віртуальному середовищі [4]. У зарубіжних країнах упродовж останніх десятиліть триває інтенсивна робота з оцифрування і представлення в електронному середовищі об'єктів історико-культурної спадщини: книжкових зібрань, архівних документів, музейних артефактів тощо. Процеси оцифрування розпочиналися зі створення електронних каталогів зібрань найбільших бібліотек, музеїв, архівів, де бібліографічна та описова інформація виконувала лише презентаційну роль. Проте завдання організації широкого доступу до фондів, необхідність забезпечення фізичного збереження оригіналів шляхом створення їх електронних копій, поява державних планів і програм з переведення історико-культурного надбання у цифровий формат досить швидко перетворили цифрові проекти на окремий самодостатній напрям діяльності згаданих соціальних інститутів [1].

Метою цієї доповіді є визначити сервіс, орієнтований на створення електронної бібліотеки мультимедійних документів, а також організацію і розповсюдження наукових досліджень. Під сервіс-орієнтованою бібліотечною системою мається на увазі комплекс сервісних бібліотечних інформаційних технологій, спрямованих на забезпечення інформаційних потреб користувачів та створення якісного інформаційно-технологічного середовища. Важливою компонентою сервіс-орієнтованої бібліотечної системи є електронна бібліотека.

Прийнято вважати, що сукупністю базових ознак електронної бібліотеки є комп'ютерне обладнання, відповідний програмно-алгоритмічний комплекс, цифрові способи запису та відтворення інформації, телекомунікаційні технології он-лайн доступу до інформаційних ресурсів [3]. Окрім електронних документів, складовими електронних бібліотек є бази даних та знань, мапи користувача, підсистема гіперпосилань, інші електронні інформаційні ресурси [2].

Аналіз наявного онлайн-інструментарію, що забезпечує процеси формування електронної бібліотеки, показав переваги програмного забезпечення Omeka, яке вирізняється відкритим вихідним кодом веб-видавничої платформи. Інтерфейс програмного забезпечення достатньо

простий, дозволяє легко опанувати технології зберігання бібліотечних, музейних, архівних, наукових колекцій і електронних виставок та забезпечує зручний доступу до них користувачам. Проведена апробація програмного засобу у Web-середовищі засвідчує легкість використання програмного забезпечення. Це дозволяє бібліотечному фахівцю самостійно створювати та адмініструвати електронну бібліотеку.

Для формування електронної бібліотеки на базі Omeka достатньо лише завантажити програмне забезпечення на власний сервер, створивши профіль, проте, допускається розбудовування бібліотеки on-line. Інтерфейс акаунта містить систему обліку використання простору. При потребі надається можливість переходу з безкоштовного базового плану на тарифний, максимальний обсяг якого становить 50 Gb. Файли, що розміщуються на зберігання у бібліотеці, мають не перевищувати обсягу 128 Мб. Зручність використання програмного продукту посилюється завдяки можливості присвоєння кожному документу, що завантажується у бібліотеку метаданих, та статусу доступності – загальнодоступний чи приватний. Цей програмний продукт побудований на засадах Дублінського ядра, що дуже нагадує роботу з електронним архівом на платформі Dspace. Йому притаманні простий та інформативний інтерфейс, ідентичні поля для введення метаданих. Тому бібліотечний фахівець, який займається підтримкою електронного архіву, може застосовувати здобуті навички, уникаючи технічних та психологічних бар'єрів при роботі з Omeka.

Зовнішній інтерфейс електронної бібліотеки вільно інтегрується з низкою соціальних платформ, а саме: Pinterest, Twitter, Facebook, Google+, Linkedin, що забезпечує можливість інформування користувачів цих спільнот про поповнення бази даних електронної бібліотеки новими документами. Функціонал платформи Omeka передбачає завантаження відеофайлів. Експеримент показав, що можливо розмістити в електронній бібліотеці відеофрагмент у форматі MP4, розміром 5,44 Мб. Певним недоліком сервісу можна вважати неможливість відтворення відеофрагменту безпосередньо у середовищі та необхідність завантаження файла з електронної бібліотеки на робочий комп'ютер.

Як свідчить реєстр сайтів, побудованих засобом Omeka (https://omeka.org/codex/Sites_Using_Omeka), географія користувачів, які вже долучилися до використання цього програмного продукту, дуже широка. Зокрема, платформа Omeka успішно використовується Публічною бібліотекою Нью-Йорка, Науковою бібліотекою Ньюберрі. Серед вітчизняних бібліотек, що також послуговуються цим програмним

продуктом, слід назвати Наукову бібліотеку Національного університету «Києво-Могилянська Академія», в якій розробили тестову версію «Digital Library of NaUKMA» на базі Omeka (http://kmadl.omeka.net/) – для розміщення електронних виставок у форматі PDF з можливістю перегляду або завантаження на комп'ютер користувача.

Це дає підстави сподіватися на зростання популярності програмного продукту серед різноманітних бібліотечних установ. До прикладу, бібліотека університету Мельбурна у 2016 р. провела низку семінарів для опанування алгоритмів роботи цього відкритого програмного продукту для створення електронної колекції віртуальних виставок та розкриття фондів бібліотек, організації і розповсюдження вченими університету своїх досліджень.

Розробники програмного продукту розуміють необхідність його постійного удосконалення, тому не зупиняються на досягнутому, а розробляють та пропонують користувачам нові версії, останньою вважається версія 2.5, в якій удосконалено пошукові можливості, оновлено декілька плагінів, серед яких такі: Google Analytics, OAI-PMH Repository, HTML5 Media, Omeka API Import, PDF Text.

Таким чином, можемо з впевненістю зазначити, що Omeka є сервіс-орієнтованим програмним продуктом, зручним для формування мультимедійних електронних бібліотечних, музейних та архівних колекцій, створення електронних бібліотек. Незважаючи на його значні переваги, слід відзначити наявність достатньо суттєвого недоліку – обмеженість простору для зберігання документів. Навіть у платної версії обсяг простору обмежений, що може бути недостатнім для формування електронних бібліотек з мультимедійним вмістом. Та все ж, як показало наше дослідження, незважаючи на наявність широкого спектру альтернативних безкоштовних технічних рішень для побудови віртуальних колекцій та баз даних, які б могли зберігати значний обсяг інформації, електронна бібліотека, побудована на платформі Omeka, вигідно вирізняється за низкою параметрів.

Список бібліографічних посилань

1. Кунанець Н. Європейський досвід створення консолідованих інформаційних ресурсів // Бібліотечний вісник. 2016. № 6. С. 15–20.

2. Прокошева Т. Бібліотеки, комп'ютерні технології та інформаційне суспільство [Електронний ресурс] : нові тенденції, нові перспективи. URL: http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=3613.

3. Сукиасян Э. Р. Дискуссионный клуб «Термин» // Научные и технические библиотеки. 2000. № 6. С. 113–119.

4. Шемаєва Г. Перспективні напрями розвитку електронних інформаційних ресурсів бібліотек // Бібліотечний вісник. 2012. № 3. С. 3–7.

УДК 025.2:002.1]:001.4

ІНТЕГРОВАНИЙ ДОКУМЕНТАЛЬНИЙ ФОНД СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ: ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Польовик Світлана Миколаївна
науковий співробітник НБУ ім. В. І. Вернадського,
канд. наук із соц. комунікацій,
Україна, Київ

Анотація. *Наведено термінологічний аналіз понять «спеціалізований документальний фонд» та «президентська бібліотека», їх обґрунтування з урахуванням сучасних тенденцій.*

Ключові слова: *спеціалізований документальний фонд, президентська бібліотека, терміносистема, документальний фонд.*

Аннотация. *Приведен терминологический анализ понятий «специализированный документальный фонд» и «президентская библиотека», их обоснование с учетом современных тенденций.*

Ключевые слова: *специализированный документальный фонд, президентская библиотека, терминосистема, документальный фонд.*

Annotation. *Terminological analysis of concepts «specialized documentary fund» and «presidential library», their substantiation taking into consideration modern trends is presented.*

Key words: *specialized documentary fund, presidential library, system of terminology, documentary fund.*

В умовах глобальної інформатизації суспільства, коли накопичено значний обсяг документальної бази, виникають суттєві проблеми на шляху її ефективного використання. Усвідомлення цього призвело до необхідності пошуку нових підходів у розв'язанні проблем диференційованого розповсюдження інформації. В узагальненому вигляді вирішення цієї проблеми знайшло свою реалізацію в створенні спеціалізованих документальних фондів (СДФ), які інтегрують документи різних видів на різних носіях інформації. Переваги від реалізації моделі

інтегрованих фондів дозволять бібліотекам привернути увагу до своїх фондів і збільшити кількість користувачів.

Потреба в дослідженні понятійно-категоріального апарату сучасних СДФ зумовлена, з одного боку, неухильним розвитком і вдосконаленням самих об'єктів термінотворення – формуванням інтегрованих фондів, виникненням нових способів документування, зберігання, передавання, використання документальної інформації, а з іншого – пов'язаною з цим наявністю в обігу численних невпорядкованих термінів, частина з яких уже застаріла, змінила свій первісний зміст.

Повідомлення присвячене термінологічному аналізу понятійних категорій, що стосуються сучасних СДФ з метою уточнення цього поняття в умовах інтеграційних процесів у діяльності бібліотек. Науково-теоретичною базою дослідження стали праці вчених, які заклали основи термінологічного аналізу понятійного апарату бібліотечних, архівних та музейних фондів. Зокрема, означені проблеми були висвітлені у роботах В. І. Терьошина, Ю. М. Столярова, Ю. В. Григор'єва, Н. В. Стрішенець, Я. О. Чепуренко, М. В. Комової, Л. Ф. Приходько, О. М. Уривалкіна та інших. Однак у контексті інтеграції документальних фондів зміст терміну «СДФ» і досі не має чіткої визначеності.

Як показав ґрунтовний аналіз державних стандартів, словників та окремих наукових досліджень, визначення поняття «СДФ» трапляється не так часто. Згідно з термінологічним словником, СДФ – це фонд, що складається переважно з наукових творів друку з певної галузі знання. Нині це визначення потребує суттєвого розширення, зокрема щодо типо-видового складу СДФ, адже не лише твори друку формують СДФ, до їх складу включені електронні ресурси, а подекуди архівні матеріали та музейні предмети.

Вірогідно, що СДФ може поєднувати всі названі ознаки або бути специфічним у своїй організаційній формі. Сьогодні типові СДФ існують практично в усіх наукових бібліотеках, проте, істотно відрізняються один від одного, незважаючи на загальні принципи відбору документів. Особливо це стосується СДФ зі спеціальними функціями, які виходять за межі суто бібліотечних. Таким чином, сучасне трактування цього поняття вимагає всебічного наукового обґрунтування з урахуванням сучасних тенденцій до інтеграції.

У цьому контексті на особливу увагу заслуговують категоріальні визначення щодо СДФ-інституцій, діяльність яких спрямована на забезпечення користувачів усіма видами документально-інформаційних

ресурсів з питань президентської влади. Президентські СДФ, які акумулюють видання, архівні матеріали та музейні предмети, набули значного поширення і сьогодні функціонують у США, Франції, РФ, Білорусі, Азербайджані, Казахстані, Україні та ін.

Перш за все, заслуговують на увагу президентські бібліотеки (ПБ) США, які понад 70 років успішно виконують функції бібліотеки, архіву та музею. Вітчизняна дослідниця Я. О. Чепуренко характеризує ПБ США як *«... науково-дослідні й культурно-освітні державні установи, які працюють задля виховання поваги до рідної історії та як сховища документів, записів, колекцій та інших історичних матеріалів, що належать американським президентам»* [4]. Заслуговує на увагу, запропоноване Н. В. Стрішенець, трактування ПБ США як *«...установ, призначених для зберігання, упорядкування, обробки та використання всього масиву офіційних документів, що надходять з Білого дому і пов'язаних з діяльністю президентів»* [2].

Найбільш достовірним є трактування Фонду Президентів України, як вітчизняного аналога ПБ США, на наш погляд, належить Я. О. Чепуренко, згідно з яким *«...це зібрання документів на різних носіях інформації з історії, розвитку та функціонування інституту президентства певної країни, життя, та діяльності президента цієї країни, епохи його президентства, яке передбачає виявлення, збір, вивчення, наукову обробку документів, введення цих документів у освітній, науковий і культурний обіг шляхом організації їх у бібліотечний, архівний та музейний фонди»* [4]. Це трактування президентських СДФ є найбільш ґрунтовним і розкриває як їх структуру, так і функціональне призначення.

Слід відзначити, що окремих досліджень щодо понятійно-категоріального апарату президентських СДФ нині обмаль, незважаючи на те, що вирішення цього питання знаходиться на перетині бібліотечної, архівної та музейної справ. Відсутність чіткого уніфікованого визначення понять «СДФ» та «ПБ» у сучасних словникових статтях зумовлює невизначеність термінології, яка має як загальнотеоретичну, так і практичну значущість. Як засвідчило наше дослідження, проблемі терміновизначень у бібліотечній та суміжних галузях приділяється занадто мало уваги. Ґрунтовного аналізу термінології щодо окреслення понятійного ряду сучасних СДФ, які інтегрують різні види документів на різних носіях інформації, дотепер не було проведено.

На основі аналізу визначень і понять сутності СДФ і огляду попередніх досліджень, запропонована власна версія трактування поняття

президентського СДФ, яка на нашу думку, є зібранням документів різних типів та видів на різних носіях інформації, що відображають діяльність президента країни та епохи його президентства з метою запровадження їх у науковий та культурний обіг. Ця версія розкриває сутність категоріального наповнення поняття президентського СДФ і є лаконічно обґрунтованою.

Термінологічний аналіз сучасних СДФ на прикладі президентських СДФ дозволив констатувати, що сучасні документальні фонди бібліотек здебільшого є інтегрованими і понятійне наповнення їх основних ключових категорій не можна обмежувати якоюсь однією ознакою. На нашу думку, доцільно трактувати сучасні СДФ як зібрання документів, акумульованих згідно з типо-видовою характеристикою, тематичною спрямованістю, функціональним або читацьким призначенням.

На закінчення можна відзначити, що запропоноване поняття вносить певну термінологічну ясність, яка важлива з точки зору його подальшого використання і оцінки в умовах інтеграції документального фонду сучасних бібліотек як одного з перспективних стратегічних напрямів їх подальшого розвитку.

Список бібліографічних посилань

1. Столяров Ю. Н. Развитие документологической терминологии // Научно-техническая информация. 2004. № 8. С. 5–10.

2. Стришенец Н. В. Президентские библиотеки США // Научно-технические библиотеки. 2004. № 6. С. 43–53.

3. Терешин В. И. Библиотечный фонд : учеб. пособ. 2-е. изд., испр. и доп. Москва, 2000. 176 с.

4. Чепуренко Я. О. Фонд Президентів України як бібліотечно-архівна колекція // Бібліотечний вісник. 2002. № 4. С. 2–11.

УДК 069:929Короленко](477.53-25):316.61-056.313

МУЗЕЙ ЯК МАЙДАНЧИК ДЛЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ ЛЮДЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ НЕДОСТАТНІСТЮ (З ДОСВІДУ РОБОТИ ПОЛТАВСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНОГО МУЗЕЮ В. Г. КОРОЛЕНКА)

Вітенко Людмила Володимирівна,
науковий співробітник
Полтавського літературно-меморіального
музею В. Г. Короленка,
Україна, Полтава

Анотація. *Йдеться про створення умов для соціокультурної адаптації людей з інтелектуальною недостатністю у межах проекту «Людина створена для щастя, як птах для польоту» Полтавського літературно-меморіального музею В. Г. Короленка. Розглядаються напрями специфічної діяльності для встановлення ефективної комунікації між музейними співробітниками та особами, що мають інтелектуальну недостатність.*

Ключові слова: *інтелектуальна недостатність, соціокультурна адаптація, творчість В. Г. Короленка, адаптована екскурсія, творча діяльність, інтерактивне спілкування.*

Аннотация. *О создании условий для социокультурной адаптации людей с интеллектуальной недостаточностью в рамках проекта «Человек создан для счастья, как птица для полета» Полтавского литературно-мемориального музея В. Г. Короленко. Рассматриваются направления специфической деятельности для установления эффективной коммуникации между музейными сотрудниками и лицами с интеллектуальной недостаточностью.*

Ключевые слова: *интеллектуальная недостаточность, социокультурная адаптация, творчестьво В. Г. Короленко, адаптированная экскурсия, творческая деятельность, интерактивное общение.*

Annotation. *The article deals with the creation of conditions for sociocultural adaptation of people with intellectual insufficiency within the framework of the project «The Man Is Created for Happiness as a Bird for Flight» of the Poltava Literary and Memorial Museum Korolenko. The directions of specific activities are considered to establish effective communication between museum employees and individuals who have intellectual insufficiency*

Key words: *intellectual insufficiency, sociocultural adaptation, creation of V. G. Korolenko, adapted excursion, creative activity, interactive communication.*

Питання про доступність культурної спадщини для осіб з інтелектуальною недостатністю (ІН) в наш час є досить актуальним. Можна створити у музеї додаткові пристосування для людей з вадами зору, слуху, пошкодженнями хребта, у вигляді пандусів, спеціальних написів шрифтом Брайля, кольорових стрічок та міток тощо. Усе це обговорюється і дещо застосовується на практиці у музеях вже сьогодні. Подібний підхід говорить про те, що люди з інвалідністю деяких категорій досить успішно можуть інтегруватися в культурне середовище міста. Але коли мова заходить про осіб з ІН, неможливо обмежитися тільки покращенням зовнішнього комфорту та використанням окремих прийомів із області спеціальної педагогіки. Натомість необхідна розробка програм, які б могли враховувати культурні потреби цієї категорії людей, їх особливості сприйняття, комунікативні можливості, специфіку емоційно-вольової і мотиваційної сфери.

Інтелектуальна недостатність – це стійке порушення пізнавальної діяльності, яке виникло внаслідок органічного ураження головного мозку [7]. ІН є наслідком психічного дизонтогенеза – порушення розвитку організму на певному етапі онтогенезу. У наш час розроблена така класифікація психічного дизонтогенеза: загальна психічна недорозвиненість, затримка психічного розвитку, пошкоджений психічний розвиток, дефіцитарний психічний розвиток, викривлений психічний розвиток, дисгармонійний психічний розвиток [4]. Особливості сприйняття та відчуттів у людей з ІН детально вивчені психологами И. М. Соловйовим, К. І. Вересотською, М. М. Нудельманом, Є. М. Кудрявцевою. Завдяки багаторічним дослідженням було виявлено певні особливості уваги, пам'яті, уяви, емоційно-вольової сфери у людей з ІН, враховуючи які можна створювати майданчики для соціокультурної адаптації та реабілітації людей вищезазначеної категорії.

Соціокультурна адаптація людини з ІН – це повна інтеграція її в звичайну соціокультурну реальність, завдяки якій певний фізіологічний недолік в процесі компенсаторної діяльності не заважає жити повноцінним життям. Це досягається залученням до активного способу життя через приєднання до світу мистецтва, культури, творчості. Термін «соціокультурна адаптація» складається з двох компонентів: «соціальне» та «культурне». Поняття «соціальне» зосереджується на особистості і створює можливості для досягнення позитивних змін у способах життя, зокрема, передбачає вихід людини з ІН на такий рівень компенсації, завдяки якому стає можлива інтерактивна взаємодія між іншими

суб'єктами та навколишнім середовищем. Поняття «культурне» розглядає ті засоби, за допомогою яких людина з ІН зможе реалізувати свій духовний і творчий потенціал.

Чи може заклад культури, такий як музей, стати майданчиком для соціокультурної адаптації людей з ІН? Можливості інтеграції в музейний простір осіб з ІН неодноразово розглядалися як в зарубіжній, так і у вітчизняній практиках художніх, історичних та краєзнавчих музеїв. Простір меморіального музею також має перспективи для застосування програм реабілітації та соціокультурної адаптації особливих відвідувачів, адже має колекцію культурних артефактів та потужне енергетичне поле, яке залишила по собі людина, що мешкала в цьому просторі. Для того, щоб гостеві з ІН «відкрити двері» в світ музею, не достатньо просто показати певну річ та розповісти про неї. Подібно до художнього критика і вченого мистецтвознавця, історика мистецтв і культуролога, диригента симфонічного оркестру і театрального режисера екскурсовод в музеї виступає провідником особливих людей в безкінечному світі мистецтва [2].

У повідомленні на прикладі роботи Полтавського літературно-меморіального музею В. Г. Короленка, показано можливі шляхи для соціокультурної адаптації людей з ІН, які відшуковувалися протягом кількох років через впровадження експериментальних авторських розробок наукових співробітників музею та педагогів еабілітаційних центрів міста Полтави.

Історія проекту «Людина створена для щастя, як птах для польоту…» розпочалася у 2013 р. з пропозиції педагогів реабілітаційного центру «Соняшник» створити для групи людей з ІН адаптовану екскурсію. Така екскурсія була успішно презентована та стала початком довготривалої співпраці з громадськими організаціями та реабілітаційними центрами, які опікуються людьми з ІН. Уже на перших етапах реалізації проекту стало зрозуміло, що творче спілкування в стінах музею В. Г. Короленка може бути корисним для всіх учасників процесу: інвалідів, їх батьків, педагогів та музейних співробітників.

Поступово вибудовуючи моделі нового нестандартного спілкування з людьми, що мають ІН, наукові співробітники все частіше зверталися до головного музейного першоджерела – літературної спадщини В. Г. Короленка та його роздумів про щастя. Ще наприкінці XIX ст. письменник-гуманіст звернув увагу на проблеми людей з обмеженими можливостями. «Людина створена для щастя, як птах для польоту…» –

цей відомий афоризм пролунав не з вуст здорової молодої людини, а саме з вуст інваліда, прикутого до візка [3]. Герої творів В. Г. Короленка, люди з інвалідністю: Максим Яценко, Ян Криштоф Залуський, Петро Попельський, це не пасивні нитики, а соціально активні цілісні особистості, які своїм прикладом підтверджують, що фізична вада людини – не вирок. Долаючи певні «додаткові перешкоди» інвалід може жити абсолютно повноцінним життям й бути прикладом для людей здорових та незадоволених якимись побутовими дрібницями, – доводить своєю творчістю В. Г. Короленко. Він, безумовно, сам був щасливим та мав глибоке переконання в тому, що людство повинно прагнути до щастя і для цього немає ніяких обмежень: *«Життя взагалі, в найдрібніших і найбільших своїх проявах, здається мені виявом загального великого закону, головні і основні риси якого – добро і щастя»* [3]. Концепція «для щасливого життя немає обмежень» стала основою формування стратегії проекту «Людина створена для щастя, як птах для польоту».

Упровадження нового проекту вимагало зміни уявлення про роботу екскурсовода-науковця. Під час експериментальних контактних спроб, вже на перших етапах роботи було зроблено певні висновки, а саме:

- у людини з ІН існує потреба в розвитку і отриманні нової інформації;
- людина з ІН є творцем культури;
- людина з ІН може зосереджувалися на власних відчуттях та почуттях;
- людина з ІН може «фіксувати» моменти творчого піднесення (щастя).

Виходячи з цього, було визначено основну мету проекту «Людина створена для щастя, як птах для польоту»: використовуючи музейний простір сприяти формуванню у людини з ІН об’єктивної самооцінки, розширення її кругозору та поглиблення світосприйняття, здатності до активної творчої діяльності.

Незалежно від того, яка діяльність реалізовувалася в межах проекту: свята, екскурсії, науково-практичні заняття, майстер-класи, обов'язково враховувалася особиста активність кожної людини з ІН та можливість її розвитку.

Фото з архіву музею

Музейні пропозиції для людей з ІН мали комплексний характер, причому складові цього комплексу були наділені значною варіативністю, включали елементи підтримуючої комунікації та інші спеціальні форми роботи з особливими людьми, а також передбачали активність усієї родини. Проект розвивався одразу в декількох напрямках: свята, екскурсії, науково-практичні заняття, майстер-класи.

Свято. Одним з пріоритетних напрямів співпраці музею з особливими відвідувачами стало «свято», яке за формою і змістом кожного разу планувалося так, щоб стати справжньою подією культурного життя. Для успішної реалізації цього напряму був розроблений модуль з кількома складовими, які варіювалися відповідно до тематики свята: інформативна частина, концерт, ігрова програма, театралізація, ляльковий театр, конкурси, вікторини тощо. При цьому, перші три складові використовувалися як обов'язкові елементи, інші, як допоміжні, добиралися залежно від тематики свята. На цьому етапі під час творчої комунікації людям з ІН пропонувалася доступна інформація, що стосувалася життя та творчості письменника Володимира Короленка, його

родини, побуту, відомих гостей, традицій; особливостей цього свята: його передісторії, особистостей, легенд тощо.

Під час проведення будь-якого свята враховувалися певні особливості розвитку учасників, такі як низька концентрація уваги, швидка втомлюваність, специфічне вираження емоцій, тому в структурі свята невеликі інформативні блоки перемежовувалися з ігровими компонентами та концертними номерами. До колективних та сольних виступів під час свят долучалися як професійні музиканти, співаки, актори, так і учасники. Досвід показав, що для людей з ІН надзвичайно важливим є момент прийняття оточуючими їхньої неповторності, тому виступи перед аудиторією та схвальні відгуки глядачів щодо їхньої творчості є надзвичайно корисними на шляху соціокультурної адаптації.

Екскурсія. Підготовка до екскурсії для людей з ІН розпочинається з детальної розробки маршруту, в якому визначається перелік експонатів та обсяг інформації, який можуть засвоїти особливі відвідувачі. Основну увагу учасників музейний фахівець спрямовує не стільки на інформацію, скільки на формування емоційного відгуку на експонат через безпосереднє знайомство з ним. Розповідь ведеться спокійним тоном, дружелюбно, без різких інтонацій, в простій доступній формі, коли фрази – короткі, а мова – повільна і чітка. У жодному разі вона не перевантажується цифрами і прізвищами. Під час екскурсії використовується інтерактивний метод: коли особливі гості стають учасниками повноцінного діалогу та можуть доторкнутися до експонату, відчути його особливу енергетику. Дякуючи камерному характеру екскурсії, музейний працівник має можливість знайти індивідуальний підхід до кожного відвідувача. Під час спілкування учасники можуть вільно висловлювати свої думки, що сприяє народженню великої кількості реакцій, та допомагає знаходити нову якість мислення, виходити на правильне визначення предмета, стану героя повісті, життєвої ситуації тощо.

Під час екскурсії люди з ІН мають змогу не тільки отримати нові знання, але і вміння поєднувати «острівці» уявлень про оточуюче середовище в цілісну картину світу та поступово осмислювати своє місце у цій складній системі та свій нерозривний зв'язок з оточуючим світом [1].

Методика інтерактивного спілкування під час екскурсії не просто використовує музейні скарби в ролі «екзистенціальної підтримки» особливих людей, але намагається перетворити музейний простір в реабілітаційне поле високої напруги, розширюючи можливості музейної

арт-психотерапії і надаючи людям з ІН можливість для душевного спокою і духовної радості.

Науково-практичні заняття. Наступний напрям роботи в межах проекту «Людина створена для щастя, як птах для польоту» – це специфічна форма музейного діалогу, під час якої музейні працівники створюють умови для формування «життєвої компетенції» людей з ІН. Життєва компетенція забезпечує розвиток взаємовідносин з оточуючим світом у відповідний момент. При цьому рушійною силою розвитку життєвої компетенції стає також інтеграція в більш складне соціальне оточення [5]. Деякі люди з ІН дезорієнтовані у власному внутрішньому світі. Їм важко осмислити свої почуття, відчуття, прагнення. На такі питання, як «Хто я?», «Який я?», «Яким мені бути?», «Я добрий чи ні?» тощо, самостійно відповісти дуже складно, але необхідно [1]. Відповіді на ці непрості питання під час науково-практичних занять працівники музею спільно з учасниками знаходять у контексті розгляду життєвого прикладу письменника-гуманіста Володимира Короленка, життя та творчого шляху відомих українців Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка, Леоніда Глібова та ін.

Фото з архіву музею

Науково-практичні заняття за структурою подібні до свят, але у центральному блоці превалює не ігрова або концертна складова, а саме наукова. Матеріал, що використовується під час занять є простим і доступним та обов'язково доповнюється візуальним рядом, що покращує сприйняття. Спілкування має характер чергування коротких

інформаційних блоків (не більше 10 хвилин) та обговорення (5–7 хвилин). Від імені відомої особистості, наприклад, Тараса Шевченка, формуються відповіді на питання: «Хто я?», «Який я?», «Яким мені бути?», «Я добрий чи ні?». За допомогою емоційного читання ведучим уривків того чи іншого художнього твору учасники мають можливість навчитися диференціювати власні переживання, адекватно реагувати на художній вимисел і розрізняти естетичні й етичні цінності художнього тексту. Під час обговорення відбувається вербалізація особистісного емоційного досвіду, створюються умови для висловлювання незалежного судження і вільного мислення – таких необхідних елементів формування самодостатньої особистості, здатної реалізувати свій талант, декларувати і захищати індивідуальні естетичні смаки і моральні цінності.

Майстер-класи. Американський психолог Рудольф Арнхейм у книзі «Мистецтво і візуальне сприйняття» пише: *«Творча діяльність здатна вдихнути життя в людину, що потребує психічної допомоги»* [1].

В основі проведення майстер-класів в музеї В. Г. Короленка лежать принципи арт-терапії головна мета якої полягає в гармонізації розвитку особистості через розвиток здатності самовираження та самопізнання. Корекційні можливості арт-терапії пов'язані з наданням учасникам практично необмежених можливостей для самовираження та самореалізації в продуктах творчості, утвердженням і пізнанням власного «Я» [6].

Фото з архіву музею

Створення продукту в процесі арт-терапії обумовлено цілою системою спонукань, центральними з яких є прагнення суб'єкта висловити власні почуття, переживання в зовнішній діяльній формі, потреба вступити в комунікацію з іншими людьми, використовуючи продукти своєї діяльності, потреба зрозуміти і розібратися в тому, що відбувається в собі, прагнення до дослідження оточуючого світу через символізацію його в особливій формі, конструювання світу у вигляді малюнків, аплікацій, об'ємних конструкцій тощо. Використання елементів арт-терапії в груповій роботі дає додаткові результати, стимулюючи уяву, допомагає розв'язувати конфлікти і налагоджувати стосунки між учасниками групи. Мистецтво приносить радість, важливо само собою, незалежно від того, чи народжується ця радість в глибинах підсвідомості або є результатом усвідомлення можливості розважитися [1].

Активна діяльність і творчість сприяють розслабленню, зняттю напруженості. Нові набуті способи самовираження, позитивні емоції, які виникають в процесі творчості, знижують агресивність, підвищують самооцінку («Я не гірший від інших»). Майстер-класи, які пропонуються людям з ІН в музеї В. Г. Короленка, мають тематичне спрямування, технології розроблялися з урахуванням особливостей розвитку учасників та розраховані на невеликі групи (5–8 осіб). Під час створення власного творчого продукту учасники активно спілкуються, вчаться адекватно виражати емоції, толерантно й люб'язно ставитися до партнерів по роботі. Серед майстер-класів, які викликали найбільше позитивних емоцій можна відзначити «Чарівне дерево бажань», «Великодній кошик», «Весняна пташка», «Українська символіка», «Новорічна прикраса», «Вітальна листівка».

Усі вищеперераховані форми роботи моделювалися таким чином, щоб на певних етапах до процесу могли долучитися і батьки дітей з ІН, адже спільна творча діяльність допомагає дорослим зняти напруженість, відпустити негативні емоції, радіти за свою дитину, яка демонструє певні здобутки. Можливість проводити вільний час в музеї – велика допомога сім'ям з особливими дітьми. Досвід показує, що значні якісні зміни починають відбуватися в багатьох сферах життя людей з ІН та їх батьків за умови регулярних відвідувань музею.

Фото з архіву музею

Протягом трьох років під час арт-терапевтичних занять музейні співробітники та педагоги реабілітаційних центрів спостерігали значні покращення емоційного та фізіологічного стану постійних учасників, як то зниження рівня напруженості, страху, паніки, легкості у висловлюванні думки, впевненості під час використання фарби, клею, маркерів та інших матеріалів.

Таким чином, проект Полтавського літературно-меморіального музею В. Г. Короленка «Людина створена для щастя, як птах для польоту» є різновекторним, соціально значущим явищем у культурному просторі міста. У ньому реалізується арт-терапевтична робота з людьми, що мають ІН незалежно від віку та особливостей протікання захворювання, застосовуються сучасні інтерактивні технології, які активізують соціокультурну адаптацію учасників. Поступово для людей з ІН музей перетворюється на потужну реабілітаційну зону шляхом використання усіх механізмів впливу унікального простору на емоційний стан людини.

Список бібліографічних посилань

1. Другие : материалы обучающего семинара, посвящённого особенностям социокультурной реабилитации людей с нарушением умственного развития и аутизмом музейными средствами / под ред. Трегуб Н. И., Кабанова Т. С. Москва. 2012.

2. Колесин А. Н. Принципы музейной искусствотерапии // Творческая реабилитация детей, подростков и молодых людей с особыми потребностями : материалы междунар. науч.-практ. конф. Санкт-Петербург. 2001.

3. Короленко В. Г. Собрание сочинений: в 10 т. Москва : Гослитиздат, 1953–1956. Т. 2 : Повести и рассказы. 1954.

4. Лебединский В. В. Нарушение психологического развития в детском воздасте : учеб. пособие для студентов психолог. фак. вузов. Москва. 2003.

5. Единая концепция специального федерального государственного стандарта для детей с ограниченными возможностями здоровья: основные положення / Н. Н. Малофеев и др. // Альманах ИКП РАО, 2009.

6. Практикум по арт-терапии / под ред. А. И. Копытина. Санкт-Петербург. 2001.

7. Рубинштейн С. Я. Экспериментальные методики патопсихологии. Москва. 1999.

УДК 378.4.091.212:37]:[82:7]

ФОРМИ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ З ЛІТЕРАТУРНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ МИСТЕЦЬКОЇ ТЕМАТИКИ

Матковський Олександр Миколайович,
провідний концертмейстер
кафедри мистецької педагогіки та
хореографії факультету мистецтв
Сумського державного педагогічного
університету ім. А. С. Макаренка
Україна, Суми

Анотація. *Проаналізовані основні види та форми роботи з різножанровими літературними джерелами, наявними у відділах мистецтва наукових бібліотек, що використовуються у професійній підготовці студентів педагогічних університетів факультетів мистецтв.*

Ключові слова: *література з галузі мистецтва, робота з науковою літературою мистецької тематики, культура роботи з літературними джерелами.*

Аннотация. *Проанализированы основные виды и формы работы с литературными источниками разных жанров, имеющихся в отделах искусства научных библиотек, которые используются в профессиональной подготовке студентов педагогических университетов факультетов искусств.*

Ключевые слова: *литература в области искусства, работа с научной литературой художественной тематики, культура работы с литературными источниками.*

Annotation*. The article shows the attempts to find out the main types and forms of work with different genre literary sources, available in the departments of art of scientific libraries, in the process of professional training of students of pedagogical universities of art departments.*

Key words: *literature in the field of art, work with scientific literature of artistic themes, culture of work with literary sources.*

На фоні потужного науково-технічного прогресу уміння користуватися літературними джерелами не втрачає своєї актуальності в суспільстві, особливо у науково-навчальній сфері. Мета цього повідомлення – описати основні види та форми роботи з різножанровими літературними джерелами відділів мистецтва наукових бібліотек, що використовується в професійній підготовці студентів педагогічних університетів факультетів мистецтв.

Книга незмінно залишається обов'язковим і необхідним джерелом знань. Електронні бібліотеки поки що неспроможні замінити книжкові фонди, представлені на паперових носіях. Мистецька галузь так само активно послуговується книгою як продуктом інтелектуальної творчості. У навчальному процесі в педагогічних університетах на факультетах мистецтв доречно використовувати різні види роботи з книгою.

Важливо пропонувати студентам при виконанні навчальних завдань працювати з науковими джерелами. Це особливо актуально для студентів мистецьких спеціальностей (музикознавство, хореографія). Корисним досвідом для студентів є робота з авторефератами дисертацій, енциклопедичними довідниками, підготовка огляду окремої (вказаної викладачем чи дібраної самостійно) монографії, огляд монографій визначеної проблематики, аналіз довідково-енциклопедичних джерел, словників тощо. Варто практикувати зі студентами-магістрантами написання рецензій на монографії та статті, обрані самостійно або за вказівкою викладача. При цьому формуються не тільки науково-практичні уміння та навички студентів, а й наукові смаки майбутніх фахівців.

Цікавим завданням може бути пошук фахової літератури та оформлення відповідних виставок, таких як «Музикіана Сумщини», «Визначні діячі мистецтв Сумщини», «Пісенні скарби Сумщини», «Фольклор Сумщини», «Музична культура Сумщини» тощо. Доволі виграшним є проведення міждисциплінарних досліджень з історією, краєзнавством, філологією, фольклористикою, етнографією, наприклад: «Леся Українка і музика», «Ліна Костенко і музика», «Іван Франко і музика» та ін.

Студенти повинні вміти працювати з каталогами бібліотек, здійснювати пошук необхідних джерел. Важливим є опанування роботи з науково-навчальними джерелами з галузі мистецтва. Зокрема, варто пропонувати студентами ознайомитися із навчальними посібниками з фаху (з окремого предмета), планувати виконання завдань на основі різних посібників: підготовку доповідей, критичне осмислення інформації з певної теми. Студенти факультетів мистецтв педагогічних університетів повинні добре орієнтуватися в науково-популярній літературі зі свого фаху. З цією метою доречно рекомендувати студентам на основі дібраної та належно опрацьованої літератури науково-популярного спрямування підготовку і проведення вечорів, радіопередач, творчих бесід тощо, подавати інформацію до газет (рубрики «Пам'ятні дати», «Визначні діячі Сумщини з галузі мистецтва»).

Любов до фахової діяльності, захоплення майбутньою професією можна успішно виховати на основі художньої, художньо-документальної, художньо-біографічної, художньо-історичної літератури, пов'язаної з мистецькою тематикою. Цікавою формою роботи є організація в бібліотеках у відділах мистецтва обговорення зі студентами актуальних, цікавих та змістовних книг мистецької тематики (вітчизняних і зарубіжних авторів). Потрібно запрошувати студентів до бібліотеки на презентації книг з мистецької тематики, на зустрічі з визначними діячами з галузі мистецтва.

Підготовка навчальних проектів на заняття із фаху також має здійснюватися на основі опрацювання літератури, її систематизації та опису. Необхідною умовою підготовки проектів є використання цитат із першоджерел. У процесі навчання студенти зобов'язані оволодіти уміннями і навичками професійного опрацьовування книжкових джерел і у подальшому ефективно послугуватися ними. Написання наукової статті, курсової, бакалаврської чи магістерської роботи неможливе без опрацювання літератури визначеної професійної галузі. Любов до

педагогічної діяльності, до обраного фаху не можна виплекати без формування любові до книги як джерела знань.

Отже, підготовка висококваліфікованого спеціаліста, майбутнього фахівця з музики або хореографії, безпосередньо залежить від сформованих у процесі навчання умінь самостійно працювати із спеціальною літературою.

Використані джерела

1. Голубченко В. Ю. Освіта Сумщини в іменах : наук.-пед. довід. / В. Ю. Голубченко. – Суми : Унів. кн., 2012. – 400 с.

2. Жеплинський Б. М. Українські кобзарі, бандуристи, лірники : енцикл. довід. / Жеплинський Б. М., Ковальчук Д. Б. – Львів : Галиц. вид. спілка, 2011. – 316 с.

3. Історичне краєзнавство. Напрями та методи історико-краєзнавчих досліджень : курс лекцій / В. Є. Голубко, А. В. Середняк, Р. Я. Генега та ін. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. – 304 с.

4. Культура і побут населення України : навч. посіб. / В. І. Наулко, Л. Ф. Артюх, В. Ф. Горленко та ін. – Київ : Либідь, 1991. – 232 с.

5. Макарова В. А. І слово в пісні відгукнеться... / В. А. Макарова, Л. А. Макарова. – Суми : Собор, 2003. – 288 с.

6. Макарова В. А. Гармония времен. Страницы музыкальной культуры Сумщины / В. А. Макарова, Л. А. Макарова – Сумы : СумГПУ ім. А. С. Макаренко, 2013. – 256 с.

7. Марченко М. І. Історія української культури : з найдавніших часів до середини XVII ст. / М. І. Марченко. – Київ : Рад. шк., 1961. – 286 с.

8. Роменщина літературна / упоряд. Овчаренко О. І. – Суми : Еллада, 2012. – 464 с.

УДК 027.7:[655.411:004.738.5](477)

ВИДАННЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ БІБЛІОТЕК В ЕЛЕКТРОННОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Заклінська Юлія Михайлівна,
аспірант ХДАК,
Україна, Харків

Анотація *Розглядаються університетські бібліотеки як видавці продукції в електронному форматі, зокрема модель Library Publishing.*

Ключові слова: *наукова бібліотека, університетська бібліотека, видавнича діяльність.*

Аннотация. *Рассматриваются университетские библиотеки как издатели продукции в электронном формате, в частности модель Library Publishing.*

Ключевые слова: *библиотека, университетская библиотека, издательская деятельность.*

Annotation. *The author investigates the library of University as publisher electronic production, particular model Library Publishing.*

Key words: *Scientific Library, Library of University, Library publishing.*

Вивчаючи проблему видавничої діяльності наукових бібліотек, зокрема електронні видання, слід звернути увагу на Library Publishing. Цей феномен сформувався у зв'язку зі стрімким розвитком електронних цифрових технологій наприкінці 1990-х років. Оскільки вдосконалюються технології, мають можливості розвиватися в нових напрямах і бібліотеки, тому поширюється модель Library Publishing. Це питання вивчали Джеймс Мюлінс (James L. Mullins), Кетрін Мюрей-Раст (Catherine Murray-Rust), Джойс Л. Огбурн (Joyce L. Ogburn), Кетрін Харбо-Рі (Cathrine Harboe-Ree), Т. Колесникова, А. Миргородська та інші.

Одними з перших означену модель почали застосовувати університети Північної Америки. У дослідницькому звіті «Бібліотечні видавничі сервіси: стратегії розвитку» («Library Publishing Services: Strategies for Success») (2012 р.) Джеймс Мюлінс (James L. Mullins), Університет Пердью, Кетрін Мюрей-Раст (Catherine Murray-Rust), Технологічний інститут штату Джорджія, Джойс Л. Огбурн (Joyce L. Ogburn), Університет штату Юта аналізували особливості Library Publishing у навчальних закладах США.

Автори, зокрема, зазначають, що у ВНЗ видаються журнали відкритого доступу (Open Access journals), матеріали конференцій, наукові монографії. Перевага надається електронним виданням, а не нонелектронним. Серед нових напрямів діяльності бібліотеки такі: технічна допомога, створення веб-сайтів, поцифрування друкованих видань, інформація про індекси цитування тощо. Для ефективного розвитку моделі Library Publishing важливим є питання фінансування: у бібліотеках ВНЗ США цей аспект фінансується як бюджетними коштами закладу, так і спонсорськими внесками [3].

Кетрін Харбо-Рі (Cathrine Harboe-Ree) у статті «Тільки розвинена бібліотечна справа: роль академічних бібліотек як видавців» («Just Advanced Librarianship: The Role of Academic Libraries as Publishers»)

зазначає, що австралійські бібліотеки впроваджували модель Library Publishing, ґрунтуючись на північноамериканському досвіді. У США називає одні з найперших прикладів участі академічних бібліотек в електронному виданні – HighWire Press Стенфордського університету (засновано в 1995 р.) і проект Університету Джона Хопкінса MUSE (також 1995 р.) як приклади академічних бібліотек, що надають послуги розповсюдження існуючих суспільних та університетських видань. HighWire Press видає он-лайн версії журналів, що рецензуються, й іншого наукового контенту. Підрозділ співпрацює з впливовими науковими спілками, університетськими видавництвами та видавцями, щоб видавати майже половину з 200 найбільш часто цитованих журналів, які публікуються в науці. Проект MUSE пропонує майже 250 якісних найменувань журналів 40 наукових видавців. Проект запускали, щоб запропонувати повний текст наукових журналів Університету Джона Хопкінса через Інтернет. У 1999 р. проект Muse розширили, він став унікальним прикладом партнерства некомерційних видавців, котрі пропонують періодичні видання у сфері гуманітарних і соціальних наук.

Перший австралійський проект Informit спочатку пропонував традиційні форми роботи. Через бібліотеку Університету Сіднея в 1996 р. заснував Наукову електронну текстову і графічну службу (SETIS). Університетська бібліотека взяла на себе провідну роль у наданні видавництву Університета Сіднея електронної видавничої платформи. Sydney University Press публікує серію Classic Australian Works (Класичні твори Австралії) в електронному форматі опубліковано двадцять п’ять друкованих книг, щоб вони завжди були доступні для читачів і студентів у межах національної культурної спадщини Австралії.

Електронне видавництво Австралійського національного університету (ANU E Press), створене у 2003 р., мало на меті трансформувати наукові публікації. ANU E Press досліджує і створює нові способи наукової публікації в цифровому середовищі репозиторію, зокрема, електронних видань академічних монографій, що цікавлять читачів; розповсюдження в Інтернеті видань з цифровим переформатуванням; підтримка представлення і розповсюдження інтерактивних публікацій і навчальних матеріалів; розвиток технологій, які підвищують експертну оцінку, водночас прискорюючи розповсюдження наукової публікації. При цьому ANU E Press концентрується переважно на працях авторів, наближених до них. ANU E Press вдрізняється від традиційного університетського видавництва: підтримує відкриту

електронну публікацію; репозиторії з відповідними списками та механізмами метаданих; централізоване сховище; недорога модель загального фінансування; модерація / експертна оцінка; авторське право, збережене авторами; засоби доступу до електронної інформації та її передання, наприклад, друк за вимогою. При Університеті Монаш електронне видавництво пропонує публікації, знімаючи платню за перегляд [2].

Українські науковці Т. Колесникова, А. Миргородська щодо питання Library Publishing зазначають: *«Засвоюючи нові комунікативні практики ..., установи активізували зв'язок "учений (автор) — бібліотекар", доповнюючи наявний "учений (читач) — бібліотекар". До того ж книгозбірня є кінцевим об'єктом повного циклу циркуляції наукових публікацій»* [1, с. 25]. Автори зазначають, що в Україні бібліотечні видавничі сервіси пропонують Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна (НТБ ДНУЗТ), Київська та Харківська політехніки, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова та ін. Докладніше в їх статті розглянуто досвід науково-технічної бібліотеки ДНУЗТ, в якому *«...активна діяльність із впровадження та поширення цифрових ініціатив наукової комунікації почалася в НТБ із 2009 р. і передбачала оволодіння двома потужними інформаційно-технологічними платформами з відкритим кодом – DSpace та OJS — для сприяння у створенні, збиранні та збереженні наукової документальної інформації університету, що є його інтелектуальною власністю, а також її інтеграції в глобальний простір наукових комунікацій»* [1, с. 26]. Автори зазначають, що бібліотека створює цифровий архів, видає збірники тощо. Їх видання представлені в понад 30 цифрових бібліотечних колекціях ВНЗ світу, що надає змогу суттєво підвищити індекси цитування видань.

Отже, видавнича модель Library Publishing є перспективною для розширення доступу до публікацій науковців, що є надзвичайно важливим нині, в епоху інформатизації суспільства. Надання вільного доступу до наукових видань, можливість додаткового рецензування завдяки системі – усі ці аспекти дозволять підвищити рівень видавничої продукції, сприяють вільному обміну інформацією між ученими світу.

Список бібліографічних посилань

1. Колесникова Т. Науково-видавнича модель «Library Publishing» в університетських бібліотеках України та світу Т. Колесникова, А. Миргородська // Вісник Книжкової палати. 2015. № 3. С. 24–28.

2. Harboe-Ree, Cathrine (2007). « Australian Academic & Research Libraries. 38 (1): 21. doi:10.1080/00048623.2007.10721264. Retrieved 24 September 2013.

3. Library publishing services: strategies for success: final research report / Mullin J. L., Murray-Rust C., Ogburn J. L. et al. // SPARC. P. 6. Retrieved 24 September 2013.

УДК 027.53(477.43):[025.4.03:004]

ДОСВІД СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ХМЕЛЬНИЦЬКОЮ ОБЛАСНОЮ УНІВЕРСАЛЬНОЮ НАУКОВОЮ БІБЛІОТЕКОЮ У КОРПОРАЦІЯХ

Маковська Валентина Володимирівна,
заступник директора з наукової роботи
та інформатизації Хмельницької обласної
універсальної наукової бібліотеки,
Україна, Хмельницький

Анотація. *Висвітлено успішний досвід діяльності і розвиток бібліотеки в корпоративних проектах. Розкриваються принципи роботи в корпорації, технологічні питання та методологічні підходи до формування корпоративних баз даних.*

Ключові слова: *інформаційні ресурси, мережеве співробітництво, електронні ресурси, бази даних, електронний каталог.*

Аннотация. *Освещен успешный опыт деятельности и развития библиотеки в корпоративных проектах. Раскрываются принципы работы в корпорации, технологические вопросы и методологические подходы к формированию корпоративных баз данных.*

Ключевые слова: *информационные ресурсы, сетевое сотрудничество, электронные ресурсы, базы данных, электронный каталог.*

Annotation. *The successful experience and development of the library in corporate projects are highlighted. The principles of work in the corporation, technological issues and methodological approaches to the formation of corporate databases are revealed.*

Key words: *information resources, network cooperation, electronic resources, databases, electronic catalog.*

На сьогодні в бібліотечному просторі досить активно поширюється мережеве співробітництво. Найпоширенішими формами такого співробітництва є об'єднання бібліотек у корпорації для формування зведених електронних каталогів та електронних бібліотек. В основу діяльності бібліотечних корпорацій покладено спільні інтереси бібліотек різних типів і форм власності. Завдяки корпоративній співпраці з'являється можливість забезпечити користувачів новими видами інформаційних продуктів та послуг за допомогою об'єднання інформаційних ресурсів бібліотек. Бібліотеки мають досвід у реалізації проектів державного та регіонального значення, що забезпечують віртуальну інтеграцію інформаційних ресурсів із багатьох джерел, проте, кожен проект має свою специфіку.

Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека має значний досвід роботи у проектах як державного, так і регіонального значення. Бібліотека є учасником проекту державного значення зі створення електронної бібліотеки «Культура України», який ініціювала Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого за підтримки Міністерства культури України. Цей проект забезпечує можливість безкоштовного доступу користувачів до надбань української культури та мистецтва за допомогою Інтернету й інтегрує культуру України у світовий інформаційний простір.

Учасники проекту надають повні тексти оцифрованих видань у визначених форматах для розміщення на сайті електронної бібліотеки. Усі учасники проекту використовують цифрові образи документів у трьох форматах – PDF, TIF та JPEG, файл бібліографічного запису – у форматі MARC, зміст документа та анотації подаються трьома мовами – українською, російською, англійською, формат – TXT.

Критеріями відбору документів для оцифровування є наукова, суспільна та історико-культурна цінність, стан збереженості та відповідність профілю комплектування. Фонди бібліотеки налічують близько п'яти тисяч рідкісних і цінних документів, але доступ користувачів до них обмежено через незадовільний стан. Для збереження цих документів та надання доступу до них через Інтернет і створюються цифрові копії в межах проекту. Працівниками бібліотеки опрацьовано та розміщено в електронній бібліотеці 14 документів.

З 2004 р. бібліотека є учасником Центрально-українського кооперативного каталогу (ЦУКК). Це об'єднання бібліотек з метою спільної одноразової наукової обробки періодичних видань та подальшого

їх відображення у власних електронних каталогах. В основу проекту бібліотечної кооперації покладені колективні інтереси бібліотек різних типів і форм власності, що розміщені в різних регіонах України. Наразі учасниками ЦУКК є 13 бібліотек, серед яких – 7 обласних, 5 бібліотек університетів та одна ЦБС.

Проект реалізовується на таких загальних принципах:

- кожний учасник ЦУКК отримує відомості, що введені іншими учасниками проекту;
- вхід до бази даних (БД) каталогу відкрито лише для учасників проекту;
- усі учасники дотримуються параметрів записів, що пропонують модератори ЦУКК;
- обмін відомостями відбувається через файли ISO-2709 у стандарті UNIMARC (UKRMARK);
- модерування регіонального проекту ЦУКК здійснює ОУНБ ім. Д. І. Чижевського, м. Кропивницький.

До кооперативного банку даних входять бібліографічні описи статей із 103 українських журналів. Кожна бібліотека відповідає за аналітичний опис тільки 8 журналів. Обмінюючись записами, бібліотекарі вчаться один в одного формувати аналітичні описи, визначати предметні рубрики, ключові слова тощо. Така співпраця сприяє обговоренню проблем, виробленню спільної позиції щодо їх розв'язання.

За 13 років участі бібліотек у проекті в корпоративному каталозі накопичено кілька десятків тисяч бібліографічних описів журнальних статей. Для універсальних наукових бібліотек – це один із потужніших ресурсів української національної бібліографії журнальних статей в електронній формі.

У 2007 р. бібліотека долучилася до регіонального проекту «Консорціум "Історична Волинь"». «Історична Волинь» у цьому проекті розглядається як частина території, що охоплює адміністративно-територіальну одиницю колишньої Волинської губернії (1707 р.) і нинішніх Волинської, Рівненської, Житомирської, частини Тернопільської, Хмельницької областей, території Білорусії (Брестська обл.) і Польщі. Метою проекту є створення бібліографічної бази даних (ББД) та електронної бази даних (ЕБД) повнотекстових документів, праць істориків-краєзнавців, учених, які відображають відомості про історичну Волинь та надання широкого доступу до неї через Інтернет із залученням

документальної бази обласних універсальних наукових бібліотек міст Житомира, Луцька, Рівного, Тернополя, Хмельницького, обласних краєзнавчих музеїв та обласних архівів на засадах корпоративної діяльності працівників цих установ, доступ до яких створено на однойменному сайті «Історична Волинь» [3]. Працівники бібліотеки, які увійшли до робочої групи проекту, надають інформацію до корпоративної бази Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки. Доступ до БД сайта «Історична Волинь» здійснюється через банер на сайті бібліотеки [7].

Корпоративний проект «**Пам'ять Поділля»,** зініційований обласною бібліотекою, має на меті зібрати та упорядкувати інформацію про джерела, які вміщують інформацію про розвиток Хмельницького регіону до 1940 р., перевести на цифрові носії видання, що потребують консервації та реставрації, створити ЕБД та забезпечити до неї доступ. Учасники проекту: Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека, Кам'янець-Подільська центральна міська бібліотека, Державний архів Хмельницької області, Хмельницькі обласні літературний та краєзнавчий музеї, Державний історико-архітектурний заповідник «Межибіж».

У межах проекту робота з виявлення та вивчення книжкових пам'яток проводиться під час поточного комплектування та проведення додаткової експертизи. На разі переведено в електронний формат бібліографічний покажчик літератури і публікацій з історії Подільського краю з давніх часів до 1964 р., видано бібліографічний покажчик «Бібліотечний раритет Хмельниччини». Для поповнення електронного страхового фонду цінних та рідкісних документів, виданих до 1917 р., оцифровано 34 видання. Створено повнотекстову тематичну локальну електронну бібліотеку, в якій розміщено 227 видань.

Досить цікавими для бібліотек та користувачів є фонди краєзнавчих документів. ОУНБ спільно з публічними бібліотеками області формує зведений електронний краєзнавчий каталог (ЗЕКК). До каталогу вводяться бібліографічні описи книг, статей зі збірників, періодичних видань, інших видів документів краєзнавчого змісту незалежно від місця видання та місця зберігання. Відповідно до виробленої схеми взаємодії та обміну інформацією між членами корпорації, кожна бібліотека-учасниця надсилає до ОУНБ бібліографічні описи статей з місцевих періодичних видань, які виходять в районі, місті, а також бібліографічні описи краєзнавчих видань, наявних тільки в бібліотеках відповідної адміністративної одиниці. Передача бібліографічних описів видань до обласної наукової бібліотеки здійснюється кожним учасником електронною поштою. Головний

бібліограф-краєзнавець перевіряє, корегує бібліографічні описи. При необхідності описи повертаються на доопрацювання. Після редагування записи імпортуються до краєзнавчої БД.

Робота з формування електронних каталогів, аналітичний розпис статей у межах корпорації поставили перед її учасниками завдання щодо дотримання існуючих стандартів бібліографічних описів. Це особливо важливо для центральних районних, міських бібліотек, а на часі і для головних бібліотек об'єднаних територіальних громад, які не мають відповідного практичного досвіду створення електронних каталогів. Для них участь у корпоративному проекті є школою фахової майстерності, можливістю оперативно отримувати кваліфіковану допомогу з професійних питань.

Віртуальні користувачі бібліотеки часто звертаються до каталогу періодичних видань, які передплачують бібліотеки області і який обласна бібліотека готує з 1990 р. у друкованому варіанті, а з 2004 р. в електронному. Відповідно до прийнятого рішення «Про підготовку зведеного електронного каталогу періодичних видань, які передплачують бібліотеки області», на сайті він розміщується з 2006 р.

Одним з найскладніших процесів є приєднання до корпорації нових членів, які не мають достатніх знань та можливостей для виконання прийнятих правил. Це вимагає додаткової професійної підготовки нових учасників корпорації. Тому навчання працівників публічних бібліотек є одним з найважливіших складових успішної взаємодії в корпораціях.

При обласній науковій бібліотеці працює Регіональний тренінговий центр для бібліотекарів, який об'єднує кадровий потенціал відділів та підрозділів: формування фондів та систематизації документів, наукової інформації та бібліографічної роботи, відділу науково-методичної роботи та інновацій і відділу інформаційних технологій та електронних ресурсів.

Система навчання різних категорій працівників – каталогізаторів, методистів, працівників, які супроводжують і підтримують програмно-технічні комплекси, включає: семінари-практикуми, тренінги, стажування, вебінари, майстер-класи. Головне завдання – не просто навчити працівника публічної бібліотеки чітко і вчасно виконувати всі процеси при створенні електронного каталогу, але й усвідомити ті завдання і цілі, які стоять перед об'єднанням. При необхідності надається консультативна і практична допомога працівникам публічних бібліотек під час виїздів на місця фахівців обласної бібліотеки.

Список бібліографічних посилань

1. Браславська І. Досвід організації і створення інформаційних ресурсів у корпорації «Придніпровський корпоративний каталог» // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. 2017. № 1. С.14–16.

2. Електронна бібліотека «Культура України» [Електронний ресурс]. URL: http://elib.nplu.org/.

3. Консорціум «Історична Волинь» [Електронний ресурс]. URL: http://istvolyn.info/.

4. Кунанець Н., Липак Г. Європейський досвід створення консолідованих інформаційних ресурсів // Бібліотечний вісник. 2016. № 6. С. 15–20.

5. Половинчак Ю. Бібліотечні об'єднання як чинник формування єдиного бібліотечного простору // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. 2014. Вип. 39. С. 58–66.

6. Центрально-Український Кооперативний каталог [Електронний ресурс]. URL: http://library.kr.ua/cucc//.

7. Хмельницька обласна наукова бібліотека [Електронний ресурс]. URL: www.ounb.km.ua.

УДК 023.4:316.772.4

НОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ СУЧАСНОГО БІБЛІОТЕКАРЯ

Вороніна Регіна Валеріївна,
бібліотекар Наукової бібліотеки Харківського
національного медичного університету,
Україна, Харків

Анотація. *Запропоновано визначення поняття «професійні комунікативні вміння». Проаналізовано зміну переліку необхідних комунікативних умінь бібліотекаря на сучасному етапі становлення бібліотечної справи. Розглянуто професійну модель сучасного бібліотекаря, зміст його професійної діяльності та ключові комунікативні вміння для її реалізації, орієнтуючись на сучасні інформаційно-комунікативні потреби користувачів та можливості сучасних технологій.*

Ключові слова: *поняття «професійна комунікація», бібліотечні кадри, комунікативні вміння, інформаційне середовище, учасники комунікаційного процесу, канали комунікації*

Аннотация. *Предложено определение понятия «профессиональные коммуникативные умения». Проанализировано изменение перечня необходимых коммуникативных умений библиотекаря на современном этапе становления*

библиотечного дела. Рассмотрена профессиональная модель современного библиотекаря, содержание его профессиональной деятельности и ключевые коммуникативные навыки для ее реализации, ориентируясь на современные информационно-коммуникативные потребности пользователей и возможности современных технологий.

Ключевые слова: *понятие «профессиональная коммуникация», библиотечные кадры, коммуникативные умения, информационная среда, участники коммуникационного процесса, каналы коммуникации*

Annotation. *«Professional communicative skills» definition is proposed. In the article analyzed the changes list of communication skills necessary for librarian at some stage of librarianship. The professional model of the contemporary librarian, content of his professional activity and the main communication skills for its implementation based on the modern information and communication needs of the users and the opportunities of modern technologies are considered.*

Key words: *professional communication, library staff, communication skills, information environment, participants in the communication process, communication channels.*

Вагомим критерієм для кваліфікованого працівника сьогодні є здатність виконувати практичну діяльність, зміст та якість якої відповідає потребам суспільства, здебільшого у сфері інформатизації. Подібні вимоги потребують чіткого визначення переліку професійних умінь, що допомагають розкрити всі напрями роботи працівників певної сфери діяльності, спираючись не тільки на рівень професійної підготовки, а також на особистісні якості фахівця. Безперечно, першочерговим залишається виконання професійних обов'язків, що виключають особистісно-орієнтовану основу, але необхідно зважати на індивідуальні риси характеру фахівця, які можуть відіграти ключову роль в практичній діяльності, та впливати на готовність до підвищення власного професійного рівня.

Аналізучи сучасні тенденції, актуальним стає питання визначення професійно-компетентнісного поля, що дозволяє чітко виокремити для фахівця бібліотечно-інформаційної сфери коло необхідних умінь, які сприяють підтриманню належного рівня професійної компетентності з урахуванням інформаційних потреб користувачів. Спираючись на соціокультурний напрям обґрунтування мети виробничої діяльності, сучасний бібліотекар має бути готовий до всебічних варіативних ситуацій, які мобілізують весь його потенціал, поставивши на передній план свої професійні комунікативні вміння, реалізуючи їх у практичній діяльності.

У довідковій літературі можна знайти таке визначення поняття «вміння»: здобута на основі досвіду певна кількість навичок, і як результат, здатність до використання у практичній діяльності (Академічний тлумачний словник української мови. Київ. 1979. Т. 10.). У той же час **професійна комунікація** визначається як цілеспрямований, соціально зумовлений обмін інформацією між комунікантом і реципієнтом за допомогою різноманітних засобів комунікації в спільній або суміжних сферах їхньої професійної діяльності. Разом з цим, вона може також виступати і як індивідуально-особистісна характеристика – готовність до продуктивного вирішення професійних завдань, оперуючи набутим досвідом, знаннями та цінностями [2]. Отже, **професійні комунікативні вміння** – це багатоструктурована система знань та мовленнєвих навичок у полі професійної діяльності, спрямованих на досягнення і встановлення професійних та ділових контактів між суб'єктами комунікації, які узгоджують потреби їх спільної діяльності на основі вироблення єдиної системи взаємодії. Слід також зазначити, що сьогодні ключовим у вищій освіті, і як результат у практичній професійній діяльності, є саме компетентнісний підхід, що визначає наявність у фахівця необхідних компетентностей – динамічну комбінацію знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей. Це визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти (Закон України «Про вищу освіту». Ст. 1. п. 1). Оскільки вміння є одним з елементів компетентності, їх професійне формування повинно відбуватися під час теоретичної та практичної підготовки сучасного бібліотекаря, а також підтримуватися на належному рівні та систематично оновлюватися та коригуватися, відповідно до соціокультурних змін суспільства та інформаційної сфери.

Спираючись на різні аспекти діяльності бібліотекаря на будь-якому з етапів становлення бібліотечної справи, можна виділити три вектори комунікаційної взаємодії цієї сфери: бібліотекар-користувач, бібліотекар-бібліотекар, бібліотекар-соціум. Специфіка кожного з них полягає в тому, що при здійсненні комунікації бібліотекар використовує універсальні та спеціальні комунікативні навички, залежно від конкретної ситуації. При цьому їх специфіка змінюються відповідно до соціальних, науково-технічних та економічних змін суспільства, багато в чому опираючись на інновації в інформаційно-комунікаційних технологіях та технічний

прогрес. Як висновок цієї тези, можна умовно виділити такі етапи формування професійних комунікативних умінь фахівця бібліотечно-інформаційної сфери:

1. **Емпіричний** (668 р. до н. е. – друга половина X ст.): становлення перших елементарних принципів бібліотечної діяльності, її форм та засобів практичної реалізації, які були можливі на той час (пов'язаний з діяльністю перших бібліотекарів – Ашшурбаніпал, Зенодот Ефеський, Євфросінія Полоцька та ін.);

2. **Первинний** (початок XI ст. – перша половина XV ст.): створення літописної та полемічної літератури на основі княжого правління («Ізборнік Святослава» 1073 р., «Повчання Володимира Мономаха» 1096 р. тощо), роботи ченців монастирів;

3. **Вторинний** (сер. XV ст. – XVII ст.): початок і становлення книгодрукування, як результат – збільшення документального масиву; підвищення значення друкованого слова та просвіти, поява перших публічних бібліотек та рекомендації з їх організації та комплектування (Ноде Г. Порада з устрою бібліотеки. 1627.);

4. **Новітній** (XVIII ст. – перша половина XIX ст.): функціонування книгозбірень у складі навчальних закладів, реорганізація системи доступу та пошуку необхідних джерел (діяльність бібліотекарів-практиків О. М. Оленіна, В. В. Стасова, Х. А. Чеботарьова);

5. **Період становлення бібліотекознавчої думки** (друга половина XIX ст.): визначення змісту бібліотекознавства як науки і навчальної дисципліни, його місця в системі наукових знань (дослідження М. Шреттінгера, А. Грезеля та К. Дзяцко);

6. **Постіндустріальний** (початок XX ст. – до 1960-х років): розвиток науково-практичної парадигми бібліотечної справи, перехід до інформаційного демократизму та інтелектуальної свободи (дослідження М. О. Рубакіна, Л. Б. Хавкіної, Н. Я. Фрідьєвої);

7. **Сучасний** (1960 роки – початок XXI ст.) застосування машинного набору, поява нових носіїв аудіо- та візуальної інформації, використання персональних комп'ютерів, локальних мереж та Інтернету, автоматизація бібліотечно-бібліографічних процесів, безперервна взаємодія книгознавства та бібліотекознавства, застосування технологій Web 2.0 та Web 3.0 в бібліотечній діяльності (фундаментальні науково-практичні дослідження Н. М. Кушнаренко, А. А. Соляник, М. С. Слободяника, Т. Ярошенко та інших, діяльність провідних спеціалістів ІТ-сфери).

Відповідно до такої періодизації та використання всього можливого людського і технічного потенціалу, можна виділити необхідні комунікативні вміння бібліотекаря на кожному етапі. Якщо в часи зародження перших книгозбірень для бібліотекаря було достатньо бути грамотною людиною (вміти писати і читати), володіти набором простих фраз, декількома мовами, а також мати творче розуміння про просторово-орієнтаційне розміщення фонду та його систематизацію, то починаючи з винайдення книгодрукувального верстату цих навичок було вже недостатньо. Зі збільшенням документного масиву, хоча і через кілька століть, бібліотека перетворилася на соціальний інститут з підвищеною потребою в інформації як засобу навчання – при університетах створюють бібліотеки, а їх співробітники удосконалюють процеси функціонування книгозбірні. На цьому етапі серед професійних комунікативних умінь, окрім основ каталогізації та методів систематизації фонду, необхідно виділити: ввічливе ставлення до користувачів, комплексне надання інформаційно-довідкових консультацій в усній та письмовій формах, обізнаність у складі фонду для надання рекомендацій, використання наявного довідково-бібліографічного апарату для здійснення комплексного обслуговування користувачів, грамотне листування, чітко поставлена вимова, консультування користувачів щодо самостійної роботи з каталогами і фондом бібліотеки тощо. Розширення цього переліку зумовлено тим, що бібліотекар все більше контактує з користувачами, які в той же час є представниками різних категорій – студенти, професори та викладачі, співробітники закладу освіти та бібліотеки. Тут вже бібліотекар не просто виконує свої функціональні обов'язки, а й переймає педагогічні вміння – дбає про підвищення інформаційної культури користувачів для задоволення їх інформаційних потреб.

Починаючи з другої половини XIX ст. діяльність бібліотекарів стає предметом підвищеного наукового інтересу. Такий процес дає можливість теоретично обґрунтувати та поетапно розмежувати всі елементи бібліотечної практики, дати їм загальновживані способи реалізації, тобто уніфікувати їх, зробити доступними для ширшого загалу. Дослідження провідних бібліотекарів тих років дали змогу підтвердити теоретичні ідеї, що дало змогу розвиватися бібліотекознавству як науці та самостійній дисципліні у взаємодії з циклом суспільно-гуманітарних наук. Це скорегувало вимоги до переліку професійних комунікативних вмінь бібліотекаря, до якого додалася вузькоспеціальна термінологія та можливість влучно оперувати нею.

Сучасне інформаційне середовище потребує спеціальних професійних умінь, які повинні відповідати ері цифрових технологій. Нині бібліотекар є провідником вільного доступу до необхідної інформації, оперуючи усіма наявними інтелектуальними і технічними навичками. Не менш важливим є те, що саме сучасний бібліотекар має навички аналізу, відбору та обробки інформації, що стає своєрідним містком між поколіннями, а також підвищує освітній та культурний рівень користувачів. Цей процес став багатоаспектним, а інформаційні технології допомагають його покращити. Але така ситуація не виключає наявність загальних комунікативних умінь, таких як: комунікабельність, ділове мовлення, чіткість та образність мови, дисциплінованість та своєчасність виконання обов'язків, контактність, багатий словниковий запас, грамотне оперування професійною термінологією, логічність відповідей і запитань, творчий підхід протягом усього процесу комунікації. До цього переліку професійних комунікативних умінь слід ще додати основи нетикету – ввічливе та ділове спілкування користувачів Інтернету. Саме в еру цифрових технологій, коли бібліотека має представництво на сайтах, форумах, у соціальних мережах, таке вміння стає одним із ключових, адже «показує» обличчя сучасної бібліотеки. Для такої роботи потрібні навички роботи з комп'ютером, навігації сайтами, компетентність для відповідей на запити користувачів (наприклад, довідкова служба он-лайн на сайті бібліотеки). Навички впевненого користувача ПК та знання додаткових програмних пакетів дають можливість урізноманітнити професійну комунікацію на невербальному рівні, збільшити кількість споживачів інформації, пришвидшити обмін необхідними документами зі співробітниками на додачу до вміння бібліотекаря працювати з автоматизованими бібліотечно-інформаційними системами. Наразі дослідники висувають достатньо чіткі вимоги до сучасного спеціаліста бібліотечно-інформаційної сфери, роблячи акценти на такі особистісні якості: інноваційність та адаптивність мислення, ініціативність і активна суспільна позиція, лідерські якості, вміння працювати в команді [5]. Саме такий перелік якостей та вмінь відрізняє бібліотекарів минулого й сучасності, акцентуючи увагу на постійній модернізації бібліотечних процесів.

Узагальнюючи вищенаведені вміння, можна зазначити, що професійна модель сучасного бібліотекаря – це багатопрофільний спеціаліст, майбутній реформатор, учасник технологічних та функціональних перетворень у бібліотечній справі, володар навичок

роботи у сфері інформаційних технологій, який є аналітиком та посередником у системі сучасних документних комунікацій, організатором обслуговування користувачів у режимі віддаленого доступу, зберігач і популяризатор документного і культурного спадку, посередник в міжкультурному комунікативному процесі на усіх рівнях [1]. Такий образ можливий при залученні усього потенціалу та розвитку особистості з метою реалізації творчих ресурсів, підтримки набутих здібностей, продуктивної діяльності та орієнтація на постійне самовдосконалення.

Для регламентації власних професійних навичок бібліотечна спільнота створює відповідний документально-інформаційний пакет, що розкриває сутність певних процесів бібліотечно-інформаційного середовища та важливість систематичного удосконалення професійних навичок. Згідно з «Кодексом бібліотечної етики», сучасний бібліотекар у своїй діяльності повинен мотивуватися такими постулатами: бути компетентним у своїй професії, володіти і постійно вдосконалювати фахові навички, вміння і знання; виявляти ініціативу, відповідальність, дисциплінованість, сумлінність у професійній діяльності; сприяти розвитку бібліотечної науки та практики, інноваціям та впровадженню прогресивних інформаційних технологій тощо [4].

У висновку можна зазначити, що наявність професійних комунікативних умінь є характерним для нового типу бібліотечно-інформаційного фахівця – освіченої, творчої, креативної особистості, яка в першу чергу сконцентрована на потребах користувачів, здатна мислити як вчений, бути дослідником-експериментатором, надавати допомогу в процесах обміну знаннями й виступати при цьому носієм гуманістичних світоглядних ідей, оперативно реагувати на суспільно-економічні зміни та психологічні особливості поведінки користувачів [3]. Такий бібліотекар доповнює компетенції новими соціальними ролями – педагога, психолога, управлінця та соціолога, оперуючи в своїй діяльності базовими навичками суміжних професій для удосконалення власних, що змінює перелік його професійних комунікативних умінь, значно розширюючи їх, підвищуючи професійний рівень фахівця бібліотечно-інформаційної сфери.

Список бібліографічних посилань

1. Головко С. И. Профессиональная модель сотрудника современного библиотечно-информационного сервиса [Электронный ресурс]. URL: http://cyberleninka.ru/article/n/professionalnaya-model-sotrudnika-sovremennogo-bibliotechno-informatsionnogo-servisa#ixzz4hFVkyTAT.

2. Давлетярова Н. А. Компетентность современного библиотекаря как основа информационной и социокультурной среды общества [Электронный ресурс]. URL: http://conference.bik.org.kg/uploads/filesarchive/2013/Davletyarova_2013.pdf.

3. Дудник О. В. Професійні компетентності бібліотекаря в умовах інноваційної діяльності бібліотеки // Інформаційні технології – 2014 : зб. тез I укр. конф. молодих науковців, 22–23 трав. 2014 р. / Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. Київ, 2014. С. 6–8. Електрон. аналог. : URL: http://bit.ly/2ncVwK2.

4. Кодекс етики бібліотекаря [Електронний ресурс] / Українська бібліотечна асоціація. URL: http://library.lnu.edu.ua/bibl/images/Normat-dokum/c_o_p_e_2013_nov 26.pdf.

5. Степанов, В. К. Библиотекарь эпохи цифры: что должен знать и уметь? // Современная библиотека. 2014. № 10. С. 22–25.

УДК 021.4:005.332.7(042.5)

ІВЕНТ-ПРОЕКТИ В КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ БІБЛІОТЕКИ

Карнаух Ірина Анатоліївна,
головний бібліотекар,
ХДНБ ім. В. Г. Короленка,
Україна, Харків

Анотація. *Розглядаються успішні практики використання інструментів та технологій івент-маркетингу в вітчизняних та закордонних бібліотеках.*

Ключові слова: *івент-маркетинг, event-маркетинг, подієвий маркетинг, інтегровані маркетингові комунікації, івент, event-тренди, бібліотеки, тімбілдінг.*

Аннотация. *Рассматриваются успешные практики использования инструментов и технологий ивент-маркетинга в отечественных и зарубежных библиотеках.*

Ключевые слова: *ивент-маркетинг, event-маркетинг, событийный маркетинг, интегрированные маркетинговые коммуникации, ивент, event-тренды, библиотеки, тимбилдинг.*

Annotation. *The author focuses on the use of promising technologies and marketing tools for exclusive events in libraries. The author reviews successful practices and the most popular trends in special events of national and foreign libraries.*

Key words: *event marketing, integrated marketing communications, event, event trends, libraries, teambuilding.*

У соціально-культурній діяльності бібліотеки застосовуються різні види інтегрованих маркетингових комунікацій. Одним з порівняно нових і

перспективних напрямків сучасного маркетингу є івент-маркетинг (англ. event marketing). Технології подієвого маркетингу використовують з метою презентувати, привернути увагу до заходу за допомогою емоційного впливу. Більш знайомим поняттям з радянських часів, аналогом event є поняття «культурно-масовий захід». Відмінністю івент від інших форм культурно-дозвіллєвої діяльності є наявність унікального сюжету, театралізація за допомогою використання комп'ютерної графіки, світлової техніки, образотворчих прийомів, активна PR-кампанія в соціальних мережах. Святкова подія має не залишити байдужим жодного учасника, спонукати глядачів до взаємодії, породжувати позитивні емоції і надовго запам'ятовуватися. Зміст event має відповідати цільовій аудиторії, місцю, часу, інформаційному приводу проведення. Важливими чинниками успіху заходу є чітка регламентованість та періодичність проведення. Івенти завжди різні, не повторювані, тому для того, щоб отримати виняткові враження учасникам обов'язково потрібно побувати у певному місці та у певний час. Під час улаштування event передбачається ретельне планування, врахування найдрібніших деталей (від обладнання та локації до оформлення фірмової сувенірної продукції), особлива увага приділяється делегуванню обов'язків та диверсифікації джерел фінансування. Зазвичай івент організовується під певним брендом як засіб формування позитивного іміджу компанії, для заохочення учасників заходу до збереження національних традицій культурного розвитку регіону.

Для користувачів та персоналу бібліотеки проводять такі івент-заходи: корпоративні (професійні свята, урочисті церемонії, ювілеї установи тощо); ділові (конференції, форуми, наради); навчальні, освітні (воркшопи, семінари, тренінги, майстер-класи); приватні свята (новорічні, дитячі, дні народження, ювілеї, весілля, вечірки). Популяризація ресурсів та послуг бібліотеки під час проведення масових громадських акцій, спортивних та державних свят, фестивалів, карнавалів, концертів має більше шансів на успіх та отримання додаткових коштів, якщо захід проводиться у тісній взаємодії з місцевими органами влади, освітніми та культурними закладами, громадськими організаціями, товариствами, клубами; широко висвітлюється засобами масової інформації.

Особливою підтримкою спонсорів користуються всеукраїнські благодійні акції, акції з популяризації читання. Останнім часом у зв'язку з подіями на Сході України Міністерством культури України було ініційовано всеукраїнські благодійні акції, зокрема: «Книжковий дім

відкритий всім», метою якої був збір книжок для відновлення фондів бібліотек України та призначених для дітей, які постраждали внаслідок проведення бойових дій; «Бібліотека українського воїна» – для підтримки бойового духу та патріотичного виховання українських військовослужбовців. Наукова бібліотека Білоруського національного технічного університету проводила цикл нестандартних акцій в межах масштабного проекту «ЗаЧитання». Використовуючи технології event-маркетингу, організатори заходу запропонували читачам подивитися на бібліотеку іншими очима, а проблему «НеЧитання» вирішувати весело і креативно [2]. Жителів багатьох міст США у межах наймасштабнішого книжкового проекту з просування літератури об'єднує читання однієї книги, по закінченні акції учасники мають можливість взяти участь в обговоренні прочитаного у найбільшій бібліотеці міста [13].

Участь бібліотек у всесвітніх та всеукраїнських флешмобах дає можливість бібліотекам привернути увагу до проблеми чи залучити до заходу більше відвідувачів. Щороку проводяться флешмоби до Всеукраїнського дня бібліотек з ініціативи Української бібліотечної асоціації (УБА). У 2016 р. молоді фахівці Луганської обласної бібліотеки імені О. М. Горького запропонували бібліотекам України долучитися до радіофлешмобу «Good Silent Party», метою якого було надати *«... можливість молоді оцінити сучасні інтерактивні форми організації пізнавально-розважальних заходів, зокрема дозвілля у бібліотеці, та підтримка розповсюдження серед східних регіонів україномовної художньої літератури»* [10]. Мета всесвітньої акції #22PushupChallenge – підтримка ветеранів бойових дій із посттравматичним синдромом, підтримка воїнів АТО (в Україні) і популяризація здорового способу життя – також ще одна можливість виявити активну громадянську позицію працівників бібліотеки. За мотивами популярного фільму «Мисливці за привидами» активістами на підтримку фінансування бібліотек у 2010 р. було проведено резонансний флешмоб у Нью-Йоркській публічній бібліотеці [30].

Генеральною Асамблеєю ООН 2017 рік було проголошено Міжнародним роком сталого розвитку туризму. Бібліотеки залучено до туристичних маршрутів у багатьох країнах світу [17]. В Україні реалізуються івент-туристичні програми бібліотечного туризму: проект Молодіжної секції УБА «Бібліотечний туризм: пізнай Україну та її бібліотеки» [4], проект УБА «Бібліотечний туризм у Києві», який став переможцем конкурсу проектів Європейської культурної фундації [16].

Перспективним є продовження рекреаційної діяльності бібліотек у Харківському регіоні у зв'язку з появою нової *«туристичної цікавинки»* [18] – Навчально-бібліотечного комплексу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Більшість трендів івент-індустрії, за версією Event Manager Blog, бібліотеки успішно впроваджують у практику [8]. Пошук креативного персоналу проводиться на івентах, там же відбувається матчмейкінг (MatchMaking) – миттєвий пошук контактів, схожих за інтересами. Амбассадори, відомі фахівці, представляють бібліотеку як бренд, розміщуючи інформацію про подію у віртуальному просторі, за допомогою коментарів, рекомендацій вони стимулюють аудиторію активно відвідувати захід.

Модною фішкою заходу стає його пряма трансляція – краудстримінг (crowd-streaming) на Twitter за допомогою додатків Meerkat та Periscope. Шаленою популярністю у молоді користуються вайни (Vine) – короткі ролики з кумедним сюжетом, довжиною від двох до двадцяти секунд (своєрідні твіти у форматі відео). Так, у відеопроекті «Плюшки.Comics vine» Астраханської бібліотеки для молоді імені Б. Шаховського комічні події розгортаються у стінах бібліотеки [6]. Читачі самі стають і авторами сюжетів, і організаторами зйомки, і акторами, і PR-менеджерами подій.

У 2016 р. перше місце у рейтингу за версією Event Manager Blog посів event тренд – аудіо-бікон (англ. *beacon*-маячок). Маленькі датчики, оснащені технологією Bluetooth Low Energy, передають сигнал мобільного пристрою при наближенні його на невелику відстань, без підключення до Інтернету та надають інформацію про ресурси, послуги, заходи і проекти бібліотеки. Технологія IBeacon компанії Apple була застосована у 2016 р. у Charlotte Mecklenburg Library (США) [26]. У Boston Athenaeum (Бостон, штат Массачусетс) використовують маячки для отримання додаткової інформації про діючі виставки [25]. Завдяки розробникам мобільних додатків – компанії BluuBeam [22] та Capira Technologies [24] – бікони з'явилися в 30 бібліотеках штатів Нью-Йорк та Канзас. Читачам Orlando's Orange County Library System пропонують завантажити мобільний додаток IBeacon для отримання повідомлень про бібліотечні послуги та події. Програма Capira Technologies передбачає більш індивідуалізований підхід: читачам нагадують про закінчення терміну користування книгами, відвідувачам прилеглих кафе, ресторанів, вокзалів надходять оповіщення про послуги бібліотеки [29]. Бікони можуть забезпечити постійне інформування в межах рекреаційних проектів бібліотечного туризму.

Місце проведення івенту має бути популярним, відомим, привабливим, тому бібліотека має бути особливою, неповторною для своїх читачів. Не обов'язково витрачати шалені гроші на інтер'єр бібліотеки. Найкращі івент-проекти втілюють з мінімальним бюджетом. Дивують саме дрібниці, оригінальні фішки, які будуть викликати позитивні емоції, бажання співучасті у заході, зробити fashion-знімки в Instagram, викласти відеоподії. Можливо, це буде талісман або логотип навчального закладу чи бібліотеки, 3D-принтер, витвір мистецтва, наочні нагадування про заходи у незвичних місцях. Книжкові виставки мають привертати увагу відвідувачів бібліотеки. Щоб затримати погляд на інформаційному повідомленні експозиції, потрібно використовувати блікфанг (деталь, предмет, який буде привертати увагу). Популярним серед бібліотекарів та читачів є художній проект «Corpus Libris», розпочатий з фоторепортажу в бібліотеці Лос-Анджелеса Skylight Books. У науково-технічній бібліотеці Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна (НТБ ДНУЗТ), поєднуючи зображення облич читачів з обкладинками книг і журналів, отримали нові несподівані кумедні образи [20].

Проектами-сюрпризами стали «Фотосесія бібліотечних працівників як засіб популяризації читання, книги, бібліотеки» відділу обслуговування користувачів Херсонської обласної наукової бібліотеки імені Олеся Гончара (ХОНБ) [21]; *«... фотосет серед лабіринтів стелажів і сотень книг»* [10] «Фотосесія в бібліотеці» Харківської обласної бібліотеки для юнацтва (ХОБЮ) в межах Всеукраїнської акції «Українська молодь читає»; тематичні фото НТБ ДНУЗТ ім. академіка В. Лазаряна «Однажды в сказке» [14]. Успіхом користуються календарі із світлинами бібліотекарів, а саме: «Календар татуйованих працівників бібліотеки» («Tattooed Librarians of the Ocean State»), випущений Бібліотечної асоціацією Род-Айленда (Rhode Island Library Association) [28]; щорічний календар ХОБЮ.

Зручне розташування бібліотеки, затишна атмосфера стимулюють організаторів заходів звернути увагу на бібліотеку як нестандартний майданчик для проведення event: інтерактивний проект «Жива бібліотека» [9]; бібліотечні весілля. У Бостонській публічній бібліотеці (Boston Public Library) пропонують взяти участь у лотереї, переможці якої матимуть можливість одружитися безкоштовно в історичних стінах будівлі, місія якої – служити суспільству [23]. Бібліотечні весілля відгуляли і для студентів-читачів Херсонської ОУНБ ім. О. Гончара [3], для читачів з

обмеженими фізичними можливостями – у Тростянецькій районній бібліотеці [19, с. 2], в ЦБС Індустріального району Харкова.

Важливим для збільшення кількості відвідувачів є не тільки зовнішнє перетворення бібліотеки, але й зміна ставлення до справи її співробітників. Event-технології допомагають згуртувати та мотивувати на успішний результат колектив бібліотеки. Корпоративні свята, конференції, семінари, круглі столи допомагають підняти статус закладу, презентувати надбання. Корисним та популярним сучасним трендом event-індустрії для персоналу є тімбілдінг (Teambuilding). Головним елементом спільних проектів колективу має бути активна участь та взаємодія. Арт-тренінги для працівників Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка (ХДНБ), розпочаті у 2016 р., не тільки допомогли розкрити творчий потенціал, гармонізувати внутрішній стан, покращити обслуговування читачів, але й спонукали до розробки проекту «Покращення можливостей для освіти, самоосвіти, творчої самореалізації та соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб у Харкові та Харківській області» [15]. Цей задум є однією з ініціатив інфраструктурної програми для України на замовлення Уряду Німеччини, які виконуються німецькою федеральною компанією Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. Ініціативи дали можливість відкрити 29 травня 2017 р. на базі ХДНБ інформаційно-ресурсний центр для внутрішньо переміщених осіб та інших соціально вразливих груп населення [7].

Святкування Нового року в ХДНБ – це комплекс заходів, організованих і для співробітників бібліотеки, і для читачів: концерти, театралізоване шоу для дітей, вечірки. У 2016 р. під час проведення віртуального святкового флешмобу «Бібліотечні досвітки "Зимове мереживо"» [27] зусиллями працівників бібліотека перетворилася на креативну простір-майстерню майкерспейс (Makerspace) з виготовлення різноманітних виробів та прикрас.

Найкращими замислами для згуртування колективу є соціальні програми, благодійні, які спрямовані на користь громади. Соціальний проект «Світ у дитячих долоньках», ініціатором якого стали працівники Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету, є спільним задумом бібліотекарів і читачів-студентів бібліотек Харкова [5]. Волонтерська група «БібліОберіГ» Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого відправляє власноруч сплетені маскувальні сітки до

зони АТО в межах проекту Всеукраїнського волонтерського руху «Маскувальна сітка для Армії руками волонтерів» [12].

Такі заходи, проекти спрямовані на те, щоб зламати стереотипні уявлення про бібліотеки та бібліотекарів. Зараз недостатньо провести масовий захід у традиційному розумінні. Потрібні куратори бібліотечних івент, івент-менеджери; необхідно організовувати професійні конкурси на визначення найкращої події року в бібліотеках України. Сучасна бібліотека – це модний креативний інформаційний, соціальний культурний простір, який надає різноманітні можливості для освіти, спілкування, творчого самовираження. Головне в такій бібліотеці – це читачі, які бажають приходити до місця, де можна здійснити свої мрії. У фантастично цікавому молодіжному проекті Library Planet розповідається саме про такі вже існуючі нестандартні молодіжні бібліотеки. Бібліотекар Йеспер Альбрехтсен з міста Кольдинг (Данія), з «бібліотеки, якою керують читачі», пояснює успіх залучення молоді до бібліотеки: *«Ми завжди заохочуємо ідеї молодих людей. ... ми нічого не робимо для молоді. Ми працюємо разом з молоддю. ... Я впевнений, що все буде змінюватися. Я не знаю, в який бік все зміниться, просто потрібно постійно адаптуватися. Постійно підлаштовуватися під відвідувачів .... Дуже цікаво і захоплююче так працювати, коли не знаєш, що тебе чекає завтра. Доводиться змінюватися»* [1]. Змінюймося й ми!

Список бібліографічних посилань

1. Альбрехтсен Й. Библиотека города Кольдинг, Дания: Library Planet [Электронный ресурс] : интервью с библиотекарем Йеспером Альбрехтсеном / подгот. Екатерина Макаева, Ирина Соколова // Территория L: ежемес. библ. газ. о молодежи и для молодежи / Рос. гос. б-ка для молодежи. 2015. 2 марта. URL: http://gazetargub.ru/?p=151http://gazetargub.ru/?p=151 (дата обращения: 8.06.2017).

2. Библиотеки другими глазами: event-маркетинг в библиотечной практике : презентация [Электронный ресурс] / Науч. б-ка БНТУ. 2014. URL: http://www.slideshare.net/bntulibrary/event-40818259 (дата обращения: 14.02.2017).

3. Бібліотечне весілля // Мистецький Хайвей: сайт від. документів з мистецтва [Електронний ресурс] / Херсон. обл. унів. наук. б-ка ім. Олеся Гончара. Херсон, 2014. 5 серп. URL: http://art.lib.kherson.ua/bibliotechne-vesillya.htm?ps=140 .

4. Бібліотечний туризм: пізнай Україну та її бібліотеки [Електронний ресурс] : проект Молодіж. секції Укр. бібл. асоц. 2014–2017. Київ, 2014. URL: http://bibliotourism.blogspot.com/p/blog-page_13.html (дата звернення: 25.02.2017).

5. Благодійний проект «Світ у дитячих долоньках» [Електронний ресурс] // Харківський національний медичний університет. Наукова бібліотека. Харків, 2017.

URL: http://libr.knmu.edu.ua/index.php/svit-u-dytjachyh-dolonkah#topofthepage (дата звернення: 23.02.2017).

6. Видео-проект «Плюшки.Comics vine» … [Електронний ресурс] // Facebook. Борис Шаховский. Астрахань, 2017. 8 июня. URL: http://bit.ly/2r8EijT (дата обращения: 7.06.2017).

7. Відкриття інформаційно-ресурсного центру, 29.05.2017 [Електронний ресурс] // Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка. Заходи. Харків, 2017. URL: http://korolenko.kharkov.com/novyny-ta-podii/928.html (дата звернення: 07.06.2017).

8. 10 event трендов 2016 года по версии Event Manager Blog. 2016. 1 февр. [Електронний ресурс]. URL: http://eventstrends.com/2016/02/01/10-event-trendov-2016-goda-po-versii-event-manager-blog/ (дата обращения: 7.02.2017).

9. Жива бібліотека: творчість та інновації [Електронний ресурс] : метод. поради / Хмельниц. обл. універс. наук. б-ка ім. М. Островського. Хмельницький, 2012. 19 с. URL: http://bit.ly/2l7wh8n (дата звернення: 15.02.2017).

10. Запрошуємо бібліотеки України приєднатись до бібліотечного радіофлешмобу «Good Silent Party» (15.12.2016) [Електронний ресурс] // Українська бібліотечна асоціація. URL: http://bit.ly/2h7DanC (дата звернення: 23.02.2017).

11. Запрошуємо на фотосесію у бібліотеку [Електронний ресурс] // Харківська обласна бібліотека для юнацтва. Харків, 2017. URL: http://khoyub.com.ua/ (дата звернення: 7.06.2017).

12. Маскувальна сітка [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого. Київ, 2017. URL: http://www.nplu.org/article.php?id=193 (дата звернення: 22.02.2017).

13. Нью-Йорк читає [Електронний ресурс] : наймасштабніша акція з просування літ. // Видавництво Старого Лева. Львів, 2017. 1 берез. URL: http://starylev.com.ua/news/nyu-york-chytaye-naymasshtabnisha-akciya-z-prosuvannya-literatury (дата звернення: 25.02.2017).

14. Однажды в сказке [Електронний ресурс] / авт. проекту Ольга Аксьонова // YouTube. diitlibrary. Електрон. відеодані (1 файл : 9:00 хв.). Дніпропетровськ, 2017. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Yk695a-ZhBg&t=123s (дата звернення: 7.06.2017).

15. Пізнання свого Я [Електронний ресурс] : арт-тренінг // Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. … 2017. URL: http://korolenko.kharkov.com/novyny-ta-podii/725.html (дата звернення: 23.02.2017).

16. Прогулянки улюбленим містом [Електронний ресурс] : проект УБА «Бібл. туризм у Києві» / Укр. бібл. асоц. Київ, 2017. URL: http://travel.ula.org.ua/ (дата звернення: 25.02.2017).

17. Туризм і бібліотеки: найкращий зарубіжний та національний досвід [Електронний ресурс] : у скарбницю бібліотекарю // Українська бібліотечна асоціація. Бібліоміст. Київ, 2014. С. 1–7. URL: http://bit.ly/2nhtBFn (дата звернення: 25.02.2017).

18. Туристична новинка Харкова [Електронний ресурс] / опубл. Ольга Козаченко // Бібліотечний туризм: пізнай Україну та її бібліотеки … . 2017. 6 лют. URL: http://bibliotourism.blogspot.com/2017/02/blog-post.html (дата звернення: 7.06.2017).

19. Формула успіху Тростянецької районної бібліотеки [Електронний ресурс] : інформ. довідка з досвіду роботи / Сум. обл. універс. наук. б-ка ; уклад. Т. М. Грищенко. Суми, 2016. 16 с. URL: www.ounb.sumy.ua/publish/2016/form-tr.doc (дата звернення: 27.02.2017).

20. Фото-проект «Corpus Libris» [Электронуый ресурс] / проект подгот. Подковырова Анна, Аксенова Ольга // YouTube. diitlibrary. Электрон. видеодан. (1 файл: 3:18 мин.). Днепропетровск, 2017. URL: https://www.youtube.com/watch?v=FenF75S6JjQ&feature=youtu.be (дата обращения: 7.06.2017).

21. Фотосесія бібліотечних працівників як засіб популяризації читання, книги, бібліотеки [Електронний ресурс] / фотограф О. Єгоров // YouTube. Владислав Кикоть. Електрон. відеодані (1 файл: 2:45 хв.). Херсон, 2013. URL: https://www.youtube.com/watch?v=fx1u9N5PL14 (дата звернення: 7.06.2017).

22. BluuBeam. [Електронний ресурс]. URL: https://bluubeam.com/ (Accessed: 16.02.2017).

23. Boston Public Library, Wedding Ceremony Giveaway [Електронний ресурс] // Boston Public Library. Boston, 2017. URL: http://www.bpl.org/ceremonygiveaway/.

24. CapiraMobile iBeacon Library App Integration [Електронний ресурс]. URL: http://www.capiratech.com/ibeacon-library-app-integration.

25. Carli Spina. Keeping Up With... Beacons. [Електронний ресурс] // Association of College and Research Libraries (ACRL). 2015. May. URL: http://www.ala.org/acrl/publications/keeping_up_with/beacons (Accessed: 7.02.2017).

26. Daniel S. Christian. How might beacons be used within libraries? [Електронний ресурс] // Learning Ecosystems. 2016. Feb. URL: http://bit.ly/2s3a27f (Accessed: 7.02.2017).

27. Facebook. Бібліотечні досвітки «Зимове мереживо», Харків, 12–25 груд. 2016 р. [Електронний ресурс] / організатор: Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. Харків, 2016. URL: http://bit.ly/2lItVzl (дата звернення: 23.02.2017).

28. Rhode Island's tattooed librarian calendar defies stereotypes [Electronic resource] / by Michelle R. Smith // NBC NEWS. 2013. 14 oct. URL: http://nbcnews.to/2r2BJvo (Accessed: 7.02.2017).

29. Satta Sarmah. The Internet of Things Plan to Make Libraries and Museums Awesomer [Electronic resource] // Fast Company. 2015. January 7. URL: http://bit.ly/1CFHyzP (Accessed: 7.02.2017).

30. Who You Gonna Call? – Ghostbusters – Movies In Real Life [Електронний ресурс] : флешмоб «Мисливці за привидами» в Нью-Йорк. публ. б-ці // YouTube. Improv Everywhere . Електрон. відео дані (1 файл : 3,35 хв.). 2010. 17 трав. URL: https://www.youtube.com/watch?v=wKB7zfopiUA (Accessed: 23.02.2017).

УДК 02(100):021.4

БІБЛІОТЕКИ ЗАРУБІЖЖЯ: ІДЕЇ, СЕРВІСИ

Соцков ОлегВолодимирович,
методист ХДНБ ім. В. Г. Короленка,
Україна, Харків

Анотація. *Представлено низку актуальних і корисних ідей, інноваційних технологій та сервісів, що розпочинають активно використовуватися у провідних бібліотеках світу.*

Ключові слова: *мобільні додатки; закладки для бібліотек; букмарк-мітки; доповнена реальність; селф-копіювання, друкування, сканування; 3D-принтери.*

Аннотация. *Представлен ряд актуальных и полезных идей, инновационных технологий и сервисов, которые начинают активно использоваться в ведущих библиотеках мира.*

Ключевые слова: *мобильные приложения; закладки для библиотек; букмарк-метки; дополненная реальность; селф-копирование, печатание, сканирование; 3D-принтеры.*

Annotation. *Presents a number of relevant and useful ideas, innovative technologies and services that are beginning to be actively used in bi-libraries of the world.*

Key words: *library mobile apps; bookmark apps; augmented reality app; self-service printing, copying, and scanning solutions; 3D-printers; automated technology.*

Бібліотекарі зарубіжжя лідирують у використанні автоматизованих технологій. Оскільки основна місія більшості бібліотек полягає в забезпеченні рівного доступу до інформації для кожного громадянина, бібліотекарі розвинутих країн багато працюють, щоб стати законодавцями в царині використання і впровадження цифрових інноваційних технологій, новітніх сервісів.

Безперечно, в електронну епоху бібліотеки та бібліотекарі мають пройти докорінне перезавантаження саме для того, щоб максимально професійно володіти всіма сучасними методиками.

Перший тренд. Мобільні додатки – сучасна тенденція, оскільки користувачі постійно мають доступ до своїх мобільних пристроїв. Крім того, люди проводять більше часу в мобільних додатках і менше часу в мобільних браузерах. Так чому б не з'єднуватися з бібліотечними сервісами саме так, як їм подобається? Мобільний додаток може

розширити можливості бібліотек за межами їх фізичних кордонів і полегшити взаємодію з користувачами.

Бібліотекарі піклуються про доступ до інформації для всіх, а мобільні інтерфейси полегшують доступ будь-яким користувачам. Зараз чудовий час для того, щоб бібліотекарі стали експертами додатків для своїх спільнот.

Додатки, що пропонують такі функції: електронний каталог бібліотеки, інтерактивні підказки по бібліотеках, віртуальний тур по бібліотеках, інтерактивний календар про цікаві події у бібліотеці, можливість запозичувати та читати електронні книжки та статті, можливість резервувати ресурси бібліотеки або оплачувати деякі послуги. Таким чином, мобільні додатки полегшують діяльність книгозбірень.

Бібліотеки починають використовувати мобільні додатки як частину бібліотечної служби. Фахівці з мобільних технологій у книгозбірнях напрацьовують цілу купу ідей для творчого використання мобільних додатків у бібліотечних сервісах, що включають в себе, насамперед, такі ідеї, як воркшопи з використанням мобільних додатків, книги з розширеною реальністю, віртуальні тури по бібліотеках, інтерактивні календарі подій та заходів бібліотеки тощо.

Другий тренд. Мітки «iBeacon» та інші технології букмарк-позиціонування всередині приміщення (для пошуку книг у книгозбірні). Це маленькі датчики, оснащені технологією Bluetooth Low Energy (BLE), які передають сигнал мобільного пристрою при наближенні його на певну відстань (наприклад, у радіусі п'яти метрів), і мобільний додаток надсилає користувачу повідомлення. Це пристрій, який діє як звичайна закладка, але також має додаткові функції, що полегшують читачеві пошук необхідних йому документів. А саме, пропонує користувачеві вказівки щодо інформації, яку він має знайти, по суті, виконує навігацію відвідувачів серед полиць, або має відслідковувати його кредитну діяльність в такий інтерактивний спосіб. Адже пошук книг в бібліотеці, як і раніше, є проблемним для багатьох користувачів, тому технічне рішення, яке може допомогти користувачеві, є передовим рішенням цієї проблеми. Окрім бібліотек, «iBeacon» та відповідні додатки можна вже зараз знайти на виставках, у музеях, аеропортах, на конференціях і музичних фестивалях, у кафе.

Третій тренд. Додатки з доповненою реальністю від корейських бібліотек. Доповнена реальність – це нова технологія, її вже розгортають у

різних областях: від медицини до поліграфії. Бібліотекарі провідних країн Азії також реалізують цей тренд.

Цей додаток дозволяє шукати книжки за допомогою Augmented Reality Applications. Доповнена реальність активно використовується за кордоном у друкованій продукції завдяки поширенню браузерів додаткової реальності, зокрема, Wikitude, Layar, blippAR. У книжках, газетах, буклетах, часописах та навіть географічних мапах розміщуються зображення, що служать мітками для подальшої візуалізації цифрових об'єктів. У ролі додаткової інформації можуть виступати текст, зображення, відео, звук або тривимірні об'єкти, статичні або анімовані – фактично, абсолютно будь-які цифрові дані. За допомогою спеціальних програм-браузерів, встановлених на планшеті та смартфоні, користувачі сканують мітки, отримуючи доступ до додаткового контенту. Цікавою ідеєю стала інновація, де текст часопису за допомогою мобільних пристроїв адаптується для дитячого сприйняття, що спрямоване на створення спільного інформаційного поля у дітлахів та їхніх батьків.

Четвертий тренд. Селф-копіювання, друкування, сканування у данських бібліотеках. Бібліотекарі Данії помітили, що щороку все більше й більше користувачів відмовляються тримати вдома принтери. У цифрову епоху більше не потрібно друкувати сторінки у великих кількостях. Саме тут бібліотеки можуть стати в нагоді таким користувачам. Данська програмна компанія спільно з більшістю бібліотек впровадила такий цікавий сервіс: користувачі можуть зайти в аккаунт бібліотеки та друкувати, платити безпосередньо з телефонів, ноутбуків або бібліотечних ПК без створення облікового запису. Цей сервіс користується попитом.

П'ятий, найбільш цікавий тренд. 3D-принтери в бібліотеках університетів. Тривимірний друк став предметом обговорення в останні роки, а 3D-принтери подешевшали та стали більш доступними. Все більше академічних бібліотек пропонують цю послугу, її розгортання є істотним із різних дисциплін і дуже популярне серед студентів вишів.

Крім того, послуга 3D-друку приваблива і для інших користувачів; дітлахи обожнюють створювати свої власні іграшки, а дорослі захоплюються вражаючою силою новітніх технологій. Так чому б не зробити тривимірний друк більш доступним та показати людям, що бібліотеки – це місце, де процвітає технологія?

Роботи у бібліотеках – це вже не фантазія. Існує низка західних бібліотек, які вже успішно реалізували деякі автоматизовані технології. Наприклад, у бібліотеці Джо та Ріка Мансуето в Чикаго є автоматизоване

сховище та система пошуку, розташована у великому підземному просторі. Більш футуристичним прикладом є Бібліотека Уестпорт Westport американського штату Коннектикут, що нещодавно придбала двох роботів, Вінцента і Ненсі, які будуть використовуватися для кодування та програмування. Так, це абсолютно новий рівень соціальної взаємодії, але це дуже хороший спосіб привернути увагу людей та зацікавитись технологією, а через це – й бібліотекою.

Дрони для доставки книг та документів. Дистанційне керування невеликими дронами наразі вже стало реальністю. Бо це дуже цікавий та швидкий варіант для служби доставки книг користувачам бібліотеки, які не мають змоги прийти безпосередньо до бібліотеки через недієздатність, фізичні вади або через велику відстань до книгозбірні. Літаючий безпілотний пристрій «Zookal» вже сьогодні працює для прокату книжок в Австралії. Поки ще така автоматизована служба є надто коштовною для бібліотек, але водночас перспективною технологією у недалекому майбутньому.

Бібліотеки мають грати активну роль у формуванні свого майбутнього та активно проектувати бібліотеку цифрової епохи, стати навчальними та цифровими концентраторами, універсальними для населення, де користувачі зможуть дізнатися про новітні технології, отримати навички щодо нових технологій кодування.

Використані джерела

1. Library of the future: 8 technologies we would love to see [Електронний ресурс]. – URL: https://ebookfriendly.com/library-future-technologies (дата звернення: 22.09.2017).

2. Princh for libraries. Princh, the only printing solution designed specifically for – and with – libraries. [Електронний ресурс]. – URL: https://princh.com/library-printing-solution/#.WifUVdJl_IU (дата звернення: 29.09.2017).

3. A Map of 3D Printers in Libraries [Електронний ресурс]. – URL: https://travelinlibrarian.info/2015/01/map-3d-printers-libraries/(дата звернення: 10.10.2017).

4. Loretta Waldman. Coming Soon to the Library: Humanoid Robots Libraries [Електронний ресурс]. – URL: https://www.wsj.com/articles/coming-soon-to-the-library-humanoid-robots-1412015687 (дата звернення: 11.06.2017).

УДК 37.013.83:004-053.9]:027.021(477.54)ХДНБ(042.4)

ПРАКТИЧНО-ПРОСВІТНИЦЬКІ ФУНКЦІЇ АНДРАГОГІКИ У РОБОТІ КУРСІВ З ОСНОВ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАМОТНОСТІ ХДНБ ім. В. Г. КОРОЛЕНКА

Телегіна Світлана Володимирівна
бібліотекарХДНБ ім. В. Г. Короленка,
Україна, Харків

Анотація. *Викладено досвід та особливості функціонування курсів з основ комп'ютерної грамотності Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка (ХДНБ).*

Ключові слова: *інформаційне суспільство, інформаційна культура, комп'ютерна грамотність, андрагогіка, інформаційні потреби.*

Аннотация. *Опыт и особенности работы курсов по основам компьютерной грамотности Харьковской государственной научной библиотеки имени В. Г. Короленко (ХГНБ).*

Ключевые слова: *информационное общество, информационная культура, компьютерная грамотность, андрагогика, информационные потребности.*

Annotation. *Experience and peculiarities of the functioning of the courses on the basis of computer literacy for the seniors in the KKSSL.*

Key words: *information society, information culture, computer literacy, andragogy, information needs.*

У сучасному світі інформаційних технологій є актуальною інформаційна культура і комп'ютерна грамотність (компетентність) особистості. Ефективність функціонування бібліотеки як інформаційної установи потребує систематичного вивчення та запровадження нових інформаційних технологій, зобов'язує бібліотечних фахівців розширювати спектр бібліотечно-інформаційних послуг, швидко та адекватно реагувати на зміни в інформаційних потребах користувачів.

«Одним з головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному і

особистому розвиткові та підвищуючи якість життя» – зазначено у Законі України Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки.

У Декларації ІФЛА про бібліотеки, інформаційні служби та інтелектуальну свободу (Глазго, 2002 р.) наголошено про фундаментальне право людини на доступ та розповсюдження інформації без обмежень. Визначено, що бібліотеки та інформаційні служби надають доступ до інформації, ідей і творів у будь-якому форматі, незалежно від кордонів. Вони слугують брамами до знань, думки та культури, пропонуючи суттєву підтримку незалежному прийняттю рішень, розвитку культури, дослідженням і навчанню протягом життя індивідуумам і групам.

Удосконалення інформаційної інфраструктури та впровадження в бібліотечну роботу інноваційних технологій, в значній мірі, пов‘язано з потребами читачів у сучасних методах пошуку, оперативного отримання та зберігання інформації. Зараз є актуальним підвищення інформаційної, комп'ютерної культури користувачів не лише публічних бібліотек, а й наукових. Серед яких на особливу увагу заслуговують користувачі ХДНБ вікової категорії 50+. Переважним чином це постійні читачі, серед яких чимало людей дуже поважного віку не лише з вищою освітою, а й з вченими званнями.

Навчання дорослих має свої особливості й можливе, передусім, з урахуванням їх відмінностей: вікових, освітніх, соціальних, психологічних та інших. Саме це передбачає сучасна педагогічна наука андрагогіка – наука самореалізації особистості упродовж усього життя, що реалізує найстарішу формулу навчання: non scholae, sed vitae discimus – навчаємось не для школи, а для життя. Цією тезою керувалися співробітники ХДНБ, приступаючи 2012 року до організації безкоштовних курсів з основ комп'ютерної грамотності.

Комп'ютерна грамотність в нашому розумінні – це система навичок роботи з комп'ютером та іншими пристроями. Навички ці досить складні й не є повністю механічними. Вони скоріше відносяться до розумових. Тому ми вбачали за головне – дати основні базові знання, показати алгоритм пошуку в Інтернеті та роботі з комп’ютером. Попередньо була проведена значна підготовка – складання програм навчання, розробка анкет для вивчення запитів користувачів, підбір учбового матеріалу, установка необхідних комп`ютерних програм, з тим, щоб забезпечити для дорослої людини можливість неспішного ознайомлення з учбовими матеріалами,

допомогти у запам`ятовуванні термінів, понять, осмислення процесів і технологій їх виконання.

Курс орієнтований на широке коло користувачів як з «нульовим» рівнем знань у сфері інформаційно-комп'ютерних технологій, так і для тих, хто вже володіє деякими базовими навичками роботи з персональним комп'ютером і зможе поглибити свої знання, побачити перспективи використання можливостей комп'ютерних технологій для виконання різного роду практичних завдань, для подальшого працевлаштування або продовження занятості. Він містить 8 базових тем, опанування яких дозволить впевнено працювати з комп'ютером, володіти найпростішими навичками роботи з офісними програмами, користуватися послугами та ресурсами Інтернету, успішно застосовувати можливості інформаційно-комп'ютерних технологій для вирішення практичних завдань, пов'язаних з набором тексту, комунікативними можливостями поштових сервісів, соціальних мереж. Проста й доступна мова теоретичної частини, безліч практичних прикладів та ілюстрацій допомагають розповісти, показати, а головне – переконати присутніх, як швидко, самостійно, без сторонньої допомоги навчитися користуватися комп'ютером.

Розпочинається вивчення комп'ютера зі знайомства з його базовою конфігурацією, клавіатурою, призначенням клавіш. Користувачі вчаться правильно тримати мишку та з її допомогою керувати комп'ютером.

Згідно з принципами андрагогіки, дорослому, який навчається, належить провідна роль у цьому процесі, під час якого він ставить перед собою конкретну мету і намагається у її досягненні самореалізуватися.

Відправною точкою процесу навчання кожної групи є виявлення потреб слухачів за допомогою їх попереднього анкетування, інтерв'ю викладача, що в подальшому дозволяє сформулювати цілі та завдання конкретного курсу. З огляду на стислі терміни навчання та той факт, що навчання за «шкільною» системою більшість дорослих не сприймає психологічно, процес навчання організований у вигляді спільної діяльності слухача і викладача на всіх його етапах. Функцією викладача в цьому випадку є надання допомоги, поповнення і систематизація знань слухача. У цьому випадку відбувається зміна пріоритетності методів навчання. Андрагогіка замість лекційних передбачає переважно практичні заняття, виконання конкретних завдань. У процесі навчання застосовується принцип спільної діяльності, чому сприяють групові обговорення виконаних практичних завдань. Так, опановуючи текстовий редактор Word, слухачам пропонується набрати та відформатувати текст, що містить правила

набору, провести взаємоаналіз робіт з подальшим груповим обговоренням. На заняттях з опанування електронною поштовою скринькою користувачі не лише створюють власний електронний адрес, а й пишуть листа на адресу ХДНБ з відгуком про курси. Активні методи навчання стимулюють роботу слухачів, спонукають до активної розумової та практичної діяльності.

З іншого боку, увага приділяється й індивідуальній роботі, яка полягає в діалозі слухача і викладача. Невелика чисельність присутніх на заняттях (починали з шести осіб, зараз 10 (по кількості комп'ютерів)), дозволяє постійно здійснювати уточнення отриманих емпіричних знань.
Між тим слід зазначити, що процеси сприйняття, запам`ятовування, мислення у дорослої людини протікають не так продуктивно. Першорядної ваги набувають методи та способи навчання. Як свідчить досвід проведення курсів, пояснювати ази роботи з комп'ютером краще не лише в доступній, але й цікавій формі, з використанням мнемонічних (асоціативних) прийомів запам`ятовування, наочних засобів. Курси не є комерційним проектом. Заняття проводяться по 4 академічні години 2 рази на тиждень з тим, щоб не перевантажувати слухачів інформацією, надати можливість відпрацювати на практиці найпростіші дії з офісними програмами та щоб у них залишився час для самостійного засвоєння та повторення матеріалу.

Дорослий шукає швидкого та практичного застосування отриманих під час навчання знань та умінь, має чітке усвідомлення мети навчання. Це підсилює важливість забезпечення відповідності змісту навчання тій меті, яку він ставить перед собою. Саме практична складова є домінуючою на заняттях з основ комп'ютерної грамотності та роботи в Інтернеті для початківців на базі інтернет-центру № 1. Розглядаються теми електронного врядування й можливість реалізації його засобами конституційного права громадян на доступ до офіційної інформації, участь їх у процесах державного управління, вирішення власних проблем шляхом е-листування з органами місцевого самоврядування, створення власних кабінетів на сайтах різноманітних служб (104.ua, обленерго, тепломереж тощо). На прикладі сайта ХДНБ ім. В. Г. Короленка (http://korolenko.kharkov.com/) знайомляться з можливостями електронних сервісів бібліотек. Мають практикум з використання навігаторів цін, агрегаторів акційних пропозицій, що надають можливість не лише швидко порівняти пропозиції ціни на один товар від декількох магазинів, аптек, а також передивитися

рейтинг магазинів, відгуки на них. Практична складова занять корегується для кожної групи і обумовлена їх запитами.

Навесні 2017 р. співробітниками відділу інформаційно-бібліографічної роботи була розроблена розширена програма з 12 занять, які передбачали практичні питання щодо опанування персонального комп'ютера та пошуку в Інтернеті, для вимушених переселенців з Донецької та Луганської областей. Найбільш детально розглядалися сайти з пошуку роботи, оренди житла, придбання різноманітних квитків (на залізничний та автотранспорт, до театрів), речей, ліків за найнижчими цінами, акційних товарів, тощо. Знайомство з можливостями деяких сервісів Google проходило з великою зацікавленістю, картографічний Google Maps та пошук на ньому рідних країв був дуже емоційним. Навчання було частиною проекту «Покращення можливостей для освіти, самоосвіти, творчої самореалізації та соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб у Харкові та Харківській області», що реалізується в межах проекту «Підтримка територіальних громад України у зв'язку зі збільшенням кількості внутрішньо переміщених осіб» і є однією з Ініціатив інфраструктурної програми для України, які фінансуються німецьким урядом та виконуються німецькою федеральною компанією Deutsche Gesellschaft fur Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.

Електронні ресурси стали важливою альтернативою інформаційних джерел на традиційних носіях перш за все через зручність доступу, зберігання, копіювання та користування. Доступні вони лише тим, хто володіє інформаційно-комп'ютерними технологіями. З 2015 року, несподівано для нас, саме заради опанування основ комп'ютерної грамотності, курси стали відвідувати користувачі бібліотеки 30–35 років, які вперше здобувають вищу освіту.

Курси з основ комп'ютерної грамотності ХДНБ ім. В. Г. Короленка не лише дають можливість користуватися новими технологіями, а й повертають до лав користувачів бібліотеки осіб, котрі свого часу були активними читачами бібліотеки, потім за різних обставин втратили зв'язки з нею. Найстаршому слухачеві, кандидату технічних наук Володимиру Семеновичу Бурних на час навчань виповнився 91 рік (1924 року народження), доктору хімічних наук Івану Петровичу Ковальову – 81 рік (1936 року народження), Станіславу Дмитровичу Прасолу – 83 роки (1929 року народження).

По закінченні курсів чимало користувачів висловили бажання надалі навчатися й поглиблювати знання з інформаційних технологій та більше не

переривати відносини з бібліотекою. 20 листопада 2013 року засновано клуб «КЛІК» ХДНБ ім. В. Г. Короленка. Цього дня у рамках програми «Бібліоміст» відкривався оновлений інтернет-центр № 1. Клуб об'єднав різних за фахом, освітою, уподобаннями інтернет-користувачів пенсійного віку, котрі закінчили курси з основ комп'ютерної грамотності саме в бібліотеці. За назву клубу було обрано широко застосовуваний у комп'ютерній навігації термін «клік», який учасники розшифрували як Клуб Любителів Інтернету Короленка.

Важливою передумовою успішної роботи курсів з основ комп'ютерної грамотності є вмотивованість учасників, зацікавленість у пізнанні нових технологій. Між тим, наявність у них життєвого та професійного досвіду може мати як позитивне, так і негативне значення. Ця категорія більш вразлива до негативних викликів сучасного суспільства й інтернет-спільноти зокрема. Значна увага приділяється основам комп'ютерної безпеки і конфіденційності. Чимало зусиль витрачається на подолання користувачами психологічних бар'єрів у спілкуванні з комп'ютером. Подекуди вони дають особисту оцінку будь-яких знань, їх значення й доцільності відповідно до власного розуміння, досвіду, мотивів, провокуючи таким чином дискусію.

Специфіка освіти дорослих полягає у диференційованому підході до їх навчання, особливій освітній мотивації. За таких умов той, хто навчається, визначає, які форми, методи, прийоми, технології навчання для нього є найбільш оптимальними, а також самостійно обирає місце навчання. Постійний попит на курси з основ комп'ютерної грамотності упродовж п'яти років та позитивні відгуки дають можливість робити висновки, що рухаємося ми у вірному напрямі.

Використані джерела

1. Декларація про бібліотеки, інформаційні служби та інтелектуальну свободу, прийнята в Глазго (2002 р.) [Електронний ресурс]. – URL: https://ula.org.ua/252-dokumenti/dokumenti-ifla-ta-in

2. Закон України Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки від 09.01.2007 № 537-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – С. 102.

3. Онопрієнко, В. Практично-просвітницька і виховна функції андрагогіки / В. Онопрієнко // Рід. шк. – 2012. – № 12. – С. 28–32.

4. Чхайло, Л. М. Андрагогіка: особливості і проблеми навчання дорослих [Електронний ресурс]. – URL: https://konferenciya.jimdo.com/2-напрямок/2-6-чхайло-18-04/

УДК 023.5:[331.363:004.77]

ДИСТАНЦІЙНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО БІБЛІОТЕКАРЯ

Тіщенко Антоніна Анатолівна,
провідний бібліотекар
ХДНБ ім. В. Г. Короленка,
Україна, Харків

Анотація. *Розглядаються дистанційні форми навчання для професійного розвитку бібліотечних фахівців, що поширені на території України, підкреслено переваги дистанційного навчання, здійснено огляд технологічної бази для їх створення і впровадження.*

Ключові слова: *бібліотечна освіта, бібліотекарі, професійний розвиток, дистанційне навчання, дистанційні курси, інтернет-конференції, платформи та модулі дистанційного керування навчанням.*

Аннотация. *Рассматриваются дистанционные формы обучения для профессионального развития библиотечных специалистов, распространенных на территории Украины, подчеркнуты преимущества дистанционного обучения, осуществлен обзор технологической базы для их создания и применения.*

Ключевые слова: *библиотечное образование, библиотекари, профессиональное развитие, дистанционное обучение, дистанционные курсы, интернет-конференции, платформы и модули дистанционного управления обучением.*

Annotation. *Considers distant forms of professional development of librarian common in the area of Ukraine, emphasized the advantages sort of training, reviews the technological basis for their creation and implementation.*

Key words: *library education, librarians, professional development, distance learning, distance learning courses, Internet conferences, platforms and modules for distance management learning.*

Активне використання креативних технологій змінило навчальний процес. Якщо раніше лідирувало синхронне навчання, то зараз виникає його симбіоз з асинхронним, тобто таким, у ході якого контакт між тьютором і учнем здійснюється з затримкою в часі, з територіальною

віддаленістю. Здебільшого асинхронне навчання реалізується у формі дистанційного навчання з елементами опосередкованого синхронного навчання [22].

Дистанційне навчання (далі – ДН) – сукупність навчальних курсів, створених за педагогічними та інформаційними технологіями, що забезпечують цілеспрямований процес передачі інформації в інтерактивному режимі від тих, хто навчає, до тих, хто навчається. Процес відбувається шляхом опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчання у спеціалізованому середовищі [6].

ДН сприяє реалізації головних засад освітньої політики демократичних держав – спрямованість навчання й виховання на індивідуальний розвиток особистості, задоволення й формування її інтелектуальних потреб та інтересів відповідно до інтересів суспільства [13].

Головним для ДН є постійна взаємодія класичних та інтерактивних форм навчання, можливість учнів не тільки сприймати те, що надає тьютор, але й проводити самостійні дослідження, оволодівати знаннями, що пропонуються, у оптимально зручний для них час. Крім того, ДН супроводжується консультаціями викладачів впродовж всього процесу навчання. І якщо на початку поширення ДН здійснювалося за допомогою традиційної пошти, якою надсилалися матеріали, то з розвитком інформаційних технологій (далі – ІТ) набуло популярності надсилання матеріалів електронною поштою, що, беззаперечно, прискорило процес навчання. На сучасному етапі ДН здійснюється за допомогою Інтернету, мобільних технологій [6].

Сьогодні ДН реалізується засобами навчально-методичних матеріалів (оцифровані друковані матеріали, аудіо-, відеоматеріали, надіслані на електронну пошту, смартфон), комп'ютерного навчання (електронні підручники, комп'ютерне тестування та контроль знань) [24], навчання за допомогою вебінарів, веб-конференцій, віртуальних довідок та мобільного навчання (навчання з використанням мобільних технологій як окремо, так і спільно з іншими інформаційними та комунікаційними технологіями, для організації навчального процесу незалежно від місця і часу) [6].

Серед форм дистанційного навчання варто виділити дистанційні курси, самоосвіту (ознайомлення з фаховими виданнями, сайтами бібліотек, де здебільшого є розділи накшталт «Колегам», з професійними блогами, паблік-аккаунтами у соціальних мережах), участь у інтернет-

конференціях, вебінарах та ін. [24]. У зв'язку з постійно зростаючим попитом на ДН зростає й кількість пропозицій. Тому у статті розглянуто найвагоміші, на думку автора, форми ДН станом на кінець 2017 року.

Крім участі у ДН, спрямованому на бібліотечних працівників, фахівці з професійного розвитку також радять ознайомлюватися з провідним досвідом спеціалістів суміжних галузей (економіка, право, педагогіка, психологія, історія, комп'ютерні науки, що містять інформацію, яка сприяє професійному розвитку) [24]. Система ДН популярна серед навчальних закладів різного рівня – від шкіл до університетів. Менш поширена така форма навчання серед фахівців, що потребують підвищення кваліфікації. Однак ця тенденція стрімко змінюється. З'являються нові портали, курси, форми ДН для професійного розвитку спеціалістів, у тому числі орієнтованих на бібліотекарів.

Найбільш ґрунтовною та тривалою у часі формою ДН є дистанційні курси, що містять навчально-методичний контент, необхідний для успішного засвоєння актуальних знань і придбання нових навичок [17]. Здебільшого дистанційні курси складаються з лекцій, відеоархівів, навчально-методичного забезпечення, нормативних документів, корисних ресурсів, інтернет-технологій, кейсів, практичних вправ, тестів, контролю знань, зворотнього зв'язку. Виконані роботи завантажуються на сторінки курсу, тьютори їх перевіряють. Створюються можливості для спілкування з тьютором, колегами за допомогою скайпу, чату, форуму, повідомлень зі сторінок курсу, електронної пошти [19].

Дистанційні курси, що можуть використовуватись бібліотекарями для професійного розвитку, проводять Центр неперервної культурно-мистецької освіти Націона́льна акаде́мія керівни́х ка́дрів культу́ри і мисте́цтв (НАКККіМ), Головний тренінговий центр для бібліотекарів, Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників, Вінницький обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників, Харківський політехнічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка, Дистанційна академія ВГ «Основа», Харківська академія неперервної освіти та ін.

Відділ дистанційного навчання, що працює при Центрі неперервної культурно-мистецької освіти НАКККіМ було створено на базі MOODLE 1 вересня 2007 року. Для бібліотечних фахівців функціонує 6 курсів та кілька відеолекцій. Форми навчання: лекції, самостійна робота, практичні

завдання, семінари. Щоб ознайомитись з курсами дистанційного навчання, потрібно бути студентом навчального закладу і мати власний аккаунт у системі. Однак деякі матеріали все ж таки знаходяться у вільному доступі [8].

За ініціативи УБА, фінансової підтримки програми «Глобальні бібліотеки» Фундації Білла і Мелінди Гейтс, що адмініструвалася в Україні Радою Міжнародних Наукових Досліджень і Обмінів (IREX) за програмою «Бібліоміст», на базі Інституту післядипломної освіти Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, було створено Головний тренінговий центр для бібліотекарів (ГТЦ). До його завдань входило не тільки очне навчання бібліотекарів, але й підготовка дистанційних курсів за навчальними програмами. Курси було розміщено на сайті дистанційного навчання НАКККіМ [8, 21].

Сайт дистанційної освіти Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти надає можливість ознайомитись з дистанційними курсами тільки зареєстрованим користувачам. Орієнтований на вчительську аудиторію, ресурс надає також курси для професійного розвитку шкільних бібліотекарів [23]. Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників є центром підвищення кваліфікації вчителів, однак є курси і для шкільних бібліотекарів. Дистанційні курси також надають методичні матеріали, інші розробки. Крім курсів систематично проводять он-лайн-лекції, вебінари. Переглянути матеріали можуть тільки зареєстровані користувачі [2].

У Вінницькому обласному інституті післядипломної освіти педагогічних працівників також можуть підвищувати свій професійний рівень і бібліотекарі. Однак здебільшого це стосується працівників шкільних бібліотек. Інститут з 2007 року використовує очно-дистанційну форму навчання. На курсах слухачів навчають знаходити та впроваджувати нові технології, які дозволяють підвищити інформаційний статус бібліотеки ЗНЗ. Навчання здійснюється з елементами інформаційних та комунікаційних технологій; дидактичними можливостями серверів та ресурсів Інтернету за допомогою різноманітних форм навчання: інтерактивних лекцій, чат-семінарів, керованої самостійної роботи, консультацій тощо [20].

Потужним засобом для професійного розвитку став дистанційний курс «Куратор змісту». Організатори – Харківський політехнічний університет «Харківський політехнічний інститут». І хоча здебільшого він розрахований на магістрів, аспірантів, викладачів, фахівців дистанційного

навчання, можливість підвищити професійний рівень використало чимало бібліотекарів. Курс передбачає індивідуальні завдання, роботу на форумі, обговорення проблемних питань на семінарі та ін. Навчання на курсі безкоштовне, потрібна тільки попередня реєстрація на участь [15].

Дистанційний курс «Електронна бібліографія» повністю орієнтований на бібліотечних фахівців, зокрема бібліографів. Організатори та партнери: Дистанційна академія ВГ «Основа», Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка за підтримки Харківського обласного відділення (філії) ВГО «Українська бібліотечна асоціація». Дистанційний курс «Електронна бібліографія» містить вебінари, записи вебінарів, тексти лекцій, презентації та додаткові матеріали; он-лайн-семінари, дистанційні консультації, діалог з куратором дистанційного курсу, закріплення отриманих знань на практиці – виконання «домашніх» завдань; спілкування з куратором та колегами на форумі [16].

Дистанційна академія ВГ «Основа» вперше відкрила свій навчальний сайт у 2006 році. З 2009 року нею розпочато проведення дистанційних курсів для вчителів та бібліотекарів на постійній основі. З 2012 року також запровадили курси в форматі вебінарів. Навчання платне, діють акції, знижки [12].

Шкільні бібліотекарі можуть підвищувати свій професійний рівень за допомогою курсів від Комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти». Крім курсів академія пропонує взяти участь у вебінарах, інтернет-конференціях. Доступ до курсів можуть отримати тільки зареєстровані користувачі [14].

Популярні на території України платформи та модулі для реалізації, управління дистанційними курсами, що здебільшого функціонують з відкритим кодом: ATutor (модульна система дистанційного керування навчанням, розроблена з врахуванням доступності та можливістю адаптації за бажанням користувача, особливих системних вимог до ОС не має, система є кроссплатформенною); Claroline (платформа дистанційного навчання та електронної діяльності, має інтуїтивно простий інтерфейс, забезпечує інструментарій для створення, організації та управління навчальними матеріалами; можливостями для забезпечення взаємодії між користувачами); Live@EDU (система дистанційного навчання, вимоги до функціонування досить високі); eFront (має функції двох систем: управління навчанням та створення/управління навчальними матеріалами, містить три форми участі – адміністратор, викладач та студент); Moodle (пакет модульного програмного забезпечення, дозволяє створювати як

курси, так і веб-сайти, орієнтована на взаємодію між викладачем та студентом, не вибаглива до системних параметрів, програмне забезпечення є кроссплатформенним); SharePointLMS (система дистанційного навчання, розрахована на наступні ролі користувачів: викладачі, студенти, адміністратори тощо). Більшість перелічених систем вважаються умовно безкоштовними, деякі – цілком платними, з широкою чи вузькою сферою використання[11].

Вебінари є дистанційною формою навчання для професійного розвитку, що менші, ніж курси, за обсягом, але проводяться частіше. Вебінари здебільшого проводять ті ж установи, що й організовують курси. Систематично використовували дану форму навчання такі проекти: «Навчальні вебінари від МС УБА» та вебінари від програми «Бібліоміст». Проект «Навчальні вебінари від МС УБА» було розпочато наприкінці 2014 року. Він проіснував майже два роки. На сьогодні нових матеріалів не створюється [5]. У межах програми «Бібліоміст» проводилися вебінари, створювалися навчальні відео, спрямовані на підвищення професійної майстерності українських бібліотекарів. Із завершенням її діяльності в Україні припинилися й опублікування нових відео [1].

В останні роки набули поширення інтернет-конференції, за допомогою яких бібліотекарі можуть підвищувати свій професійний рівень. Вони надають можливість розповісти про власний досвід, познайомитись з досвідом інших бібліотек, поставити запитання, здійснити обговорення, обмінятися думками. Матеріали конференцій розміщуються та зберігаються у репозитаріях, чи формуються в електронний збірник. Поширена також практика випуску друкованих збірників матеріалів за результатами інтернет-конференцій. Серед них Міжнародна науково-практична віртуальна конференція «Бібліотекар XXI століття: нові стандарти професії» (ХДНБ ім. В. Г. Короленка, 2009) [3], науково-практична інтернет-конференція «Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі» (Наукова бібліотека ХНМУ, 2015, 2016) [4], інтернет-конференція «Вимірювання в бібліотеках: оцінка ефективності та якості роботи (Наукова бібліотека ХНУРЕ, 2017) [7], Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Інформаційно-бібліотечний сервіс і користувач: новий формат взаємодії», присвячена 50-річчю заснування ХДУХТ (Наукова бібліотека ХДУХТ, 2017) [10], Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Електронні інформаційні ресурси: створення, використання, доступ» (Вінницька академія неперервної освіти, 2017) [9] та ін.

Пам'ятаючи рекомендації фахівців підвищувати свій професійний рівень, використовуючи провідний досвід суміжних з бібліотечною сферою галузей, варто розглянути кілька проектів громадських організацій, що впроваджують ДН. Серед них он-лайн-курси, створені викладачами кращих ВНЗ України, відеокурси від ГО «Відкритий університет Майдану», навчальні відео від Програми ЄС та Східного партнерства «Культура та креативність» та ін. [18].

Поширення ІТ у суспільстві, полегшення доступу до Інтернету стало поштовхом для стрімкого розвитку ДН для професійного розвитку бібліотечних фахівців. ДН стало природним етапом еволюції традиційної системи освіти у сучасну, таку, що дозволяє вдосконалювати професійну майстерність без витрачання часу та коштів на дорогу. Крім того, можна навчатись у зручний час, у зручному місці, скоротити або розтягти час навчання за своїм розсудом. Серед запропонованих на території України форм найактивніше представлені дистанційні курси. Також підвищувати свій професійний рівень фахівці бібліотек можуть за допомогою таких форм ДН як самоосвіта, вебінари, участь у інтернет-конференціях. Організації, що проводять дистанційні курси: центри підвищення кваліфікації працівників культури, громадські організації, спонсорські програми, ВНЗ, великі бібліотеки та ін. За рекомендаціями фахівців з професійного розвитку, необхідно долучатися до новинок суміжних з бібліотечною справою галузей. Тому є закономірним, що велика кількість організацій, хоча й орієнтуються на працівників культури, освіти, водночас розробляють курси для бібліотечних фахівців. Залишається тільки виявити бажання та проявити силу волі, а можливостей для професійного розвитку сучасного бібліотечного фахівця нескінченно багато.

Список бібліографічних посилань

1. Bibliomist Ukraine [Електронний ресурс] : канал на YouTube. URL: https://www.youtube.com/user/Bibliomist/videos.

2. Атестаційні дистанційні курси підвищення кваліфікації Черкаського ОІПОПП [Електронний ресурс] // Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників. URL: http://adc.ippro.com.ua/moodle/.

3. Бібліотекар XXI століття: нові стандарти професії: матеріали Міжнар. наук.-практ. віртуал. конф. [Текст] / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка ; уклад. [А. Л. Шалиганова]. Харків, 2008. 61 с. Електрон. аналог: URL: http://ru.calameo.com/read/00063294535830a18a8ec.

4. Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі: науково-практична інтернет-конференція [Електронний ресурс] // Наукова бібліотека ХНМУ. URL: http://libr.knmu.edu.ua/index.php/biblioteka-i-suspilstvo.

5. Вебінари [Електронний ресурс] // Молодіжна секція Української бібліотечної асоціації. URL: https://molod.ula.org.ua/samoosvita/vebinar.

6. Википедия: свободная энциклопедия [Электронный ресурс] : сайт. URL: http://bit.ly/1ImG7dc.

7. Вимірювання в бібліотеках: оцінка ефективності та якості роботи [Електронний ресурс] : i-conference 2017 // Наукова бібліотека ХНУРЕ. URL: http://lib.nure.ua/conference#main_konf.

8. Відділ дистанційного навчання [Електронний ресурс] // Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. URL: http://nakkkim.edu.ua/instituti/institut-publichnogo-upravlinnya-ta-kadrovoji-politiki/viddili/viddil-distantsijnogo-navchannya (дата звернення: 10.11.2017).

9. Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Електронні інформаційні ресурси: створення, використання, доступ» [Електронний ресурс] : блог від. дистанц. навчання КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти». URL: https://voipoppdn.blogspot.com/2017/09/8-9-2017.html.

10. Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Інформаційно-бібліотечний сервіс і користувач: новий формат взаємодії», присвячена 50-річчю заснування ХДУХТ [Електронний ресурс] // ХДУХТ. URL: http://www.hduht.edu.ua/index.php/uk/conf/1561-conf-17-10-23.

11. Демида Б. Системи дистанційного навчання: огляд, аналіз, вибір [Текст] / Б. Демида, С. Сагайдак, І. Копил // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2011. № 694 : Комп'ютерні науки та інформаційні технології. С. 98–107. Бібліогр.: 14 назв.

12. Дистанційна академія ВГ «Основа» [Електронний ресурс] : сайт. URL: http://d-academy.com.ua/.

13. Дистанційна освіта в Україні / укладачі: І. Пороговська, О. Люба // Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка [Електронний ресурс] : сайт. URL: http://lib.if.ua/publish2008/1217424966.html.

14. Дистанційна освіта [Електронний ресурс] : сайт Харків. акад. неперервн. освіти. URL: http://newdl.edu-post-diploma.kharkov.ua/.

15. Дистанційний курс «Куратор змісту-5» [Електронний ресурс] // Науково-технічна бібліотека Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». URL: http://library.kpi.kharkov.ua/uk/node/2033.

16. Електронна бібліографія [Електронний ресурс] / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. URL: http://korolenko.kharkov.com/novyny-ta-podii/39.html.

17. Інформація про дистанційне навчання [Електронний ресурс] // Центр технологій дистанційного навчання : сайт Харків. нац. ун-ту міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. URL: http://cdn.kname.edu.ua/.

18. Ковальчук С. Професійний розвиток бібліотекарів як один із чинників успішного реформування галузі [Текст] / С. Ковальчук // Бібліотечна планета. 2017. №3. С.20–22.

19. Макеєва І. І. Дистанційна освіта як різновид підвищення кваліфікації співробітників бібліотек ВНЗ [Електронний ресурс] / І. І. Макеєва // Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара. URL: http://conflib.diit.edu.ua/Conf_univ_Librery_10/paper/viewFile/4134/799.

20. Марковська Т. В. Підвищення інформаційно-комунікаційної компетенції шкільних бібліотекарів через очно-дистанційну форму підвищення кваліфікації [Електронний ресурс] // Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Електронні інформаційні ресурси в освіті та науці: створення, використання, доступ» 25 вересня 2013 р. Вінницького національного технічного університету. URL: http://conf.vntu.edu.ua/eiron/2013/.

21. Про ГТІЦ [Електронний ресурс] // Українська бібліотечна асоціація. URL: https://ula.org.ua/golovniy-treningoviy-centr/pro-gtc.

22. Про суть технології змішаного навчання [Електронний ресурс] // Блог Дмитра Лозовицького. URL: http://aphd.ua/pro-sut-tekhnolohi-zmishanoho--navchannia-/.

23. Сайт дистанційної освіти РОІППО [Електронний ресурс] // Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. URL: http://roippodn.rv.ua/.

24. Тіщенко А. А. Професійний розвиток молодого бібліотекаря : інтеграція традицій та інновацій [Текст] / А. А. Тіщенко // Короленківські читання 2015. «Бібліотеки, архіви, музеї: інноваційні моделі розвитку» : матеріали XVIII Міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 8 жовт. 2015 р. У 2 ч. Харків, 2016. Ч. 1. С. 162–173.

УДК 027.021(477.54-25)ХДНБ:[004.65:017.099]

РОЛЬ БД «ХДНБ ім. В. Г. КОРОЛЕНКА: ВИДАННЯ ТА ПУБЛІКАЦІЇ ПРО БІБЛІОТЕКУ» В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТРЕБ ТА РЕКЛАМІ КНИГОЗБІРНІ

Скорик Олена Петрівна,
завідуюча сектором ХДНБ ім. В. Г. Короленка
Капустіна Наталія Іванівна,
завідуюча відділом ХДНБ ім. В. Г. Короленка,
Україна, Харків

Анотація. *Представлено інформацію про бібліографічний електронний ресурс кабінету бібліотекознавства імені Л. Б. Хавкіної, що висвітлює історію і сучасний стан ХДНБ ім. В. Г. Короленка.*

Ключові слова: *ХДНБ ім. В. Г. Короленка, історія бібліотеки, інформаційні ресурси бібліотеки, бібліографічні бази даних, кабінет бібліотекознавства імені Л. Б. Хавкіної, професійні комунікації.*

Аннотация. *Представлена информация о библиографическом электронном ресурсе кабинета библиотековедения имени Л. Б. Хавкиной, который освещает историю и современное состояние ХГНБ им. В. Г. Короленко.*

Ключевые слова: *ХГНБ им. В. Г. Короленко, история библиотеки, информационные ресурсы библиотеки, библиографические базы данных, кабинет библиотековедения имени Л. Б. Хавкиной, профессиональные коммуникации.*

Annotation. *Provides information on bibliographic electronic resource the librarianship department named after L. B. Havkina that highlights history and current state KSSL them Korolenko.*

Key words: *KSSL them Korolenko, history libraries, library information resources, bibliographic databases, the librarianship department named after L. B. Havkina, professional communication.*

Нині, в умовах жорсткої конкуренції з Інтернетом, бібліотеки активізували діяльність із самопрезентації, популяризації власної історії та інформаційних ресурсів. Застосування сучасних технологій, створення єдиної інформаційної мережі галузі, покращення іміджу дозволяють бібліотечним установам оперативніше обмінюватися інформацією, розширювати й урізноманітнювати власні продукти та послуги із залученням зовнішніх інформаційних ресурсів. Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка (ХДНБ) надає публічну інформацію, керуючись Законом України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р. № 2939-VI зі змінами, постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних» від 21.10.2015 р. № 835, а також «Положенням про забезпечення доступу до публічної інформації в Харківській державній науковій бібліотеці ім. В. Г. Короленка». Доступ до публічної інформації про діяльність ХДНБ забезпечується шляхом оприлюднення публічної інформації в ЗМІ, розміщення публічної інформації на інформаційних стендах; на офіційному веб-сайті бібліотеки; надання інформації за запитами, будь-яким іншим способом.

Значна увага приділяється інформуванню користувачів про інформаційні ресурси, послуги ХДНБ, висвітленню діяльності в ЗМІ, фахових виданнях, ресурсах Інтернету. Ці відомості можна отримати на офіційному сайті ХДНБ. Особливий інтерес представляють розділи «Видання бібліотеки» та «Про нас пишуть…», які оперативно поповнюються з 1998 р.

Видавнича діяльність ХДНБ як інформаційного, методичного, просвітницького центру є різноплановою та багатогранною: бібліографічна, інформаційно-рекламна, культурно-просвітницька та методичні посібники. Ця продукція рекламує бібліотеку не тільки як заклад, а й як творчу лабораторію, здатну самостійно вирішувати професійні проблеми. Інформаційним супроводом цієї діяльності для фахівців бібліотечної справи та представленням електронної бібліографічної інформації з бібліотекознавства в ХДНБ займаються працівники кабінету бібліотекознавства імені Л. Б. Хавкіної (КБ).

КБ задовольняє інформаційні потреби бібліотекарів та інформаційних працівників за допомогою створення та кумулювання інформаційних ресурсів професійної інформації з питань бібліотечної справи (фонди, каталоги, картотеки, у т.ч. власні БД, електронні видання і колекції, бібліотечні блоги, мультимедійні продукти), надаючи різноманітні послуги.

Важлива роль відводиться бібліографічному забезпеченню цього напряму діяльності як в традиційному, так і в електронному вигляді. Значний масив інформації можна отримати з бібліографічних БД, представлених на сайті ХДНБ. Особливий інтерес користувачів викликає бібліографічна БД «ХДНБ ім. В. Г. Короленка: видання та публікації про Бібліотеку», яку було створено у 2013 р. (http://bit.ly/2n0Vr8Q). Відповідальними за створення та наповнення є працівники КБ.

Мета БД – забезпечення всебічного висвітлення діяльності ХДНБ та сприяння закріпленню її позитивного іміджу як важливого інформаційно-просвітницького закладу Харкова та України для задоволення інформаційних запитів користувачів. Поштовхом до заснування БД послужило посилення інтересу до історії книгозбірні та її сучасного стану в зв'язку зі зростанням інноваційної діяльності, важливим етапом якої є *«…просування інновацій, їх популяризація в професійному колі, серед користувачів та членів громади»* [1, с. 4].

Основними функціями ресурсу є такі:

- бібліотечно-інформаційна, що забезпечує віддалений доступ до бібліографічних даних та повних текстів ресурсів для якомога більшої кількості користувачів із використанням сучасних інформаційних технологій;
- науково-допоміжна, що забезпечує ефективне формування та використання наукової інформації з бібліотекознавства, бібліографознавства та інших галузей соціальних комунікацій,

інформаційне забезпечення наукової та інших функціональних напрямів діяльності різних структурних підрозділів ХДНБ;

- рекламно-інформаційна, що забезпечує всебічне висвітлення діяльності ХДНБ, зокрема наукових досягнень бібліотеки та суспільного значення;
- інформаційно-пошукова, що забезпечує повноту відомостей про видання, зокрема, про його місцезнаходження.

Цей інформаційний ресурс являє собою бібліографічну базу, яка складається з бібліографічних описів з анотаціями та посиланнями на повні тексти праць та публікацій в періодичних, серіальних виданнях, збірниках наукових праць, матеріалів конференцій, інтернет-ресурсах, в яких авторами є співробітники ХДНБ, а також публікацій, автори яких не є співробітниками ХДНБ, але в яких йдеться про книгозбірню, її структурні підрозділи, події або осіб, які мають відношення до книгозбірні.

База всебічно розкриває склад та зміст фонду ХДНБ з питань її історії та сучасного стану. Повністю відображаються нонелектронні та електронні ресурси з бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, підготовлені працівниками КБ, вибірково – ресурси з інших галузей соціальних комунікацій, підготовлені працівниками ХДНБ, та інтернет-ресурси з теми та споріднених питань. Представлено відомості про книги, брошури, періодичні видання, неопубліковані документи, електронні видання, наявні у фонді ХДНБ з 1830 р. по теперішній час, зокрема: інтернет-ресурси й аналітичні статті з періодичних та продовжуваних видань, збірників українською та іноземними мовами. Бібліографічні записи мають гіперпосилання на повні тексти ресурсів.

Джерельною основою для відбору документів для введення до БД є інформаційні ресурси ХДНБ та мережі Інтернет. Для пошуку інформації проводиться моніторинг друкованих видань та електронних ресурсів: сайтів Міністерства культури України, ХДНБ, провідних бібліотек (Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника та ін.), сайтів бібліотек Харкова, харківських ЗМІ, вузівських репозитаріїв, за допомогою пошукових систем Мета, Google, бібліометричної системи Академія Google тощо, ресурсів відеохостінгу YouTube, соціальної мережі Facebook.

База поповнюється постійно в міру нових надходжень і введення ретроспективних бібліографічних записів документів. Основними документами, що регламентують роботу БД, є такі: положення про БД,

чинні національні та міждержавні стандарти системи стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи, що регламентують формування бібліографічного опису, індексування та анотування документів тощо, інструктивна документація з використання системи ІРБІС. БД структурована за полями бібліографічних записів відповідно до формату UNIMARC системи ІРБІС. Формування здійснюється в АРМ «Каталогізатор». Записи супроводжуються гіперпосиланнями на повні тексти, що дозволяє значно скоротити час на пошук інформації та забезпечити зручніші умови користування базою.

Формування бібліографічних описів здійснюється відповідно до чинних стандартів та правил опису для наукових бібліотек. Використовується авторитетний файл індивідуального та колективного авторів ХДНБ. Предметні рубрики формуються за допомогою авторитетного файла предметних рубрик.

Пошуковий апарат БД – це сукупність словників, сформованих за всіма полями бібліографічного запису: автор, заголовок, колектив, захід, вид, тип документа, заголовок джерела статті, рік видання, предметні рубрики, мова, ключові слова, класифікаційні індекси, автор-співробітник, автограф, персоналія, шифр документа, місце зберігання тощо.

Діаграма 1. Кількісні показники поповнення БД

Станом на 01.10.2017 р. обсяг інформаційного ресурсу складає 2952 записів, динаміку наповнення якого зображено на діаграмі 1. Поповнення БД було таким: 2013 р. – 1443 записів, 2014 р. – 784, 2015 р. – 300, 2016 р.

– 205, 2017 р. (до вересня) – 220 записів, таким чином, спостерігається тенденція майже щорічного зменшення кількості бібліографічних записів у БД та кількості користувачів (діаграма 2).

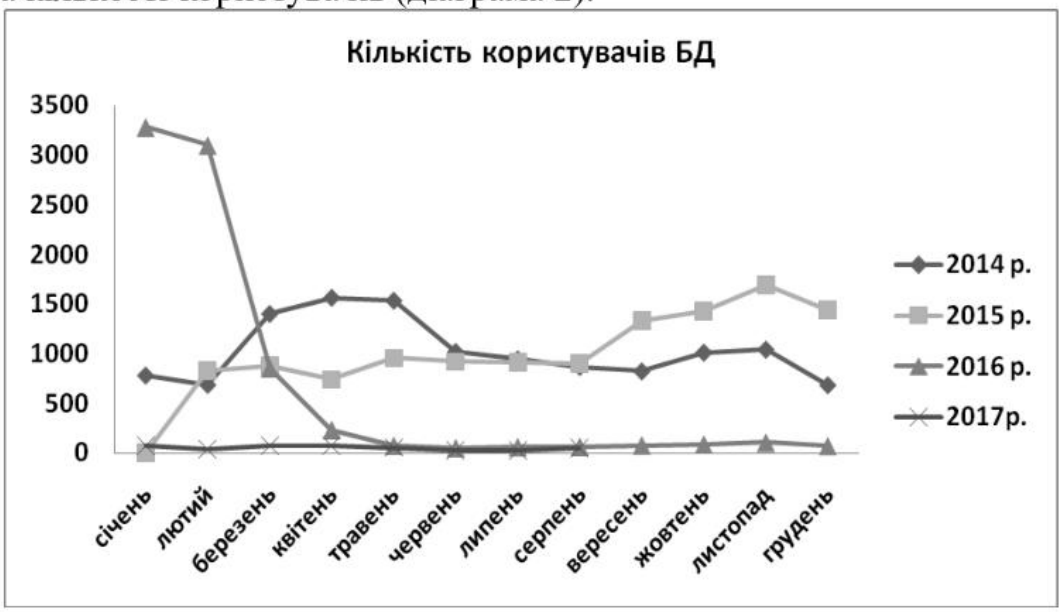

Діаграма 2. Використання БД користувачами

Слід відзначити, що у 2013–2014 рр. у БД відображалася ретроспективна інформація, а з 2015 р. – поточна. Наведені цифри свідчать, що БД дає змогу в стислі терміни значно збільшити масив інформації про ХДНБ, яка відповідає вимогам часу щодо оперативного задоволення інформаційних потреб користувачів, сприяє реалізації нових сучасних форм бібліотечного та інформаційного обслуговування, розширенню інформаційно-бібліографічних та довідково-інформаційних послуг бібліотеки, наданих користувачу. У 2017 р. кількість відвідувачів, які скористалися БД, складає в середньому 70 за місяць, кількість запитів – 30 за день.

Бібліографічний електронний ресурс адресований фахівцям бібліотечної справи, бібліотекознавцям, дослідникам історії бібліотечної справи, культурологам, історикам, краєзнавцям, викладачам, аспірантам і студентам навчальних закладів культури, а також тим, хто цікавиться історією та сьогоденням ХДНБ.

БД підтримує політику відкритого доступу, забезпечує інформаційний комфорт користувача, сприяє освіті, практичній діяльності та безперервній освіті фахівців бібліотечної галузі. БД використовується для забезпечення інтеграції галузевих ресурсів ХДНБ в інформаційний

простір регіону, держави та Інтернет, організації вільного доступу до інформаційних ресурсів книгозбірні та інтернет-ресурсам і реалізації багатоаспектного оперативного інформаційного пошуку, оперативного та повного задоволення інформаційних запитів користувачів та інформування про ХДНБ, її нові видання та публікації працівників.

Інформація про БД представлена на сайті ХДНБ у розділі «Бази даних», у регіональному електронному проекті «Бібліотечна енциклопедія Харківщини», інтерактивному плакаті «Кабинет библиотековедения: к 110-летию со дня основания» (https://www.smore.com/sbdf) та на сторінці КБ соціальної мережі Facebook.

БД є основою для створення бібліографічних покажчиків та списків документів, виконання довідок. Одним з прикладів слугує бібліографічний покажчик «Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка: каталог видань Бібліотеки та публікацій про її діяльність за 2011–2015 рр.». Посібник представлений у електронному вигляді у розділі «Видання бібліотеки» на сайті ХДНБ (http://korolenko.kharkov.com/vydannia-biblioteky.html) [4].

Історія та сучасність тісно переплетені в житті книгозбірні. Відстежити всі аспекти та напрямки розвитку книгозбірні неможливо без інформаційного забезпечення її діяльності, важливим супроводом якого є бібліографічні електронні ресурси, зокрема БД.

Список бібліографічних посилань

1. Вилегжаніна Т. Інновації в новій парадигмі діяльності бібліотек // Бібліотечна планета. 2017. № 1. С. 4–5.

2. Глазунова Л. В., Скорик О. П. Кабінет бібліотекознавства ім. Л. Б. Хавкіної ХДНБ ім. В. Г. Короленка: історія, сьогодення, перспективи // Короленківські читання 2013. «Бібліотеки, музеї, архіви у медіа-просторі регіону». Харків, 2014. Ч. 2. С. 7–17.

3. Глазунова Л. В. Ресурси Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка як складова інтегрованих професійних комунікацій фахівців галузі соціальних комунікацій [Електронний ресурс] // VI Львівський бібліотечний форум «Бібліотек@ – стратегія розвитку» : зб. матеріалів ; 8–12 верес. 2015 р. Київ, 2015. С. 78–81.

4. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка : кат. видань Б-ки та публ. про її діяльність за 2011–2015 рр. Харків, 2016. 423 с.

УДК 024:[004.65:004.738.1](477.63-25)

ЕЛЕКТРОННІ БАЗИ ДАНИХ ДНІПРОВСЬКОЇ ЦЕНТРАЛІЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК ДЛЯ ДОРОСЛИХ ЯК ОН-ЛАЙН СЕРВІС ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ВІДДАЛЕНИХ КОРИСТУВАЧІВ

Колоскова Галина Валеріївна,
провідний бібліотекар бібліотеки-філії № 21
Дніпровської централізованої системи
публічних бібліотек для дорослих,
аспірант факультету соціальних комунікацій ХДАК,
Україна, Дніпро

Анотація. *Розглядаються електронні бази даних Дніпровської централізованої системи публічних бібліотек для дорослих як он-лайн-сервіс інформаційного обслуговування віддалених користувачів за умов переходу бібліотеки до моделі сучасного інформаційного центру.*

Ключові слова*: електронні бази даних, публічна бібліотека, он-лайн сервіс, інформаційне обслуговування.*

Аннотация. *Рассматриваются электронные базы данных Днепровской централизованной системы публичных библиотек для взрослых как онлайн-сервис информационного обслуживания удаленных пользователей при условии перехода библиотеки к модели современного информационного центра.*

Ключевые слова: *электронные базы данных, публичная библиотека, онлайн-сервис, информационное обслуживание.*

Annotation. *The electronic databases of the Dneprovskaya Centralized System of Public Libraries for adults as an on-line service for information service of remote users are considered, provided the library is transferred to the model of a modern information center.*

Key words: *electronic databases, public library, online service, information service.*

Сьогодні бібліотеки під впливом подій та часу поступово перетворюються на сучасні центри інформації та комунікації. І тому створення публічними бібліотеками власних баз даних і організація доступу до віддалених та локальних ресурсів (як українських, так і зарубіжних) стали найважливішим джерелом забезпечення інформаційних потреб сучасних користувачів. Разом із подальшим розвитком цього

напряму бібліотеки модернізують свої традиційні технології з метою підвищення якості та оперативності бібліотечного обслуговування.

База даних – впорядкований набір логічно взаємопов'язаних даних для спільного використання, призначених для задоволення інформаційних потреб користувачів. Головне завдання БД – гарантоване збереження значних обсягів інформації та надання доступу до неї користувачам. БД складається з двох частин: збереженої інформації та системи керування нею. Системи управління базами даних (СУБД) дозволяють об'єднувати великі обсяги інформації і обробляти їх, сортувати, робити вибірки за певними критеріями і т. п. Сучасні СУБД дають можливість включати в них не тільки текстову та графічну інформацію, а й звукові фрагменти і навіть відеокліпи. Простота використання СУБД дозволяє створювати нові бази даних, не вдаючись до програмування, а користуючись лише вбудованими функціями. Система управління базами даних забезпечує правильність, повноту і несуперечність даних, зручний доступ до них, а також організовує зберігання інформації таким чином, щоб її було зручно переглядати; поповнювати; змінювати; шукати потрібні відомості; робити будь-які вибірки; здійснювати сортування в будь-якому порядку. З класифікацією БД за ознаками та видами можна ознайомитись, звернувшись до таблиці 1.

Таблиця 1

Класифікація БД		
	За ознакою	**За видом**
1.	За характером інформації, що зберігається:	Фактографічні (картотеки, каталоги); Документальні (архіви)
2.	За способом зберігання даних	Централізовані (зберігаються на одному комп'ютері); Розподілені (використовуються в локальних і глобальних комп'ютерних мережах)
3.	За структурою організації даних:	Табличні (реляційні); ієрархічні; Інформація в базах даних структурована на окремі записи, якими називають групу пов'язаних між собою елементів даних. Характер зв'язку між записами визначає два основних типи організації баз даних: ієрархічний і реляційний

Аналіз сайтів публічних бібліотек України свідчить про те, що зараз основною електронною базою даних бібліотек є електронний каталог на фонд документів. Крім електронного каталогу бібліотека може створювати самостійно різноманітні електронні (як локальні, так і в глобальній мережі) бази даних: бібліографічні, фактографічні, повнотекстові, в тому числі базу офіційних документів, прийнятих органами місцевого самоврядування. В обов'язковому порядку створюється краєзнавчий електронний ресурс: тематичні бази даних, що відображають напрями розвитку місцевого співтовариства, його історичну пам'ять. Щоб забезпечити більш повне і якісне обслуговування користувачів з урахуванням їх інформаційних потреб, бібліотека повинна розробляти та вести власні електронні бази даних або надавати доступ до ліцензійних БД на основі укладання ліцензійної угоди.

Основним призначенням публічних бібліотек є забезпечення вільного доступу до інформації та документів усім категоріям користувачів незалежно від їх перебування, місця зберігання інформації та потреб. В цьому полягає роль бібліотеки у вік інформації, оскільки саме така бібліотека в змозі гарантувати прискорення процесу входження до інформаційного простору суспільства [3].

За визначенням М. Я. Дворкіної, інформаційне обслуговування (інформаційний сервіс) – це діяльність, яка забезпечує задоволення інформаційних потреб користувачів. І бібліотеки можна віднести до групи служб, спеціально створених для інформаційної діяльності, в межах якої функціонально виділяється інформаційне обслуговування [1].

Сучасна бібліотека як заклад культури відповідає за накопичування та зберігання різного роду інформації, культурного досвіду, наукових та культурних зразків, а також за їх передачу теперішнім і майбутнім поколінням. Якість інформаційного обслуговування для бібліотеки – це орієнтир на інтереси користувачів, постійне задоволення їх інформаційних потреб відповідно до навчальних, наукових, соціальних і культурних запитів, надання сучасних інформаційних послуг. Дотримується цього в інформаційному обслуговуванні своїх користувачів і Дніпровська централізована система публічних бібліотек для дорослих (Дніпровська ЦСПБ).

Сьогодні е-ресурси Дніпровської ЦСПБ стали органічною частиною бібліотечного обслуговування для багатьох мешканців Дніпра. Електронні бази даних Дніпровської ЦСПБ для дорослих складаються з електронного каталогу, власних електронних баз даних, а саме: «Книги українською та

російською мовами»; «Книги та інші документи іноземними мовами»; «Статті з періодичних видань»; «Краєзнавство» (м. Дніпро); «Електронні документи (CD; DVD)»; «Гончар»; зведена база даних ЦБС; «Архів»; «Віртуальна краєзнавча бібліотека», повнотекстова база даних «Ліга. Закон», база даних електронного читального залу, «Ноти», БД відділу мистецтв (аудіофайли та відеозаписи), БД інформаційно-бібліографічного відділу, «Віртуальна довідка», сайт Дніпровської центральної міської бібліотеки (Дніпровська ЦМБ), веб-ресурси ДЦБС – сайти та сторінки бібліотек-філій Дніпровської ЦСПБ в соц. мережах. Власні електронні БД Дніпровської ЦМБ, які користуються найбільшим попитом серед користувачів, представлено в табл. 2 [2].

Таблиця 2

№ з/п	Назва БД
1.	Книги українською та російською мовами
2.	Книги та інші документи іноземними мовами
3.	Статті з періодичних видань
4.	Краєзнавство (м. Дніпро)
5.	Електронні документи (CD, DVD)
6.	Ноти
7.	Медіа-краєзнавство
8.	Гончар
9.	Зведена база даних ЦБС
10.	Архів
11.	Віртуальна краєзнавча бібліотека

За змістовно-формальною ознакою вони поділяються на бібліографічні та фактографічні. При цьому бібліографічні ЕБД залишаються пріоритетними, про що свідчить, зокрема, обсяг інформаційного наповнення їх читацького сегменту.

Електронний каталог відбиває склад фонду традиційних та електронних документів Дніпровської ЦМБ і фондів бібліотек-філій. Він надає можливість читачам отримати он-лайн доступ до каталогів книг, статей, платівок та інших документів, наявних у фонді Дніпровської ЦСПБ. Робота з електронним каталогом ведеться за трьома напрямками: поповнення поточною інформацією; збагачення ретроспективною інформацією; змістовне збагачення з метою збільшення інформативності наявних записів для користувачів. Це дає змогу оперативно актуалізувати зміст інформаційних ресурсів Дніпровської ЦМБ як безпосередньо через

електронні бази даних, так й іншими засобами. Про кількість звернень до електронного каталогу Дніпровської ЦМБ за 2016 рік можна дізнатись, ознайомившись з діаграмою.

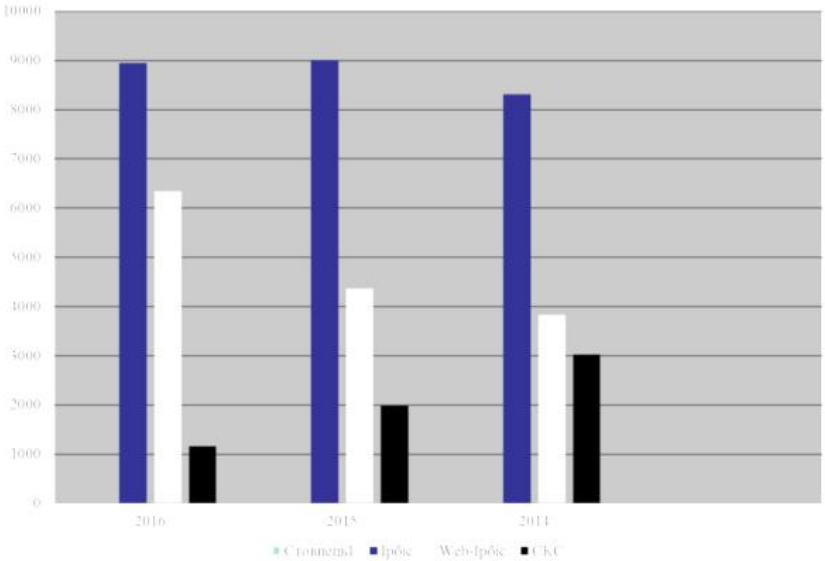

Діаграма. Кількість звернень до електронного каталогу та СКС в 2016 р.

Також діяльність служби віртуальної довідки та електронної доставки документів інформаційно-бібліографічного відділу Дніпровської ЦМБ можна розглядати як послуги он-лайн сервісу з використанням БД бібліотеки та ресурсів мережі Інтернет.

Інформаційно-бібліографічний відділ бібліотеки надає доступ до електронного каталогу, енциклопедій, словників, довідників, інформаційних видань, краєзнавчої літератури, офіційних документів органів місцевого самоврядування, законодавчих актів України, нормативних документів міністерств і відомств України з електронної правової бази «ЛІГА-ЗАКОН», довідкових матеріалів «Дніпро живе, працює, відпочиває», типових форм посадових інструкцій, договорів, позовів тощо.

Дніпровська ЦМБ бере участь у корпоративному проекті «Придніпровський корпоративний каталог» спільно з Дніпровською універсальною обласною науковою бібліотекою, завдяки чому створюється спільний якісний продукт – інформаційно-аналітична база даних статей з періодичних видань.

Досвід роботи Дніпровської ЦСПБ свідчить про те, що сьогодні швидкими темпами зростає попит на електронні ресурси, користування

електронними базами даних, посилюється інтерес до повнотекстових документів, представлених в електронній формі в мережі Інтернет, і тому пріоритетом у діяльності публічної бібліотеки за умов переходу до моделі сучасного інформаційного центру нині є формування та наповнення власних електронних баз даних, надання доступу до зовнішніх електронних баз даних українських та зарубіжних агрегаторів, які б забезпечували освітні, культурні, соціальні та інші потреби сучасних користувачів.

Таким чином, можна вважати, що електронні бази Дніпровської ЦСПБ для дорослих, а також послуги віртуальної довідки та електронної доставки документів є важливим он-лайн-сервісом для забезпечення інформаційних потреб віддалених користувачів. Але в майбутньому, при належному фінансуванні, утвердженні законодавчої бази про авторське право та інтелектуальну власність, перспективним напрямком розвитку електронних БД публічних бібліотек може бути оцифровка видань та створення власних електронних колекцій документів. А надання до них он-лайн-доступу та видача електронних видань, можливо, стануть доступним он-лайн-сервісом для користувачів публічних бібліотек. Це питання останнім часом є відкритим і актуальним для дослідження та привертає увагу як теоретиків, так і практиків бібліотечної справи.

Список бібліографічних посилань

1. Дворкина М. Я. Библиотечно-информационная деятельность: теоретические основы и особенности развития в традиционной и электронной среде [Электронный ресурс]. URL: http://www.twirpx.com/file/148373/.

2. Сайт Дніпровської Централізованої системи публічних бібліотек для дорослих [Електронний ресурс]. URL: http://www.library.dp.ua.

3. Шрайберг Я. Л. Современные тенденции развития библиотечно-информационных технологий. [Электронный ресурс]. URL: http://ellib.gpntb.ru/subscribe/ntb/ntb2002/1/f01_03.htm.

УДК [027.021(477.54-25)ХДНБ:379.8]+[338.483.12:027.021(477.54-25) ХДНБ]

ХДНБ ім. В. Г. КОРОЛЕНКА ЯК ОБ'ЄКТ БІБЛІОТЕЧНОГО ТУРИЗМУ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ МЕМОРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ)

Ходарева Юліана Владиславівна,
головний бібліотекар
ХДНБ ім. В. Г. Короленка,
Україна, Харків

Анотація. *Викладено погляд на Харківську державну наукову бібліотеку імені В. Г. Короленка як туристичний об'єкт – розкрито основні результати меморіальної діяльності та науково-дослідної роботи з історії за останні роки, висвітлено історико-культурну значущість будівлі бібліотеки – пам'ятки архітектури. Розглянуто перспективні напрямки розвитку бібліотечного туризму в ХДНБ.*

Ключові слова: *бібліотечний туризм, ХДНБ, меморіальна робота, науково-дослідна робота, музейні експозиції, екскурсійне обслуговування, будівля ХДНБ.*

Аннотация. *Изложен взгляд на Харьковскую государственную научную библиотеку имени В. Г. Короленко как на туристический объект – раскрыты основные результаты мемориальной деятельности и научно-исследовательской работы по истории за последние годы, отдельное внимание уделяется освещению историко-культурного значения здания библиотеки – памятника архитектуры, а также рассмотрены перспективные направления развития библиотечного туризма в ХГНБ.*

Ключевые слова: *библиотечный туризм, ХГНБ, мемориальная работа, научно-исследовательская работа, музейные экспозиции, экскурсионное обслуживание, здание ХГНБ.*

Annotation. *A view on Kharkov Korolenko State Scientific Library as a tourist object is presented. The main results of memorial activities and research work in the field of history in recent years are shown. A special attention is paid to illumination of historical and cultural significance of the Library building - an architectural monument. Perspective directions of library tourism development at Kharkov Korolenko State Scientific Library are also considered.*

Key words: *library tourism, Korolenko Kharkiv State Scientific Library, memorial work, research work, museum expositions, excursion service, the building of Korolenko Kharkiv State Scientific Library.*

2017 рік був оголошений Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних націй Міжнародним роком сталого туризму заради розвитку [1], тому такий напрям діяльності бібліотек як сприяння розвитку туризму має отримати новий імпульс. Бібліотечний туризм як важлива складова бібліотечного краєзнавства набуває все більшої популярності у практиці вітчизняних книгозбірень, бо сприяє соціальному, економічному, культурному розвитку краю; охороні і раціональному використанню його природних багатств і культурної спадщини; його всебічному вивченню і науковому дослідженню; вихованню поваги до його історії і культури; розвитку творчих здібностей особистості на основі місцевих традицій та професійного мистецтва [10, с. 1]. Водночас бібліотечний туризм може бути дієвим механізмом популяризації діяльності бібліотек та зміцнення їх іміджу.

За підтримки управління культури і туризму Харківської обласної державної адміністрації та Харківської обласної універсальної наукової бібліотеки (ХОУНБ) у листопаді 2011 р. було ініційовано створення на Харківщині при публічних бібліотеках інформаційних пунктів для туристів [10, с. 5]. З метою надання інформації відвідувачам бібліотеки, мешканцям міста та області щодо рекреаційно-туристичного потенціалу Харківщини у січні 2016 р. на базі ХОУНБ [11], а у лютому на базі Харківської обласної бібліотеки для дітей [12] відкрито туристсько-інформаційні пункти.

З липня 2014 р. стартував проект Молодіжної секції Всеукраїнської громадської організації «Українська бібліотечна асоціація» (МС ВГО «УБА») «Бібліотечний туризм: пізнай Україну та її бібліотеки». Його мета – обмін досвідом між бібліотекарями України, популяризація бібліотек у суспільстві шляхом включення бібліотек до туристичних маршрутів регіону [8]. Бібліотечні координатори допомагають скласти оптимальний бібліотечно-туристичний маршрут для відвідувачів таких міст України: Вінниця, Київ, Миколаїв, Одеса, Полтава, Херсон і Чернігів.

ВГО «УБА» стала переможцем конкурсу проектів Європейської культурної фундації та з 2015 р. впроваджує проект, спрямований на розвиток туризму у Києві [4]. Проектом «Прогулянки улюбленим містом» передбачається створення оригінальних авторських екскурсії українською та англійською мовами як для українців, так і для іноземних гостей столиці, підготовка гідів та використання сучасної бібліотеки як «третього простору», де працює ініціативна група фахівців та впроваджує проект у життя, застосовуючи наявні бібліотечні ресурси [9]. Бібліотеки Києва стали об'єктами показу або місцем збору групи/фінішу прогулянки [7].

З 2016 р. триває проект «Патріотичні екскурсії по Україні», розрахований на краєзнавців, істориків, екскурсоводів, гідів, музейних і бібліотечних працівників, журналістів і соціально активну молодь [3]. Всеукраїнський захід, проведений Міністерством молоді та спорту України, Департаментом освіти і науки, молоді та спорту Київської міськдержадміністрації спільно з Просвітницькою сотнею Майдану, перетворився на акцію, до якої у 2017 р. долучилася Дніпропетровська обласна державна адміністрація [6]. Обраний формат форуму-практикуму дозволяє організаторам пропонувати учасникам не лише виступи і лекції від відомих істориків, засновників проектів історико-патріотичного напрямку, фахівців у галузі туризму, але й екскурсійні маршрути містом та музеями, проводити практичні заняття зі створення нових туристичних маршрутів у різних регіонах, пов'язаних з українською історією і українською ідеєю.

Гідним об’єктом бібліотечного туризму може стати й одна з найбільших та найстаріших книгозбірень України – Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка (ХДНБ), яка має для цього сприятливі умови та багато надбань. Найголовнішим є здійснення потужної меморіальної діяльності та науково-дослідної роботи з вивчення і популяризації історичного минулого бібліотеки. Не менш вагомим є забезпечення діяльності, спрямованої на розвиток національної культури, українознавства та краєзнавства. Бібліотека є методичним центром з бібліотечного краєзнавства для бібліотек Східної України. У ХДНБ проводяться науково-практичні конференції, семінари; підтримуються тісні контакти з краєзнавчими осередками міста й області, громадськими організаціями, надається бібліографічна і методична допомога. Накопичення та збереження власних інформаційних ресурсів, які висвітлюють історичний розвиток і сьогодення Харківщини, залишається одним із пріоритетних напрямів діяльності. Ще одним значущим фактором є позиціонування бібліотеки як історичного об’єкту Слобожанщини, будівля якої залишається пам’яткою архітектури та охороняється державою. Крім того, важливим є здійснення екскурсійної роботи (проведення екскурсій як в цілому по бібліотеці, так і окремими структурними підрозділами з обов’язковим відвідуванням музейних експозицій). Ще у 2008 р., під час роботи Творчої лабораторії молодих працівників ХДНБ, висловлювалися думки щодо розвитку книгозбірні у напрямі бібліотечного туризму.

У 2011 р. до 125-річчя бібліотеки за результатами багаторічного дослідження історії ХДНБ відбулося урочисте відкриття та презентація гостям та учасникам ювілейних заходів «Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка в історичному просторі трьох епох» музейної експозиції «Харківська Громадська бібліотека: перше 30-річчя. 1886–1916 роки» та історичної фотогалереї «1886–2011. Від Харківської громадської до Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка». В урочистому їх відкритті взяли участь представники Міністерства культури України Л. С. Нікіфоренко та С. Г. Сивокінь.

Музейна експозиція складалася з декількох стендів, в яких матеріал розподілено за певними розділами. Перший розділ «Акт громадської ініціативи» висвітлював передумови створення Харківської громадської бібліотеки (ХГБ) плеядою вчених, земських діячів, ентузіастів народної освіти; розкривав відносини бібліотеки з владою; відображав зміну адрес до отримання власної будівлі. Доповнював уявлення про активістів, причетних до справи відкриття бібліотеки банер «Фундатори ХГБ – учені Харківського Імператорського університету», виготовлений Асоціацією випускників, викладачів та друзів ХНУ ім. В. Н. Каразіна спільно з працівниками ХДНБ. Другий розділ «Нові можливості, нові перспективи» знайомив з будівлею бібліотеки, побудованої за проектом О. М. Бекетова і урочисто відкритої в 1901 р. Третій розділ «Структура та управління» докладно висвітлював структуру книгозбірні, розкривав специфічні подробиці в організації управління установою. Четвертий розділ «Зразкова і найбільш видатна» наочно демонстрував здобутки бібліотеки напередодні святкування її 25-річчя.

Різні етапи розвитку книгозбірні ілюструє історична фотогалерея, розташована у головному корпусі бекетівського палацу. Достатньо символічним став поділ на історичні етапи, якими пройшла свій шлях ХДНБ – від заснування і до сьогодення, під час яких було і піднесення (1886–1910 рр.) і важкі випробування та втрати (1940–1950 рр.), бібліотека набула наукового статусу (1920–1930 рр.) і республіканського значення (1960–1980 рр.), активно розвивалася та трансформувалася у відповідності до вимог часу. Завершальний етап – сьогодення – широко представлений кількома стендами з яскравим ілюстративним рядом, присвячений раритетам книгозбірні та основним підсумкам багатогранної діяльності з 1991 р.

Крім того, підготовлено та опубліковано ювілейне видання «Бібліотека в історичному просторі трьох епох», збірку «VIVAT,

CRESCAT, FLOREAT BIBLIOTHECA CHARCOVIENSIS! (Хай живе, росте, квітне харківська бібліотека!)», де зібрані матеріали про два ювілеї ХДНБ з різницею у 100 років – 25 і 125-річчя[3], які підтверджують соціальну і культурну значущість установи і залишаються безцінним джерелом для вивчення її здобутків [13, с. 17]. Вартим уваги залишається відеофільм про діяльність книгозбірні «Шлях у 125 років», створений за підтримки благодійного фонду ФК «Прем'єр».

Концептуальний проект музею історії ХДНБ ім. В. Г. Короленка (2012 р.) як головний науковий документ, підготовлений фахівцями ХДНБ, визначив основні завдання, напрями та зміст роботи, облік, розміщення, забезпечення зберігання, експонування документальних та предметних матеріалів з історії бібліотеки, здійснення культурно-освітньої роботи, включав методично-допоміжний матеріал зі створення бібліотечних музеїв. Однією з функцій музею, врахованою проектом, стала комунікаційно-туристична, якою передбачено визначення будівлі книгозбірні туристичним об'єктом, введення музею до складу туристичних маршрутів міста і області, здійснення екскурсійного обслуговування, залучення до здобутків культури і науки широкого загалу відвідувачів, у т. ч. у віртуальному просторі.

У 2016 р. внаслідок реконструкції хронології існування Харківської губернської публічної бібліотеки (ХПБ) і встановлення континуїтету (морально-правового, статусного зв'язку) ХДНБ ім. В. Г. Короленка з ХПБ доповнено та перейменовано музейну експозицію «Харківська громадська бібліотека. Перше 30-річчя. 1886–1916 рр.» на «Від Харківської губернської публічної до громадської бібліотеки. 1830–1916 рр.»[4].

Урочисте відкриття та презентація першого стенду «Харківська губернська публічна бібліотека» оновленої експозиції відбулося в межах XIX Міжнародної науково-практичної конференції «Короленківські читання 2016». Композиційно стенд складається з матеріалів декількох історичних етапів, пов'язаних із відкриттям та функціонуванням першої публічної бібліотеки Харкова, що ілюструються фотокопіями документів, портретів, обкладинок книг, малюнків та охоплює період 1830–1916 рр. На стенді в логічно-хронологічній послідовності розкриваються передумови заснування, відкриття та функціонування книгозбірні протягом 1830-х

[3] З відліком від 1886 р.

[4] За результатами дослідження історії бібліотеки, проведеного впродовж 2011–2016 рр. встановлено нову дату заснування бібліотеки як ХПБ у 1830 р.

років, ініціювання цивільним губернатором у 1839 р. справи про розшук її майна, реєстрація у 1864 р. як бібліотеки Дворянського депутатського зібрання та її подальшу долю після жовтневого перевороту 1917 р. і націоналізації бібліотек. Серед наявних на стенді матеріалів – портрети державних та громадських діячів, безпосередньо пов'язаних з відкриттям у Харкові бібліотеки – міністра внутрішніх справ А. А. Закревського, за циркуляром якого в губерніях засновувалися публічні бібліотеки для читання, слобідсько-українського громадянського губернатора М. І. Каховського, за наказом якого у Харкові в 1830 р. засновано книгозбірню й утворено Комітет піклувальників бібліотеки, губернського очільника дворянства А. Квітки, який був організатором заснування бібліотеки та одним з членів комітету піклувальників Харківської губернської публічної бібліотеки (ХПБ), а також відомого письменника і громадського діяча Г. Квітки-Основ'яненка, одного з членів Комітету піклувальників бібліотеки. Експонуються портрети державних та громадських діячів, науковців, пов'язаних з подальшим функціонуванням бібліотеки після її відкриття – відомого філолога, славіста, академіка І. І. Срезневського, який виконував обов'язки бібліотекаря, уклав систематичний каталог бібліотеки і підготував чернетки звітів про роботу; відомого історика-етнографа, літератора В. В. Пассека, одного із засновників Довідкової контори у Харкові, який звернувся до Комітету піклувальників ХПБ з проханням про передачу бібліотеки конторі; цивільного губернатора Харківської губернії П. І. Трубецького, який разом з іншими членами Комітету задовольнив це прохання. Серед інших експонатів чільне місце посідають фотокопії документів, у т. ч. архівних – відбитка гербової печатки ХПБ, чернеток звітів про роботу бібліотеки, положення про передачу ХПБ Харківській довідковій конторі, справи про розшук майна ХПБ, обов'язкової постанови Харківського губвиконкому про націоналізацію бібліотек та ін. Матеріали стенду стали підґрунтям для підготовки фахівцями кабінету бібліотекознавства імені Л. Б. Хавкіної (КБ) віртуальної виставки «Перша публічна бібліотека Харкова» [5]. В інших стендах – «Акт громадської ініціативи», «Нові можливості нові перспективи», «Зразкова і найбільш видатна» – зібраний матеріал дає уявлення про ключових осіб, серед яких Х. Д. Алчевська, М. М. Бекетов, М. Ф. Сумцов, І. П. Щелков, О. М. Бекетов, Д. І. Багалій, Л. Б. Хавкіна, Ікскуль фон Гільденбандт і події, що вплинули на відкриття та розвиток книгозбірні наприкінці XIX – початку XX століття; особливості, специфіку та інноваційний характер роботи книгозбірні, що дозволило їй увійти до

лав найкращих бібліотек Російської імперії, презентувати власні досягнення та досвід на міжнародному рівні.

Залучення до відкриття музейних експозицій (2011, 2016 рр.) ряду організацій та установ (архівів, музеїв, центрів, бібліотек), а також використання реставрованих меблів та інших предметів, що збереглися у ХДНБ, дозволило реконструювати і наочно представити бібліотечний інтер'єр кінця XIX – початку XX ст. та історичний період в цілому.

Унікальною виявилася книжково-документна виставка-перегляд «Книжкові скарби першої публічної бібліотеки Харкова», презентована в межах спільного проекту «Реконструкція фонду Харківської губернської публічної бібліотеки (1831–1886) за матеріалами сучасних бібліотек м. Харкова» та виїзна тематична виставка «Харківське Дворянське зібрання», підготовлені ХДНБ спільно з ЦНБ ХНУ ім. В. Н. Каразіна та Харківським історичним музеєм імені М. Ф. Сумцова (ХІМ ім. М. Ф. Сумцова). На виставках демонструвалися найбільш цікаві експонати, серед яких популярні і науково-популярні книжкові, а також періодичні видання початку XIX ст., які складали ядро фонду ХПБ і були виявлені у фондах ХДНБ та ЦНБ ХНУ ім. В. Н. Каразіна, макет будинку Харківського депутатського зібрання, а також документи, що ілюструють його історію.

Основні досягнення бібліотечного закладу репрезентує музейна вітрина «Нагороди ХДНБ ім. В. Г. Короленка», підготовлена зусиллями фахівців КБ. В ній експонуються почесні відзнаки, нагороди книгозбірні, починаючи з 2011 р. Це і пам'ятний знак Кабінету Міністрів України, і почесна відзнака Харківської обласної ради, і диплом конкурсу «Краща продукція Харківщини», і диплом УБА «Бібліотека року 2014», і «Визнання народу» від газети «Вечірній Харків» та ін.

Розуміння важливості окремих особистостей в історії, їхньої ролі у становленні науки та культури, впливу на розвиток окремих установ, спонукає до подальшої персоніфікації історичних розвідок. Не є винятком і фахівці ХДНБ, які намагаються через дослідження історії бібліотеки в особах показати живий портрет бібліотекаря, роль фахівця в становленні книгозбірні. Серед осіб, діяльність яких істотно вплинула на розвиток ХДНБ, є і фундатори Харківської бібліотечної школи, і фундатори та члени Правління ХГБ, і директори ХДНБ, і ветерани та співробітники бібліотеки. За результатами вивчення діяльності фундаторів Харківської бібліотечної школи, фундаторів та членів Правління ХГБ проаналізовано роль громадських діячів та науковців міста у створенні та функціонуванні

бібліотеки, зібрано факти, пов'язані з конкретними особами, підготовлено стендові експозиції, віртуальні виставки, публікації та доповіді про Д. І. Багалія, М. Ф. Сумцова, Б. Г. Філонова, Ф. А. Павловського, Ф. І. Шміта, К. І. Рубинського, Б. О. Боровича, Н. Я. Фрід'єву, Л. Б. Хавкіну та інших.

КБ, як відділ, є куратором діяльності ХДНБ з виконання меморіальної функції, а саме: вивчення культурної спадщини та історії бібліотеки, розкриття її історико-культурного значення. Працівники відділу займаються формуванням іміджу бібліотеки, вивченням та подальшою популяризацією й розповсюдженням отриманих даних (у т. ч. шляхом підготовки виступів, доповідей і презентацій, підготовки та читання лекцій, організацій Днів дослідника, проведення екскурсій).

Експозиційний простір кабінету відкриває художній розпис стіни, із зображенням історичної панорами Петровського провулка в Харкові кінця XIX – початку XX ст. з Харківською громадською бібліотекою та Миколаївською церквою, що є логічним продовженням діючих стендових експозицій. На першому стенді «Фундатори харківської бібліотечної школи» представлені біографічні відомості, цитати, уривки доповідей, фотокопії праць відомих учених – М. Ф. Сумцова, Д. І. Багалія, К. І. Рубинського. Другий стенд «Бібліотекознавець Любов Борисівна Хавкіна» присвячений висвітленню творчого доробку Л. Б. Хавкіної, яка працювала у ХГБ у 1890 – 1918 рр., ініціювала відкриття кількох відділів (зокрема, відділу бібліотекознавства, музичного та дитячого відділів), була автором першого в Росії проекту бібліотечної освіти (1904 р.). Її праці представлені на нижніх експозиційних тумбах, серед яких і друге перероблене та доповнене видання книги «Библиотеки, их организация и техника», що у 1905 р. отримала золоту медаль на всесвітній виставці у м. Л'єжі. Поряд зі стендом розташовано відомий портрет Любові Борисівни та пам'ятна табличка з найбільш вагомими досягненнями науковця. Важливими для розуміння особистості засновниці відділу бібліотекознавства є отримані від представників Нью-йоркської публічної бібліотеки електронний дайджест архівних матеріалів про ХГБ та електронні копії листів Л. Б. Хавкіної до директора Нью-Йоркської публічної бібліотеки Е. Х. Андерсона, які зберігаються у книгозбірні.

Крім того, заслуговують на увагу підготовлені фахівцями КБ електронні ресурси, присвячені як окремим особам, так і окремим датам та подіям, це – *віртуальні виставки* «Зародження Харківської бібліотечної школи», «Перша публічна бібліотека Харкова», «Дмитро Іванович Багалій

і бібліотечна справа України: до 150-річчя від дня народження», виставка-презентація книги Л. Б. Хавкіної «"Бібліотеки, їх організація і техніка" – Первенец подлинной библиотечной науки», «Перший всеукраїнський з'їзд бібліотечних працівників»; *віртуальний проект* «Любов Борисівна Хавкіна. Харківський період діяльності (1871–1918)», який посів перше місце у другому регіональному конкурсі імені Л. Б. Хавкіної на кращу наукову роботу та інноваційний проект серед молодих бібліотекарів, аспірантів, магістрів та студентів у номінації «Інноваційні проекти».

Розкриває внесок окремих особистостей у розвиток книгозбірні започаткований КБ цикл книжково-документних експозицій «З когорти короленківців». У фокусі уваги в першу чергу бібліотечні працівники-ювіляри ХДНБ, коло їхніх професійних та наукових інтересів, історичні події, досягнення та звершення бібліотечного закладу, свідками яких вони стали.

Під час історичних вояжів музейними експозиціями та екскурсій відділом, постійно діючими музейними експозиціями, історичною фотогалереєю відвідувачі знайомляться з маловідомими сторінками історії ХДНБ, з історією КБ, його основними інформаційними ресурсами та послугами, виставками документів. У межах науково-бібліотекознавчого лекторію працівники відділу проводять тематичні екскурсії, інтерактивні історико-інформаційні тури для окремих груп користувачів – студентів, які навчаються за спеціальностями «Документознавство та інформаційна діяльність», «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», «Бібліотечна та архівна справа» у ВНЗ I–IV рівня акредитації. Наочно демонструє історію та сьогодення КБ фільм «Історія становлення та розвиток традицій відділу бібліотекознавства в Харківській державній науковій бібліотеці ім. В. Г. Короленка», представлений у групі відділу соціальної мережі Facebook [2].

Як культурний бренд регіону ХДНБ проводить оглядові та тематичні тури бібліотекою, групові (для певних категорій користувачів), індивідуальні (як правило, для VIP-гостей), літературні, тематичні віртуальні екскурсії, екскурсії, приурочені до різних заходів та подій. Крім того, пропонуються екскурсії постійними (наприклад, музейною) та змінними експозиціями у читально-експозиційному залі імені академіка Д. І. Багалія, КБ ім. Л. Б. Хавкіної, екскурсії Німецьким читальним залом, Австрійською бібліотекою для іноземних гостей англійською, німецькою, французькою мовами. І платні, і безкоштовні екскурсії користуються

постійним попитом, про що свідчить тенденція збільшення їх кількості за останні три роки (зі 126 у 2014 р. до 148 у 2016 р.).

Потенційно цікавою для відвідувачів ХДНБ та вартої уваги туристів Харкова може стати екскурсія будівлею – пам'яткою архітектури, що залишається однією з прикрас нашого міста та входить до спадку, який залишив нашому місту відомий архітектор, академік архітектури О. М. Бекетов. Особливістю екскурсії має бути акцент на архітектурній складовій, розкритті основних етапів, пов'язаних зі справою будівництва власного приміщення бібліотеки. Висвітлення ключових віх від виникнення ідеї і збору коштів до будівельного фонду до урочистої закладки фундаменту, роботи будівельної комісії та урочистого освячення будівлі, використаних під час будівництва новітніх світових досягнень у будівництві бібліотек, застосування тих чи інших архітектурних рішень, має наочно супроводжуватися підібраним ілюстративним рядом. Обов'язковим місцем для перегляду у цьому екскурсійному маршруті може стати фасад будівлі, виконаний у стилі неоренесансу з ліпними прикрасами за ескізами О. М. Бекетова. Наступною «зупинкою» – великий читальний зал, стіни якого оздоблені пілястрами з гермами і медальйонами, в які згодом були вставлені портрети письменників та поетів. Саме тут проводилися концерти та музичні вечори, зустрічі з письменниками, лекції видатних науковців, а також донині збережено рояль, на якому виконували музичні твори такі відомі музиканти, як С. Рахманінов, Е. Рокко, С. А. Брікнер, Є. Ф. Нібур, Я. Зальська та інші. Поряд із великим читальним залом знаходиться читальний зал для наукових працівників, позначений на авторському плані Олексія Миколайовича як «зал для дам» або «дамская читальная комната».

Актуальною та вартою уваги є подальша реконструкція дизайну інтер'єрів ХДНБ за допомогою сучасних програмних і художніх засобів тривимірного моделювання архітектурних об'єктів, підготовчий етап якої розпочато фахівцями КБ.

Підготовка віртуальної подорожі будівлею ХДНБ (у т. ч. з відвідуванням таких закритих для користувачів місць як книгосховище, побудоване за типом бібліотеки Страсбурзького університету, дах і підвальний поверх) з використанням ретроспективи та наведенням історичних паралелей з оригінальним проектом О. М. Бекетова стане логічним продовженням циклу віртуальних виставок, присвячених історії ХДНБ, сприятиме ширшій популяризації історико-культурного значення будівлі та її привабливості як туристичного об'єкту.

Проте не лише туристи та відвідувачі бібліотеки є потенційною аудиторією для проведення екскурсій, до їх числа можна віднести і самих бібліотечних працівників. Виявилися цікавими та викликають постійну увагу екскурсії для співробітників ХДНБ, організовані КБ до інших освітніх і культурних закладів, в т. ч. і бібліотек регіону. Так, у межах проекту «Бібліотеки та музеї Харкова» здійснено безкоштовне відвідування музею природи та музею історії ХНУ ім. В. Н. Каразіна, ХІМ ім. М. Ф. Сумцова, Музею історії та залізничної техніки Південної залізниці, а також НТБ НТУ «ХПІ»; у межах фестивалю науки «Наука XXI століття. Харків авіакосмічний» – музею історії і НТБ ХНАУ ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»; у межах циклу «Бібліотечний четвер» – бібліотеки та музейного комплексу Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова, що дозволило підвищити інформаційний рівень екологічної культури та загальний культурний рівень фахівців ХДНБ. Під час екскурсій розкривалися передумови відкриття та подальшого розвитку закладів, демонструвалися історичні експозиції та унікальні експонати, архітектурні рішення, що використовувалися під час проектування і будівництва, історичні пам'ятки. Таким чином, у подальшому відділ може стати координаційним центром за цим напрямом екскурсійної роботи, опікуватися організацією та координацією взаємодії не лише між книгозбірнями, але й з іншими установами міста, в яких функціонують бібліотеки та музеї.

Донесення до широкої громадськості багатогранної історії ХДНБ, розкриття значення установи для міста і країни в цілому на різних етапах її існування, позиціонування як туристичного об’єкту бібліотечного та культурного туризму дозволяє представити її культурну та історичну цінність, історико-культурний та інтелектуальний потенціал, що в свою чергу впливає на формування позитивного туристичного іміджу та розвиток туристичної привабливості Слобожанщини.

Список бібліографічних посилань

1. Бібліотека як складова туристичного простору: [метод. поради]. Запоріжжя, 2017. 32 с. Електрон. аналог: URL: https://issuu.com/zounb.izdatel/docs/turizm.

2. История становления и развития традиций отдела библиотековедения в ХГНБ им. В. Г. Короленко [Електронний ресурс] : [відео]. URL: https://www.facebook.com/%D0%9A%D0%B0%D0%B1%D0%B8%D0%BD%D0%B5%D1%82-%D0%B1%D0%B8%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F-

%D0%B8%D0%BC-%D0%9B%D0%91%D0%A5%D0%B0%D0%B2%D0%BA%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B9-767536993339974/notifications/.

3. Мінмолодьспорт: навчальний семінар «Патріотичні екскурсії по Україні» [Електронний ресурс]. URL: https://travel.ula.org.ua/minmolodsport-navchalnyj-seminar-patriotychni-ekskursiji-po-ukrajini/.

4. Новий проект Української бібліотечної асоціації з бібліотечного туризму [Електронний ресурс]. URL: https://travel.ula.org.ua/novyj-proekt-ukrajinskoji-bibliotechnoji-asotsiatsiji-z-bibliotechnoho-turyzmu/.

5. Перша публічна бібліотека Харкова [Електронний ресурс]. Харків, 2017. URL: http://korolenko.kharkov.com/v-vystavky/92.html.

6. Патріотичні екскурсії по Україні розроблять у Дніпрі [Електронний ресурс]. URL: http://9-channel.com/patriotichni-ekskursiyi-po-ukrayini-rozroblyat-u-dnipri-000133065.html.

7. Польова В. Бібліотечний туризм. Рік проекту : [Електронний ресурс]. URL: https://molod.ula.org.ua/novini/item/486-bibliotechnyi-turyzm-piznai-ukrainu-ta-ii-biblioteky.

8. Польова В. Старт проекту Бібліотечний туризм : [Електронний ресурс]. URL: http://bibliotourism.blogspot.com/2014/07/2014.html.

9. Про проект [Прогулянки улюбленим містом] : [Електронний ресурс]. URL: https://travel.ula.org.ua/pro-proekt/.

10. Туризм і бібліотеки [Електронний ресурс]: найкращий зарубіжний та національний досвід. URL: http://bit.ly/2uPS3SP.

11. Харків туристичний. Відкриття туристсько-інформаційного пункту [Електронний ресурс]. URL : http://www.library.kharkov.ua/library/events/?events=2506.

12. Туристско-информационный пункт на базе Харьковской областной библиотеки для детей [Электронный ресурс]. URL: http://www.omctur.kh.ua/ru/org/turistsko-informacionnyy-punkt-na-baze-harkovskoy-oblastnoy-biblioteki-dlya-detey.

13. Ходарєва Ю. В. Співпраця зі ЗМІ як важлива частина рекламної діяльності бібліотек // Бібліотечна журналістика [Текст] : метод. матеріали до курсу. Харків, 2015. С. 8–19.

УДК 027.021(477.54)ХДНБ:929 Анциферов](091)

ПРОСВЕТИТЕЛЬ, КООПЕРАТОР, ГУМАНИСТ. К 150-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ А. Н. АНЦЫФЕРОВА, ПРЕДСЕДАТЕЛЯ ПРАВЛЕНИЯ ХАРЬКОВСКОЙ ОБЩЕСТВЕННОЙ БИБЛИОТЕКИ

Шалыганова Алла Людвиговна,
главный библиотекарь
ХГНБ им. В. Г. Короленко,
Украина, Харьков

Аннотация. *Изложены результаты исследования «История Харьковской государственной научной библиотеки имени В. Г. Короленко» о деятельности Правления Харьковской общественной библиотеки и его Председателя А. Н. Анцыферова (1910–1918 гг.).*

Ключевые слова: *Харьковская общественная библиотека, Правление ХОБ, Председатель Правления, история ХГНБ.*

Анотація. *Розглянуті результати дослідження «Історія Харківської державної наукової бібліотеки» про діяльність Правління Харківської громадської бібліотеки та його Голови О. М. Анциферова (1910–1918 рр.).*

Ключові слова: *Харківська громадська бібліотека, Правління ХГБ, Голова Правління, історія ХДНБ.*

Annotation: *The results of the study «The history of Kharkiv Korolenko State Scientific Library» devoted to the activities of the Board of Kharkiv Public Library and its Chairman A. N. Antsyferov (1910–1918) are presented in the article.*

Key words: *Kharkiv Public Library, Board of the KhPL, Chairman of the Board, history of the Kharkiv State Science Library.*

История Харьковской государственной научной библиотеки имени В. Г. Короленко (ХГНБ) еще не написана. Однако исследование отдельных периодов и направлений ее развития приближает время создания подобного труда. Библиотека особенно интересна просветительской деятельностью учредителей, организаторов, благотворителей. В последнее время появились публикации о деятелях Харьковской общественной библиотеки (ХОБ). Вышли материалы о первом председателе Правления Б. Г. Филонове, членах Правления Ф. А. Павловском, Ф. И. Шмите, В. Я. Данилевском, И. П. Щелкове, И. И. Слатине, Л. Б. Хавкиной, библиографе Б. О. Боровиче и др. В сообщении изложены результаты

изучения деятельности Алексея Николаевича Анцыферова, председателя Правления ХОБ в годы Первой мировой войны и революции 1917 г.

Изучение выдающихся личностей, внесших значительный вклад в становление и развитие ХГНБ – одно из основных направлений исследования «История Харьковской государственной научной библиотеки имени В. Г. Короленко», организованного сектором истории (2009–2014 гг.), в котором приняли участие представители 14 структурных подразделений библиотеки. Изучение профессиональной деятельности библиотекарей сквозь призму общей истории ХГНБ требовало от исследователей, говоря словами И. Гёте, «энтузиазма, который она [история] вызывает в нас». У членов исследовательской группы энтузиазма хватало в избытке (приказ № 32 от 19 марта 2010 г.). В конкурсе участвовали 40 человек, которые представили 70 научных работ, их значительная часть посвящена изучению истории библиотеки. Результаты деятельности исследователей были подытожены на конкурсе научных работ по библиотековедению, библиографоведению, а также истории библиотечного дела среди сотрудников ХГНБ, посвященном 125-летнему юбилею Библиотеки. Его участники – специалисты, ветераны и молодые авторы – обладатели дипломов конкурса: И. Дмитриченко, А. Журавлева, М. Корниенко, В. Прохорова, А. Тищенко, А. Шалыганова [17].

В результате аналитико-поисковой работы был накоплен значительный исследовательский материал (картотека «Правление ХОБ: 1885–1918», списки членов Библиотеки за 1890–1914 гг. (около 1200 персоналий), списки сотрудников ХГНБ с биографическими данными (около 600 персоналий). Это привело к созданию биобиблиографического словаря (ББС) «Персоналии Харьковской государственной научной библиотеки имени В. Г. Короленко: 1885–2016». В 2013 г. был разработан план-проспект его первой части «Правление Харьковской общественной библиотеки: 1885–1918» [18], в 2016 – издан [20].

Словарь, без преувеличения является мини-энциклопедией ХОБ в лицах. Персонифицированный подход широко используется в исторических исследованиях библиотек Украины, но для отражения истории отдельной библиотеки применяется впервые. Словарь раскрывает персональный, количественный состав Правления, время избрания и пребывания в должности, научную, библиотечную, благотворительную деятельность. Персональные статьи содержат краеведческие материалы (раздел «Память»). Полноту и достоверность фактографических сведений обеспечили отчеты ХОБ (1886–1918) со статьями, докладами, речами,

особыми мнениями, приветствиями, адресами, некрологами членов Правления Библиотеки. В содержательном плане словарь выходит далеко за пределы локального исследования, он *«…є вагомим внеском в історію бібліотечної справи України як джерельна і фактографічна база»* [12].

Имя А. Н. Анцыферова мы не встретим в ряде современных энциклопедий Украины, в юбилейных изданиях ХГНБ. Исследование позволило впервые восстановить хронологический ряд председателей Правления ХОБ: Б. Г. Филонов (1885–1893), М. М. Серебряков (1893–1894), Д. И. Багалей (1894–1906), А. П. Грузинцев (1906–1907), Г. Н. Абрамов (1907–1908), А. П. Комаров (1908–1910). Среди них выделяется А. Н. Анцыферов (1910–1918) – экономист, статистик, юрист, педагог, теоретик и практик кооперативного движения, государственный, городской, общественный деятель [20, с. 298].

ХОБ всегда привлекала энергичных, талантливых, верных идее просвещения людей «высшего общества». Она была «излюбленным детищем харьковской интеллигенции». Тесные узы связывали ХОБ с Харьковским университетом. Как отмечал ректор университета профессор И. В. Нетушил, «*…целый ряд деятелей Библиотеки ... в то же время являлись деятелями университета»* [11]. Как показало исследование, в числе деятелей Правления ХОБ были выдающиеся ученые, академики АН Украины Д. И. Багалей, А. Н. Белецкий, В. П. Бузескул, В. Я. Данилевский, В. Ф. Левитский, Д. Н. Синцов, Н. Ф. Сумцов, Ф. И. Шмит. В этом ряду почетное место занимает А. Н. Анцыферов – ученый с мировым именем, удостоенный премии Французской академии наук «За вклад в мировую науку» (1942).

А. Н. Анцыферов родился 10 августа 1867 г. в г. Воронеже в дворянской семье. Окончил Воронежскую классическую гимназию с серебряной медалью (1885 г.), юридический факультет Московского университета (1890 г.). С 1903 г. приват-доцент кафедры политической экономии, экстраординарный профессор Харьковского университета (1908 г.), ординарный профессор Харьковского университета (1917 г.).

Пионер и организатор кооперативного движения в Украине и России. Разработал первый в России закон о кооперации. Инициатор создания первого в России банка кооперативного кредита.

Не принял события 1917 года. Вместе с другими представителями харьковских академических кругов подписал т. н. «Воззвание ученых Юга России к Европе», содержащее резко отрицательную оценку советской власти. В конце 1919 г. уехал из Харькова, с 1920 г. – в эмиграции (Прага,

Париж). С 1923 г. – глава Русской академической группы в Париже [20, с. 48–49].

Его избрание было неслучайным [10]. После ухода Д. Н. Багалея (в 1906 избран ректором университета), Правление покидают его старейшие члены А. П. Грузинцев (1908) и Н. А. Гредескул (1906). Нужен был лидер, который возглавил бы правление. Библиотека, как учреждение, основанное на добровольном объединении группы лиц на нравственных началах для достижения просветительской цели, нуждалась в квалифицированном и самоотверженном руководителе. Принципы библиотеки базировались на полном равенстве прав участников и предполагали наличие самоуправления, в котором каждый из членов принимает непосредственное участие. Эти принципы легли в основу устава ХОБ как «учреждения на кооперативных началах». Предполагалось, что библиотека принадлежит тому, для кого существует – читателям. Все читатели, которые вносили плату за чтение книг и журналов на дому, считались членами библиотеки и имели право голоса на общих собраниях. Библиотечное членство не было простой формальностью. Читатели проявляли инициативу и творчество, определяли потребности населения Харькова и вырабатывали пути их реализации. Общее собрание членов библиотеки избирало из своего состава правление для совместного заведывания делами библиотеки [14]. В 1918 г., когда резко уменьшилось количество «друзей Библиотеки», о чем свидетельствовали почти пустые залы общих собраний, А. Н. Анцыферов обратился к демократическому сообществу: «*…двери Библиотеки всегда открыты для желающих вступить в ее члены... в Библиотеку должны войти деятельными членами ее подлинные хозяева – читатели»* [2]. Но, к сожалению, дальнейшее развитие библиотечного строительства пошло по другому пути.

Начало библиотечной деятельности А. Н. Анцыферова совпало с оживлением деятельности демократически настроенной интеллигенции: проводились съезды учителей, книгоиздателей, земских деятелей. Практически в это же время в библиотечном деле произошли важнейшие события: основано первое Общество библиотековедения (1908 г.), вышел первый номер журнала «Библиотекарь» (1910 г.), состоялся I Всероссийский съезд по библиотечному делу (1911 г.), Харьковской общественной библиотеке исполнилось 25 лет (1911 г.). В библиотечном строительстве наметилось усиление общественных начал в управлении библиотекой, использование американского и западноевропейского опыта.

Понимая значение этих событий в библиотечном мире, А. Н. Анцыферов в юбилейном докладе дает характеристику достижениям ХОБ за 25-летие, признавая немалые заслуги ее общественного органа управления – Правления. В своей речи он сказал: *«Сознание культурной роли Библиотеки объединило вокруг нее много энергичных и бескорыстных работников, принадлежащих к различным общественным группам ... профессоров, учителей, присяжных поверенных, инженеров, врачей, судебных деятелей и деятелей городских и земских служащих...»* [1]. За четверть века в числе деятелей, «ближайшим образом руководивших делом», прошла целая галерея лиц в количестве 106 человек, самоотверженная деятельность которых быстрыми шагами двинула вперед развитие юного организма новой библиотеки». К концу первого года фонд библиотеки насчитывал около 10 тыс. томов. К 10-летию ХОБ увеличила свой фонд в 37,5 раз и могла удовлетворить запросы читателей самых разнообразных сословий и профессий. Свое 15-летие Библиотека встретила в собственном здании. К 25-летию ХОБ не имела себе равных среди общественных библиотек по книговыдаче: 282 тыс. томов в год, а рост фонда составлял в среднем 10% ежегодно.

Причиной успехов библиотеки был ее общественный характер [19]: *«возникла благодаря общественному сочувствию, поддерживается общественным трудом и служит на пользу общества»* [15]. А. Н. Анцыферов так объяснял «ряд благородных, но неудачных попыток» организации публичной библиотеки в 30-х годах XIX в.: *«Книги, собранные задолго до основания ХОБ, никак не могли достигнуть до читателя. Они совершали целый ряд путешествий... Но все эти странствия нисколько не приближали их к читателю. Нисколько неудивительно это потому, что был мертвый субстрат, но не было души, а стало быть и не было и организма. Мы потому и празднует сегодня 25-летний юбилей, а не 75-летний юбилей, что только 25 лет тому назад в дело вдохнули душу живую»* [1].

Таким образом, Харьковская общественная библиотека состоялась потому, что создавалась людьми для людей. *«Общественная волна*, – писал профессор Н. А. Гредескул, – *выдвинула пассивную опору для библиотеки в лице многих тысяч ее читателей, в лице сотен пожертвователей книгами и деньгами, в лице, наконец, всех сочувствующих делу просвещения, – и эта же волна выдвинула активных деятелей, которые непосредственно вели и устраивали дела библиотеки.*

Наша библиотека есть настоящее, вполне законное детище всего местного интеллигентного общества» [4].

Библиотека была общественной не только «по управлению, но и по духу», отвечала вкусам и потребностям читателей, расширяла своё общеобразовательное и научное значение. Особой заботой А. Н. Анцыферова было формирование фонда. Книги научного содержания библиотека получала путем пожертвований. В 1910 г. Правление вновь обратилось ко всем земствам, учреждениям и обществам с просьбой о бесплатной передаче своих изданий библиотеке. А. Н. Анцыферов инициирует ходатайство перед главным управлением по делам печати о предоставлении бесплатного экземпляра каждой из книг, изданной в стране на украинском и русском языках (1914 г.), что обеспечило бы ХОБ статус областного книгохранилища. В 1913 г. Правление решало вопрос об ассигновании средств на приобретение книг на польском, эстонском, армянском, татарском и других языках. Комиссия, созданная Правлением при Украинском отделе им. Т. Г. Шевченко, приняла решение об обращении к издателям украинских журналов и газет в Галичине и Америке с просьбой прислать свои издания. Но война помешала этому начинанию.

В 1914 г. увеличился неудовлетворенный спрос на иностранную беллетристику (вследствие присоединения Российской империи к Международной конвенции по охране авторского права). Правление увеличивает количество книг и журналов, пользующихся наибольшим спросом: журналы «Свободный журнал», «Новая жизнь», «Научный журнал», «Библиотекарь» и газету «Новое время». По просьбе подписчиков были выписаны «Армейский вестник», «Агрономический журнал», «Вестник кооперативных союзов» и ряд журналов на польском и французском языках [3]. Таким образом, за период 1911 – 1914 гг. фонд ХОБ увеличился со 149 тыс. до 183 тыс. томов, книговыдача – с 330864 до 579814 экземпляров в год [8].

Как и в прежние годы, многие библиотеки, правительственные, общественные учреждения и организации, а также частные лица обращались в Правление за справками по различным вопросам организации библиотек. Как свидетельствует отчет ХОБ за 24-й год существования [10], такими учреждениями были: Библиотека Этнографического отдела Русского музея (Санкт-Петербург), Кисловодская, Николаевская, Херсонская, Ярославская публичные библиотеки, городские и губернские управления Киева, Москвы, Тифлиса

и др. Получая пожертвования, Правление, в свою очередь, высылало дублетные книги и журналы в другие просветительские учреждения. При библиотеке существовал бесплатный абонемент, которым пользовались учителя начальных классов, студенты вузов, и слушательницы женских курсов.

В условиях военного времени (1914–1918 гг.) председатель концентрировал работу Правления на обслуживании новых категорий читателей, создании новых структурных отделов, оказании помощи просветительским учреждениям. С началом Первой мировой войны функции библиотеки были нарушены из-за отсутствия освещения, тревожных настроений в городе. Из районов боевых действий в город прибывали беженцы. Но, несмотря на трудности, количество читателей в 1914 г. по сравнению с предыдущим годом возросло на 20%, посещений на 12%, пользователей кабинета для чтения на 33% [9]. Основной читатель – студенты и дети. Как свидетельствует отчет, *«…они пришли читать, а главное заниматься, будучи лишены дома и тепла и света»* [7]. Созданная правлением комиссия сформировала ядро книжного фонда детской литературы. На базе третьего разряда был организован детский отдел. В 1916 г. было принято решение о создании справочного отдела. На протяжении 1918 г. работал журнальный абонемент. В 1917–1918 гг. были открыты «суточный» и «дачный» абонементы. Для руководства чтением составлялись рекомендательные списки литературы (планы чтения), приобретались настенные таблицы по истории мировой литературы с рекомендательными списками литературы. Особой заботой Правления было обслуживание раненых воинов в лазаретах, которым было предоставлено 50 бесплатных абонементов. 30 абонементов выдано детям, родители которых были призваны на войну. В лазареты посылались газеты на второй день после их выхода, организован сбор периодических изданий.

Во всем, к чему стремилась библиотека, заметны следы носителей гуманных идеалов людей, ставивших перед собой широкие общественно-просветительские задачи. Еще в 1885 г. профессор Н. Ф. Сумцов писал, что гарантией успеха библиотеки является тот факт, что инициатива предприятия принадлежала представителям «харьковского высшего общества» [13] А. Н. Анцыферов объединил специалистов, которые отдавали свой опыт, знания, энергию, трудясь в библиотеке свыше 20 лет. Среди них – М. И. Антоконенко, «бессменный казначей», один из составителей систематического каталога, О. М. Габель, «создатель правильного счетоводства», по которому велась отчетность;

А. П. Комаров, которому *«…принадлежит честь и слава по составлению проекта книгохранилища»* [3]; А. А. Маслов, составитель алфавитного каталога, автор исторического очерка о 10-летней деятельности ХОБ. На отдельных участках работали С. А. Раевский, бессменный член Правления; П. Г. Риттер и Г. Г. Григор – заведовали музыкальным отделом; А. П. Кадлубовский и К. А. Медерский – архивом; В. Н. Коврайский – бухгалтерией; С. А. Красуская – 3-м разрядом; К. Г. Румницкий, Д. С. Черкес – хозяйственной частью. Профессора Харьковского университета А. И. Белецкий и Ф. И. Шмит читали публичные лекции, средства с которых шли в фонд развития ХОБ. «Неистовый библиотекарь» Л. Б. Хавкина пропагандировала деятельность ХОБ и опыт американских и западноевропейских библиотек.

Личность А. Н. Анцыферова впечатляет своими дарованиями. Он обладал превосходным басом, пел в церковном хоре. В ХОБ он несколько лет возглавлял музыкальный отдел (совместно с П. Г. Риттером), заведовал каталогами, осуществлял контроль за планами и отчетами, читал публичные лекции, сбор с которых шел в фонд Библиотеки. Талант руководителя, глубокое понимание задач Библиотеки способствовало объединению людей на нравственных началах в команду, способную к результативной работе. Достижения Библиотеки на 1 октября 1914 г. составили: книжный фонд около 173 тыс. томов, что обеспечивало третье место среди публичных и общественных библиотек страны. По абсолютной цифре прочитанных книг (около 390 тыс. за год) ХОБ уступала лишь Императорской публичной библиотеке (Санкт-Петербург), учреждению совсем другого калибра и уровня аккредитации, в которой за 1912 г. было прочитано 522 тыс. томов [8].

В те годы ХОБ значительно расширила свои просветительские функции. В поддержку библиотечного образования Московскому городскому университету А. Л. Шанявского были предоставлены фотографии и материалы по библиотечному делу. Цифровые данные и материалы о деятельности ХОБ были посланы обществу библиотековедения (Санкт-Петербург) для экспонирования на Лейпцигской выставке по печатному делу. Для участников съезда по внешкольному образованию и организации разумных развлечений организована небольшая «читальня». Устроителям благотворительных концертов «в пользу жертв войны» Правление предоставляло в аренду зал библиотеки на льготных условиях или бесплатно.

Эти инициативы председателя способствовали росту авторитета ХОБ среди просветительских учреждений. Особой заслугой А. Н. Анцыферова было привлечение в библиотеку библиотекарей-профессионалов, *«...которые бы знали [библиотеку], любили ее и считали бы свою работу постоянно своей: случайное сотрудничество не дает библиотеке того, что ей необходимо»* [7]. Он организовал повышение квалификации служащих на библиотечных курсах при Московском городском университете А. Л. Шанявского, положил начало обучению на курсах по библиотечному делу при Харьковском городском народном университете (1916–1917 гг.), привлекал сотрудниц к участию в работе Правления (без права решающего голоса), занимался вопросами оплаты труда и вознаграждения сотрудников.

Финансовое положение ХОБ в 1918 г. было критическим: по всем статьям сметы наблюдался перерасход в результате удорожания книг, переплетов, освещения, отопления, ремонта, увеличения жалования сотрудникам. Правление принимает решение: отказаться от печати отчетов, каталогов, повысить плату за аренду помещений ХОБ. Обращается с просьбой к городским, земским, кооперативным учреждениям и частным лицам за субсидиями. А. Н. Анцыферов прикладывал все усилия для того, чтобы библиотека работала в обычном режиме. В интересах читателей Правлению удалось отстоять читальный зал, отказавшись сдавать его под митинги и собрания. Было отказано в аренде читального зала Артели русских инженеров в пользу детского отдела [7]. Деятельность председателя проникнута гуманной заботой о библиотеке, глубокой верой в ее просветительскую миссию. С 1918 года дошли до нас слова председателя Правления: «*Кризис общий, государственный, городской, земской библиотеке придется биться в тисках, отстаивая свое право на существование... увеличивать абонентную плату нельзя. Нет сомнения, библиотека найдет выход из положения»* [2].

Осознавая необходимость откликнуться на общественно-политические изменения, в 1918 г. А. Н. Анцыферов приглашает юриста С. М. Серебровского с целью разработать проект нового устава ХОБ. В новой редакции параграф первый гласил: *«ХОБ имеет целью дать возможность населению города [вместо «учредителям ее и посторонним лицам»] пользоваться чтением книг, журналов, газет и специальных изданий»*. Параграф третий утверждал: «Средства Библиотеки состоят: а) из членских взносов и единовременных пожертвований деньгами и

книгами; б) из платы за чтение книг, журналов и т. п. на дому; в) из субсидий общественных и иных учреждений; г) из сборов с публичных чтений, концертов, спектаклей и т. п., даваемых в пользу Библиотеки; д) из доходов и др. имуществ, принадлежащих Библиотеке». В параграфе шестом о статусе почетных членов Библиотеки внесено изменение: вместо слов «оказавших библиотеке какие-либо услуги» читать «существенные услуги» [7]. Эти изменения ознаменовали собой попытку А. Н. Анцыферова обозначить новое место Библиотеки в изменившихся условиях ради дальнейшего конструктивного сотрудничества с обществом и его демократическими силами.

Блестящая деятельность А. Н. Анцыферова как председателя Правления в годы непростой общественно-политической обстановки подтверждалась итогами 30-летней деятельности Библиотеки: на 1.10.1916 количество подписчиков составляло 9799 человек, книговыдача в день – 1230 экземпляров, что «превосходило… все существующие библиотеки России». В статье «В день юбилея» член Правления И. П. Дриженко писал: *«Эти численные выражения 30-летней библиотечной деятельности не только почтенны, но и поучительны... В Харькове возбуждена потребность к чтению ... колоссально вырос массив читателя, что говорит о необходимости создания в [городе] целой сети библиотек. А это уже больше обычных результатов юбилея, это – начало правильного усвоения задач библиотечного дела»* [5].

Вместе с тем путь А. Н. Анцыферова в истории ХОБ по-своему драматичен. Предприимчивый организатор и кооператор, мысливший общее дело Библиотеки как взаимопомощь на нравственных началах, Анцыферов был вынужден эмигрировать. С его отъездом деятельность Правления прекратилась (за 1919 упоминаний о работе Правления в источниках не найдено).

В переписке со своими родственниками лауреат Нобелевской премии Семен Кузнец, ученик профессора А. Н. Анцыферова, писал, что информация о прошлом хранится не только на страницах газет, журналов и мемуарной литературы, в фондах архивов, музеев и библиотек, но и в живой памяти людей... ХГНБ им. В. Г. Короленко и ЦНБ ХНУ им. В. Н. Каразина хранят научное наследие ученого. Часть книг, изданных в Харькове, будут храниться в фонде редких и ценных изданий как память о событиях 100-летней давности. По его монографиям, курсам лекций и учебникам, выдержавшим от трёх до пяти изданий, обучалось большинство студентов Харьковского университета, Харьковского

технологического института, вузов России. «Курс элементарной статистики: пособие к лекциям» и «Динамика населения» более 10 лет были настольными книгами украинских и российских студентов.

А. Н. Анцыферов останется в памяти людей подобно первому председателю Правления Б. Г. Филонову *«... одним из последних могикан ... тонких ценителей высокого и прекрасного, людей широкого образования с той общественной жилкой, которая приводила их к творчеству в социальной жизни, к созданию общеобразовательных учреждений и к заботам о распространении просвещения во всех слоях общества с привлечением к нему также широких слоев народа, в частности, к служению Украине в условиях ее самостоятельного культурного развития»* [12].

Список библиографических ссылок

1. Анцыферов А. Н. [Доклад на торжественном собрании, посвященном 25-летнему юбилею ХОБ] // Отчет Харьковской общественной библиотеки за двадцать шестой год ее существования (с 1 октября 1911 г. по 1 октября 1912 г.). Харьков, 1912. С. IV–VI.

2. Анцыферов А. Н. [Доклад] // [Отчет Харьковской общественной библиотеки за тридцать второй год … ее существования]. 1918]. Л. 37. Рукопись.

3. Багалей Д. И. О просветительском значении ХОБ // Десятилетие ХОБ. Харьков. Тип. Дарре, 1898. С. 76–77.

4. Гредескул Н. А. К 10-летию ХОБ // Харьковские губернские ведомости. 1896. 26 сент.

5. Дриженко И. П. В день юбилея // Южный край. 1916. 26 сент.

6. [Отчет Харьковской общественной библиотеки за тридцать первый год ее существования 1916–1917]. Л. 35. Рукопись.

7. [Отчет Харьковской общественной библиотеки с тридцать первого года по тридцать второй год 1917–1918]. Л. 37. Рукопись.

8. Отчет Харьковской общественной библиотеки за двадцать восьмой год ее существования (с 1 октября 1913 г. по 1 октября 1914 г.). Харьков, 1915. С. 6–81.

9. Отчет Харьковской общественной библиотеки за двадцать девятый год ее существования (с 1 октября 1914 г. по 1 октября 1915 г.). Харьков, 1916.С. 3–6.

10. Отчет Харьковской общественной библиотеки за двадцать четвертый год ее существования (с 1 октября 1909 г. по 1 октября 1910 г.). Харьков, 1910. С. 2.

11. Отчет Харьковской общественной библиотеки за двадцать шестой год ее существования (с 1 октября 1911 г. по 1 октября 1912 г.). Харьков, 1913. 72, XLVI с.

12. Седых В. В. Рецензия на книгу «Правление Харьковской Общественной библиотеки 1885–1918». Рукопись.

13. Сумцов Н. Ф. Памяти Б. Г. Филонова // Южный край. 1910. 20 февр.

14. Сумцов Н. Ф. К вопросу о Харьковской общественной библиотеке // Харьковские губернские ведомости. 1885. 24 сент.

15. Устав ХОБ // Харьковский календарь на 1886 г. Харьков. 1885. С. 233–234.

16. Хавкина Л. Б. Харьковская общественная библиотека // Вестник воспитания. 1903. № 3. С. 82.

17. Шалыганова А. Л. Время. Личность. История : к 150-летию со дня рождения А. Н. Анцыферова, председателя Правления Харьковской общественной библиотеки // Бібліотечний форум. 2017. № 4. С. 50–54.

18. Шалыганова А. Л. Конкурс к юбилею // Бібліотечний форум України. 2012. № 3. С. 47–51.

19. Шалыганова А. Л. Правление ХОБ: 1885–1918 : к вопр. о создании биобиблиогр. слов. // Короленківські читання 2013. У 2 ч. Харків, 2014. Ч. 2. С. 147–152.

20. Шалыганова А. Л. Созданная обществом для общества // Бібліотечний форум України. 2013. № 4. С. 38–42

21. Шалыганова А. Л. Правление Харьковской общественной библиотеки, 1885–1918 : биобиблиогр. слов. Харьков, 2016. 328 с.

ІНШІ МАТЕРІАЛИ

УДК 373+069]:[908+913]

ВИКОРИСТАННЯ КРАЄЗНАВЧОГО ПІДХОДУ У ПОШУКАХ НОВИХ ФОРМ СПІВРОБІТНИЦТВА ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ТА МУЗЕЇВ

Яценко Володимир Сергійович,
старший науковий співробітник Інституту педагогіки
Національної академії педагогічних наук України,
канд. пед. наук,
Україна, Київ

***Анотація**. Описано пішохідний туристичний маршрут творчого об'єднання (ТО) «Юні кияни» містом Києвом. На прикладі співпраці загальноосвітнього навчального закладу з Національним музеєм мистецтв імені Богдана і Варвари Ханенків у формі пізнавальної гри «Шукачі в музеї» розкрито можливості ознайомлення учнівської молоді з матеріальною та духовною спадщиною України.*

***Ключові слова:** творче об'єднання учнів, музей, краєзнавчий підхід, тематичний туризм.*

***Аннотация.** Описан пешеходный туристический маршрут по городу Киеву творческого объединения (ТО) «Юные киевляне». На примере сотрудничества*

общеобразовательного учебного заведения с Национальным музеем искусств имени Богдана и Варвары Ханенко в форме познавательной игры «Искатели в музее» раскрыто возможности ознакомления ученической молодежи с материальным и духовным наследием Украины.

Ключевые слова: *творческое объединение учащихся, музей, краеведческий подход, тематический туризм.*

Annotation*. Describes the hiking trails of the city of Kiev, the «Unions of Kyiv». On the example of cooperation of a comprehensive educational institution with the National Museum of Arts named after Bogdan and Varvara Khanenko in the form of a cognitive game «The Seekers in the Museum», the opportunities of acquaintance of students with the material and spiritual heritage of Ukraine are revealed.*

Key words: *creative association of students, museum, local lore approach, thematic tourism.*

Старий Київ… Одного морозного ранку учасники творчого об'єднання «Юні кияни» СШ № 200 м. Києва зібралися на станції метро «Театральній». «Дім Бергоньє» – сучасний **Національний академічний театр російської драми імені Лесі Українки** (вул. Богдана Хмельницького, 5) – став початковим пунктом мандрівки у високе мистецтво країн Сходу.

Зимовим ранком – завзято до мандрівки

На базі сучасного театру ще в 1891 р. створюється театральна трупа російського режисера і актора Миколи Соловцова. А перший театральний сезон Російського державного драматичного театру розпочато 15 жовтня 1926 р. Поточного року в театрі буде відзначатися 90-ліття з дня його заснування. У 1941 р. театру було присвоєне ім'я Лесі Українки. І знову ювілейна дата – 145 років з дня видання «Лісової пісні».

Повертаємо за будинок театру і виходимо на вулицю Пушкінську. Сучасна назва з 1899 р., коли відзначали 100-річчя від дня народження Олександра Сергійовича Пушкіна. У 40-ві роки XIX ст., коли вулиця виникла, вона мала назву Єлизаветинська, на честь російської імператриці Єлизавети Петрівни. На Пушкінській мешкало багато відомих людей Києва, зокрема, в будинку № 5 – художник Олексій Шовкуненко, № 8 – композитор Олександр Білаш, № 14 – в 1910–1912 рр. були залізничні каси, № 21 – у 1920-х роках розміщувалось Англійське консульство.

У 2016 р. відзначалося 140-річчя видання «Миколи Джері» Івана Нечуя-Левицького. Саме на вул. Пушкінській, 19 (сьогодні це будинок № 17) і мешкав у 1889–1910 рр. український письменник. Іван Семенович Нечуй-Левицький народився в селі Стеблів Київської губернії (сучасний Корсунь-Шевченківський район Черкаської області). Навчався в Києві у семінарії (1853–1861) – сучасна вул. Костянтинівська, 5 та Духовній академії (1861–1865) – вул. Ільїнська, 1 – жив на квартирах Подолу. Він дуже багато читав українською, російською та французькою мовами. Все життя мріяв про викладацьку роботу в Києві, але цим мріям не судилося здійснитися. Учителював у Полтаві, Калуші, Седлеці і Кишиневі. Роман «Хмари» відображає його юнацькі враження від Києва. Пробував Іван Семенович себе і в ролі творця п'єс («На Кожум'яках» (1875), не мала особливого успіху). Лише після того, як Михайло Старицький перероблює її у п'єсу «За двома зайцями» (видана у 1890 р. у співавторстві з Нечуєм-Левицьким), вона отримує нечуваний успіх у театральних постановках вже понад 100 років. Ми нагадали, що під час екскурсії «Містом Володимира. X ст.» перебували поблизу Андріївської церкви. Саме тієї, яку було знято у чудовому кінофільмі «За двома зайцями» Віктора Іванова у 1962 р.

Лише у 1885 р. Іван Семенович вийшов на пенсію та переїхав до Київа на постійне місце проживання. Спочатку (у 1885–1889 рр.) жив на вул. Ярославів Вал, 31, а у 1889–1909 роках – на вул. Пушкінській, 19 (поблизу сучасного будинку № 17, де є меморіальна дошка письменнику). Тоді на цьому місці у дворі був невеличкий ставок і пасіка. В квартирі письменник мав величезну кількість книжок. Сам дотримувався

встановленого режиму – одні й ті ж прогулянки містом з незмінною парасолькою за маршрутом: Володимирська вулиця – фунікулер – вулиця Хрещатик. Розповідають, що навіть під час свого урочистого вечора 1904 р., рівно о 9 годині перервав його і пішов додому традиційним маршрутом.

Рухаємося далі і виходимо на жвавий **бульвар Тараса Шевченка**. З 1834 р. вперше згадується як Бульварне шосе; у 1850-х роках – Університетський бульвар. А з 1869 р. перейменовано на честь Київського військового губернатора Дмитра Гавриловича Бібікова, героя війни 1812 р., з 1837 по 1852 рр. був військовим губернатором. За роки його правління, у 1843 р. за ініціативи Михайла Максимовича (першого ректора університету Святого Володимира) підтримав організацію в Києві Тимчасової комісії для збору стародавніх актів. Також було засновано Центральний архів давніх актів у Києві (1848). З початку утворення (1834 р.) на бульварі було посаджено алею каштанів, а вже з 1840-х років – алею тополь.

І ось ми заходимо до Національного музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків (вул. Терещенківська, 15–17), відкритого 21 грудня 1918 р. Варварою Ханенко, яка передала колекцію чоловіка Академії наук України. Богдан Іванович Ханенко захопився колекціонуванням творів мистецтв в 1871–1876 рр. після знайомства з Петром Семеновим-Тян-Шанським – відомим географом-мандрівником і колекціонером. У 1876–1880 рр. Богдан Іванович, перебуваючи у Варшаві (Польща), купив 25 полотен колекції Генріха Брюля, а з 1888 р. оселився в Києві. Будинок, в якому перебуває музей, спроектовано архітектором Робертом Мельцером, декорації – архітектором Марконі, плафон – художниками Ф. Макарт (Австрія) та Барбудо Самес (Іспанія).

Члени творчого об'єднання «Юні кияни» стали учасниками гри «Шукачі в музеї». **Умови гри «Шукачі в музеї»:** чи вмієте уважно дивитися і помічати дрібниці? Тоді ви зможете відшукати в творах виставки важливі деталі, які розповідають про цікаві таємниці історії та мистецтва. Прогуляйтеся виставкою та спробуйте відповісти на запитання гри. Пам'ятайте, що предмети мистецтва дуже вразливі – не торкайтеся до них руками, щоб не зашкодити.

У залі буддизму

В залі буддизму (помаранчева) є чимало незвичайних предметів. Потрібно знайти серед них чашу для богослужінь, виготовлену з черепа людини. У залі Китаю (червона) юні кияни-дослідники дізналися про Китай, як про країну видатних митців та винахідників: вони першими почали застосовувати чимало матеріалів: шовк, папір, порцеляну.

Зала ісламу (зелена). Мусульмани, зокрема іранці та турки, дуже шанували птахів. Зображення птахів часто зустрічаємо у творах мистецтва. Юні дослідники визначали, на яких предметах у залі можна побачити цих пташок. У залі Японії (синя) у вітринах №№ 4, 5, 6 представлені старовинні цуба – частини японських мечів. Японські воїни-самураї цінували вишукані цуба. Юні кияни розглядали оздоблення цуба, спробували замалювати тут пластину, яка сподобалася найбільше.

А який твір мистецтва вас особливо зацікавив? Запропонуйте запитання про цей твір для інших учасників квесту.

Висловлено думки про найцікавіший для кожного твір мистецтва, поставлені запитання іншим учасникам квесту.

Пошук завершено? Молодці. Покажіть свої аркуші з результатами музейному адміністратору на касі та оберіть собі подарунок! Підсумовує гру екскурсовод.

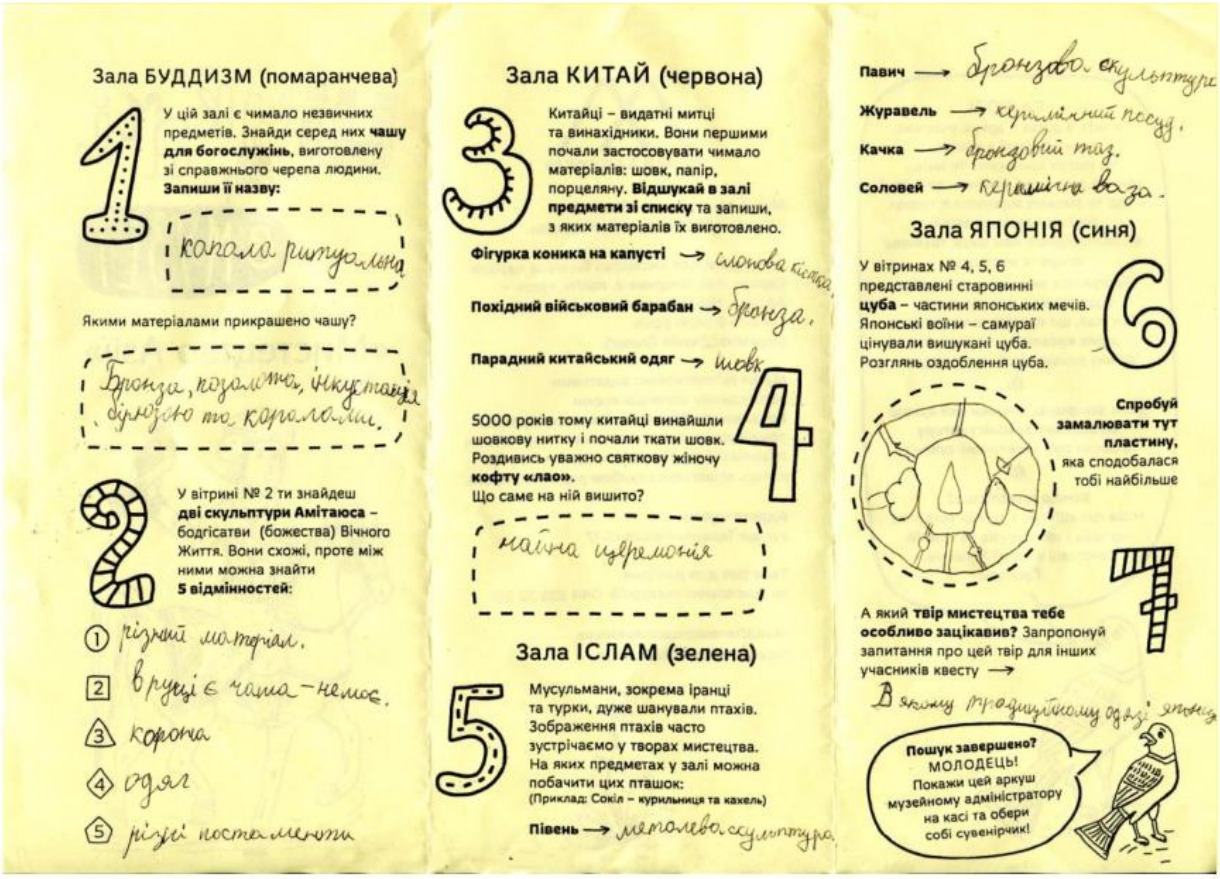

Зала БУДДИЗМ (помаранчева)

1

У цій залі є чимало незвичних предметів. Знайди серед них **чашу для богослужінь**, виготовлену зі справжнього черепа людини. **Запиши її назву:**

капала ритуальна

Якими матеріалами прикрашено чашу?

Бронза, позолота, інкрустація бірюзою та коралами.

2

У вітрині № 2 ти знайдеш **дві скульптури Амітаюса** – бодгісатви (божества) Вічного Життя. Вони схожі, проте між ними можна знайти **5 відмінностей**:

① різний матеріал.
② в руці є чаша – немає.
③ корона
④ одяг
⑤ різні постаменти

Зала КИТАЙ (червона)

3

Китайці – видатні митці та винахідники. Вони першими почали застосовувати чимало матеріалів: шовк, папір, порцеляну. **Відшукай в залі предмети зі списку** та запиши, з яких матеріалів їх виготовлено.

Фігурка коника на капусті → слонова кістка.

Похідний військовий барабан → бронза.

Парадний китайський одяг → шовк

4

5000 років тому китайці винайшли шовкову нитку і почали ткати шовк. Роздивись уважно святкову жіночу **кофту «лао»**. Що саме на ній вишито?

найна цвремонія

Зала ІСЛАМ (зелена)

5

Мусульмани, зокрема іранці та турки, дуже шанували птахів. Зображення птахів часто зустрічаємо у творах мистецтва. На яких предметах у залі можна побачити цих пташок: (Приклад: Сокіл – курильниця та кахель)

Півень → металева скульптура.

Павич → бронзова скульптура

Журавель → керамічний посуд.

Качка → бронзовий таз.

Соловей → керамічна ваза.

Зала ЯПОНІЯ (синя)

6

У вітринах № 4, 5, 6 представлені старовинні **цуба** – частини японських мечів. Японські воїни – самураї цінували вишукані цуба. Розглянь оздоблення цуба.

Спробуй замалювати тут пластину, яка сподобалася тобі найбільше

7

А який **твір мистецтва тебе особливо зацікавив?** Запропонуй запитання про цей твір для інших учасників квесту →

В якому традиційному одязі японці

Пошук завершено?
МОЛОДЕЦЬ!
Покажи цей аркуш музейному адміністратору на касі та обери собі сувенірчик!

Результати гри «Шукачі в музеї»

Отримавши невеличкий сувенір від музею Ханенків – листівку «Скринька. Початок XIV ст.», яка додала ще цікавої пізнавальної інформації українською та англійською мовами, діти були раді ще раз відвідати цей музей.

Цілий «букет» прийомів та технік представляє рідкісна скринька XIV ст. (бронза, довжина 17,5 см, висота 12 см), прикрашена срібною інкрустацією зі сценами придворного життя: цар, вельможі, танцівниці, музики. Краєм – звіриний гін, на профільованій кришці – знаки зодіаку. Простір між медальйонами заповнено рослинною арабескою.

МУЗЕЙ МИСТЕЦТВ ІМЕНІ БОГДАНА ТА ВАРВАРИ ХАНЕНКІВ
THE BOHDAN AND VARVARA KHANENKO MUSEUM OF ARTS

4

Скринька. Початок 14 ст.
Бронза, довжина 17,5 см, висота 12 см.

Цілий "букет" прийомів та технік представляє рідкісна скринька 14 ст., прикрашена срібною інкрустацією зі сценами придворного життя: цар, вельможі, танцівниці, музики. Краси - звіриний гін, на профільованій кришці - знаки зодіаку. Простір між медальйонами заповнено рослинною арабескою.

Casket. Early 14th century.
Bronze, height 12 cm.

One can find a whole "bouquet" of skills and techniques in the rare 14th century casket laid with silver and decorated with scenes of court life: a ruler on the throne, nobility, female dancers, musicians, hunting runs of dogs, hares, panthers, gazelles on the edge, there are Zodiac signs arranged in medallions on the shaped cap. The space among medallions is amply filled with floral arabesque.

Листівка «Скринька. Початок XIV ст.»

На основі придбаних Богданом Ханенком в 1906 р. старовинних китайських бронзових предметів було започатковано новий розділ його зібрання – відділ східного мистецтва. У 1912 р. на відомому аукціоні готелю Друо в Парижі (Франція) Богдан Іванович придбав збірку творів японської ксилографії. Там було придбано колекцію «цуба» та інших елементів художнього оздоблення японських мечів, яка налічує близько 400 предметів і сьогодні є однією з кращих у Східній Європі.

Особливе місце поміж раритетів східного мистецтва посіли твори перських майстрів мініатюри XV–XVII ст. і рідкісний аркуш з ілюстрацією до арабського перекладу «Фармакології» Діоскорида 1224 р.

Сьогодні музею належать понад 3000 творів східного живопису, скульптури, графіки та прикладного мистецтва.

ЗМІСТ

Передмова 3
Пленарне засідання 4
Ракитянська В. Д. Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка: динамічний розвиток, пошук нових форматів 4
Павленко Р. І., Остапенко Т. А., Кірішева О. М. Перспективне партнерство: до річниці відкриття першої польської медичної бібліотеки в Україні на базі Національної наукової медичної бібліотеки України 20
Коваль Ю. Ю. Науково-культурні проекти Центрального державного науково-технічного архіву України, бібліотек та музеїв: пошук нового формату подання інформації 27
Секція 1
«Інтелектуальне партнерство бібліотек, архівів, музеїв. Проектна діяльність» 32
Давидова І. О. Інтегровані маркетингові комунікації як сучасний формат професійного розвитку бібліотек 32
Тодорова Є. М. Віртуальна довідка як напрям бібліографічного обслуговування 36
Кобелев А. Н. Информационно-аналитический компонент подготовки специалистов по специальности «международные отношения, общественные коммуникации и региональные студии» 45
Сафонова Т. А. Інформаційні сервіси бібліотек за кордоном: сучасні тенденції розвитку 55
Жукова В. П. Антикризове проектування в бібліотеці 61
Скаченко О. О. Лонгрід як модний тренд сучасної бібліотечної журналістики 66
Ржеуський А. В., Кунанець Н. Е. Електронна бібліотека як складова сервіс-орієнтованої бібліотечної системи 76
Польовик С. М. Інтегрований документальний фонд сучасної бібліотеки: термінологічний аспект 80
Вітенко Л. В. Музей як майданчик для соціокультурної адаптації людей з інтелектуальною недостатністю (з досвіду роботи Полтавського літературно-меморіального музею В. Г. Короленка) 84

Матковський О. М. Форми роботи студентів педагогічних університетів з літературними джерелами мистецької тематики 94

Заклінська Ю. М. Видання університетських бібліотек в електронному середовищі 97

Маковська В. В. Досвід створення інформаційних ресурсів Хмельницькою обласною універсальною науковою бібліотекою у корпораціях 101

Вороніна Р. В. Нові підходи до визначення професійних комунікативних умінь сучасного бібліотекаря 106

Карнаух І. В. Івент-проекти в культурному просторі бібліотеки 113

Соцков О. В. Бібліотеки зарубіжжя: ідеї, сервіси..... 122

Телегіна С. В. Практично-просвітницькі функції андрагогіки у роботі курсів з основ комп'ютерної грамотності ХДНБ ім. В. Г. Короленка 126

Тіщенко А. А. Дистанційні форми навчання для професійного розвитку сучасного бібліотекаря 132

Скорик О. П., Капустіна Н. І. Роль БД «ХДНБ ім. В. Г. Короленка: видання та публікації про бібліотеку» в забезпеченні інформаційних потреб та рекламі книгозбірні..... 140

Колоскова Г. В. Електронні бази даних Дніпровської централізованої системи публічних бібліотек для дорослих як он-лайн сервіс інформаційного обслуговування віддалених користувачів..... 147

Ходарєва Ю. В. ХДНБ ім. В. Г. Короленка як об'єкт бібліотечного туризму (за результатами меморіальної діяльності) 153

Шалыганова А. Л. Просветитель, кооператор, гуманист. К 150-летию со дня рождения А. Н. Анцыферова, председателя Правления Харьковской общественной библиотеки 165

Інші матеріали

Яценко В. С. Використання краєзнавчого підходу у пошуках нових форм співробітництва загальноосвітніх навчальних закладів та музеїв ... 176

Наукове видання

КОРОЛЕНКІВСЬКІ ЧИТАННЯ 2017

Матеріали XX Всеукраїнської науково-практичної конференції,
м. Харків, 26 жовтня 2017 року

У 2 частинах
Частина 1

Відповідальний за випуск
В. Д. Ракитянська, заслужений працівник культури України

Редактори:
С. М. Миценко, Н. О. Стрілець, *канд. наук із соціальних комунікацій*,
Л. О. Каплун, О. О. Кучеренко